

The Project Gutenberg eBook of Om Lars Johansson (Lucidor den olycklige)

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Om Lars Johansson (Lucidor den olycklige)

Author: Josef Linck

Release date: April 10, 2009 [eBook #28539]

Language: Swedish

Credits: Produced by ronnie sahlberg and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK OM LARS JOHANSSON (LUCIDOR DEN OLYCKLIGE) ***

Om

Lars Johansson

(Lucidor den olycklige).

Litteraturhistoriskt utkast

af

Josef Linck.

Stockholm 1876.

K. L. Beckmans boktryckeri.

En bland de intressantaste företeelserna inom den svenska litteraturhistorien är otvifvelaktigt skalden Lucidor genom sin lefnad, verksamhet och slutliga öde. Det hvilar ett dunkel öfver hans förhållanden, som retar nyfikenheten. Hans ställning inom vår litteratur är så enstaka, och hans rykte så tvetydigt, att han af flera skäl utöfvar på betraktaren en egen dragningskraft. Härtill kommer, att tid efter annan nya källor om honom anträffats, än falska, än sanna, hvilka modifierat en föregående uppfattning och hållit intresset för honom vid lif. Författaren af följande uppsats har visserligen ingen förtjänst af att hafva framdragit hittills obekanta fakta, men han har ansett det kunna löna mödan att sammanställa, hvad de olika forskningarna om Lucidor uppdagat, och än en gång underkasta dem en sorgfällig granskning för att komma till en sann bild, helst som hädanefter inga nyare upptäckter i den vägen synas vara att påräkna. Vi måste erkänna, att härvid vårt första intryck var en obestämd förhoppning att möjligen kunna befria skalden från de ogynsamma omdömen, hvarmed efterverlden belastat hans minne, i det att hans sorgliga slut allt för mycket fått inverka på uppfattningen af hans lefnadshistoria; men snart tog forskningen ut sin rätt, och vi beredde oss att helt objektivt och utan alla mer eller mindre gynsamma förutsättningar och hypoteser skildra honom blott sådan han skulle visa sig för oss. Vi gå således att i tvenne afdelningar söka behandla, först hans lif och sedan arten af hans diktkonst.

I.

Förrän vi inlåta oss på berättelsen om Lucidors lefnad, måste vi genast i början förklara, att de underrättelser, som man nu derom kan hopsamla, dels äro så knapphändiga, dels på sina ställen hvarandra så motsägande, att man ofta är nödgad att fylla luckorna genom antaganden, som naturligtvis måst göras så försigtigt som möjligt. Endast mot slutet af hans lif kan man följa honom noggrannare. Dessutom få vi här en gång för alla nämna, att vid vår uppfattning af hans karakter och dess utveckling vi hufvudsakligen rättat oss efter hans egna skrifter, hvilka enligt vår åsigt blifvit allt för litet använda till hans rätta bedömande. Hvad hans egen tid må hafva förlänat honom af värde eller misstag, hafva vi ej heller förbisett; eljest må han tala för sig sjelf så vidt möjligt är.

Man vet ej med visshet när han är född. Året 1642 uppgifves af de flesta; kanske bör det dock vara några år tidigare. Ej heller har man varit fullt på det klara i afseende på hans föräldrar och födelseort. Wieselgren trodde sig hafva fått reda på, att han tillhört en gammal prestslägt från Östergötland vid namn Humerus, att hans fader var en förtjent kyrkoherde och att af hans begge bröder den ene likaledes blef kyrkoherde, den andre professor och domprost i Lund. Det är nu af lektor Ahlqvists forskningar ådagalagdt, att detta beror på en namnförväxling, och att denne Lars Johansson Humerus slutade som löjtnant vid Dalregementet. Palmsköld och andra förmodade, att han varit en oäkta son af amiralen Strusshjelm eller till och med af Karl Gustaf Wrangel, hvilket också är ett misstag. Hvad vi veta om hans slägt är följande. År 1600 började en simpel båtsman, Lars Mattson, sin tjänst på den svenska flottan och uppsvingade sig så småningom till amiral-löjtnant samt adlades som sådan år 1647 till Strusshjelm; han introducerades på Riddarhuset 1649, hade redan 1636 gift sig med en enka, Barbara Jönsdotter, hvilken härstammade från Gefle, samt dog barnlös 1651. Men nu gifver Palmsköld honom en dotter, som blef hustru åt en skrifvare Asserson på Öland. Skalden är äfven son till en amiralen Strusshjelm's dotter. Har då amiralen varit gift en gång förut eller äro hans föregående barn oäkta? I alla händelser var Strusshjelm den tiden af ringa stånd och villkor. Vi kunna ej ens uppgifva, om dottern varit lagligen gift med den kapten, Johan Erichsson, som var Lars Johanssons fader. Besynnerligt synes det åtminstone, att hon i rättegångshandlingarne af 1669, hvarur denna uppgift är hämtad, ej nämnes med något namn, utan amiralen såges der helt enkelt hafva varit den anklagades morfar. Vid sin död hade skalden inga anförvandter. Födelseorten var Stockholm. Här af framgår nu, att Lars Johansson varit född i låg, kanske ej ens laggill samhällsställning, samt att han ej behöft slita några familjeförbindelser i provinsen för att söka en äfventyrlig lycka i hufvudstaden, utan att han tillbragt sista delen af sitt lif på samma ort, der han blifvit född och uppfostrad.

Lika som hans börd är otydlig, synes han ej heller fått ega något föräldrahem. Hvarken mor eller far förekommer vidare—var den sednare ute på sjön under kriget och stupade?—utan gossen blef uppfödd af sin morfader, amiral Strusshjelm. Huruvida denne krigsbuss utan bildning—och huru många sådana med hög militärisk grad egde ej Sverige strax efter det trettioåriga kriget!—varit den rätte mannen dertill, lemna vi derhän; i alla fall dog han ju redan 1651. Hans hustru var afliden redan i december 1648. Så stod den tioårige gossen ensam i världen. (Sedmera, då skalden på ett ställe talar om anhörigas sorg, bekänner han, att han »har svårt att skrifva rätt, hvad som han ej försökt». Han har då i späda år förlorat alla anförvandter.) Anlagen voro emellertid lysande. Kanske var det redan nu, som Karl Gustaf Wrangel tog sig honom an, »höll ynglingen vid studier och honom mycket påkostade». Sannolikt genomgick han Stockholms gymnasium, hvilket först 1667 öfverflyttades till Gefle. Äfven är han väl den Laurentius Johannis, som den 31. januari 1656 står inskrifven som student af Stockholms nation i Upsala.

Det är ej utan vikt vid bedömandet af Lars Johanssons senare lefnadsbana att i håg komma, att han hörde till dem, hvars glänsande själs gåfvor på allt sätt uppodlades, medan man mindre vårdade sig om hans barndomsintryck och karaktärsutveckling i ett hem. Äfven här visade sig de förra ej kunna ersätta de senare. Kunde väl en skolgång utan närmare tillsyn midt ibland Stockholms alla frestelser jemföras med det stilla lifvet och den stränga tukten vid ett läroverk i Skara eller Westerås? Och hade ej det examenstvång, som det från början var meningen att upprätthålla vid universitetet, redan börjat slappas? Hvad läsa vi ej så väl om professorernas barnsliga gräl inom konsistorium som om de råa dryckesgillena inom nationerna! Om dessa senare, som nu begynt inrättas, förmådde lägga några helsosamma band på individernas frihet, är väl svårt att säga; säkert är, att denna inrättning ej sågs med blida ögon på högre ort. Vi sakna alla underrättelser om huru Lars Johansson uppfört sig i Upsala. Wrangels fortfarande beskydd synes ej vittna ofördelaktigt derom. Vid hans återkomst befunnos ej professorerna ovilliga att gifva honom venia till undervisning. Men att den tidens studentlif var vildt och bullrande, är säkert. Olyckligtvis inträffar nu en lucka af öfver tio år i Lucidors biografi, som man har svårt att fylla. En god och nyttig vän fick han i Samuel Columbus, som 1658 kom till Upsala, och med hvilken han efteråt umgicks i Stockholm, men det skall senare visa sig att de ej kunde fullt förstå hvarandra. Den enes fogliga och ömt elegiska lynne kom väl redan här ofta i beröring med den andres filosofiska sjelfständighet, som kunde urarta till cynisk ligkiltighet. I dennes själ brann en ännu fördold eld, som kunde härstamma från hans i sjölifvet kring tumlande förfäder och passa till den tidens krigiska och i jätteföretag sjelfförlitande Sverige,

men som desto mera hade behöft ledas och uppfostras, helst i ett godt hem. Det ser dock ut, som om han i moraliskt afseende fått helt och hållet sköta sig sjelf. Men studierna gingo med hans anlag lätt. Det var nu, som under den store Olof Rudbeck äfven de fysiska vetenskaperna började uppblomma vid universitetet. Lars Johansson är ej heller okunnig i dem. Det kan vara intressant att veta hvad han studerat i Upsala. Vi kunna ur hans skrifter uppleta flera ställen, som visa oss, hvad man då för tiden fick lära sig der, äfven om ett och annat måste antagas som af honom efteråt under resor inhemtadt. Han var naturligtvis hemmastadd i klassikerna och dertill hörande historia och mytologi. Exempel förekomma, att han äfven haft kännning af den antika filosofin, sådan man då fick lära den, samt af juridiken. Sålunda läser man på ett ställe, der han filosoferar öfver existensens intighet:

»Som Stagiriten lärt: all varelse består,
Att ingenting begynt, att intet ände får,
Fast om det till sin art syns ändras, intet ända[1],
Men lik en eld af eld sig alltid låter tända»,

och på ett annat, der han prisar en lagfaren:

»Hvad Codex och Pandect, Autentic och Rubric,
Hvad som Noveller var och hvad som mer dem lik,
Hvad Bartolus och Bald[2] som Themis' tolkar skrifvit,
Och hvad Justinian för lag till känna gifvit,
Har han till pricken vist»[3].

I geografin känner han för sin tid ganska utförligt till städerna i Orienten och använder till passande jemförelser Egyptens mumier, pyramider och öfriga jätteruiner. Af den äkta svenskan i hans arbeten synes det som han både förstått isländska och liksom en Stjernhjul och en Verelius nitälskat för det fosterländska tungomålets renhet. Men för naturvetenskaperna visar han sig, långt mera än hvad då i Upsala var fallet, hafva varit lifligt intresserad. Hvem tänker ej på Rudbecks nya trädgårdsanläggning och hans första få lärjungar, när man läser Lucidors i detalj in gående beskrifning på en örtagård, rik på både praktblommor och ogräs, hvarmed han förliknar människolifvet, hvars rätte örtagårdsman är Gud? Hvem tänker ej på tidens håg för kemiska och fysiska experimenter (äfven framställd i de bekanta holländska genretaflorna) vid hans mångfaldiga liknelser på detta område? Det var då högst modernt, att en bildad person konverserade om fysik och kemi, poeterna inblandade dem i sina verser, damerna besökte i karosser de nyanlagda museerna, de förnäma och konungarne höllo sig egna laboratorier och tillbragte der en del af sina lediga stunder. Det förekommer ej blott så vanliga iakttagelser som denna:

»När vattnet uppåt klifver,
Förändradt uti vind af solen, som det drifver
Till luftens medelrum, och der af kölden se'n
Förändras uti snö och hvitan hagelsten,
Så faller det af tyngd full åter ner på jorden,
Blir vatten liksom förr»,

utan andra, som allenast kunnat inhemtas ur ett kemiskt eller alkemiskt laboratorium:

»Lägg i qvicksilfver tenn ell' bly,
Det synes samma malmer fly;
Jern, koppar, stål, allt likaså,
De flyta deri ofvanpå.
Men guldets gulhet och dess kropp
Sväljs af qvicksilfret alldel's opp
Och tas emot med yppigt sköt',
Der alla andra ofvan flöt'.»—

»Bly har sin minie[4], tenn arsénik, koppar grönan,
Och jernet har sin rost, ja, sjelfva silfver skönan
Förtärs af dess lazur; guldmalmen hålles ren,
Men har på många sätt, så väl som annat, men.»—
»Blir icke bly till nikt och blyhvitt, tenn till aska?
Rost äter jern och stål, som kallas Mars den raska.
Kan icke tartar guld förvända uti rök?
Hvar koppar ligger, finns dess gröna der? Ej sök!
Hur mången har Mercur i konsten öfvervunnit,
Som tänkt att böja fast hans qvickhet? Men försvunnit
År deras mynt och han, ty deras rika hopp
Lik vingfota Mercur i skorsten flugit opp.
Af silfver blifver falsk lazur, som andra kalla
Ultramarinblå färg.»

Här ser man tydligt, huru alkemin på hans tid ännu höll på att grundlägga kemin. Med denna var då äfven medicinen nära förbunden, och kemister och apotekare hade ofta samma yrke. Skalden känner till kryddorna:—i himmelen

»Ej luftar[5] luften der som vor' hon parfumera'

Med musc ell' ock civet, jasmin och hvad man mera
Här brukar: benzoïn ell' storax, calamit
Och hvad Arabien elj'st sänder till oss hit.»

Han känner vidare till de tre hufvudmedikamenten, såsom man då antog dem. Ingenting kan hjälpa mot döden, säger han,

»Ej någon Panacé, Theriac och Mithridat,
L'or-vie-estant[6] och all aptekens hälsomat,
Ej något dricklikt guld, som elj'st så högt berömmes,
Ej Trismegisti sten, hvarom skenvislikt[7] dömmes
Af mången kloklik tok, den aldrig annat var
Än såsom Gyges' sten, den han i ringen bar;
Osynlig menar jag.»

Han har läst astrologernas böcker; han vet, att, när Mars är satt tvärt emot solen, och Jupiter ej kan undgå Saturnus, det anses betyda att man då födes till olycka, med flera andra dylika funderingar, men utbrister strax derpå:

»O, mer än tokot folk, som vet hvad ingen vet!»

Man ser åtminstone, att han ej var benägen för vidskepelse inom alla dessa då mörka vetenskaper. Det är troligt, att han redan i Upsala begynt sina kemiska studier, hvilka han i utlandet, kanske mest i Holland, utbildat. Men de främmande språken, hvaruti han visar så stor färdighet, kunde väl ej universitetet hafva meddelat honom; der funnos visserligen en spansk och en italiensk språkmästare på stat, men de nya språken ansågos ej lika behöfliga som de klassiska. Det var senare just han, som, hemkommen från sina resor, fick undervisa studenterna i tyska, franska, engelska, italienska, holländska. Emellertid finna vi, att Lars Johansson ej vistats i Upsala utan resultat; men att rätta sig efter bestämda föreskrifter, behagade ej hans öfverdrifvet sjelfständiga själ. Tiden förgick, och han blef aldrig mera än student. Dermed hade han nästan stängt för sig möjligheten af befordran i statens tjenst.

Den, som underhöll honom vid universitetet, var Karl Gustaf Wrangel, som tyckes på ett högsinnadt sätt hafva sörjt för honom. Utom det lysande mäcenatskap, som då allmänt utöfvades af de store, bidrog väl äfven härtill, att morfadern och Wrangel varit krigskamrater. Den senare blef ju riksamiral, och de hade utan tvifvel närmare sammanträffat under transporter till Tyskland och det heta sjökriget mot Kristian IVs flottor. Den ännu ej till Strusshjelm adlade hade nog beundrat Wrangels dödsförelse, då han i Kielerhamnen, der den svenska flottan låg instängd af den danska, lät ro sig fram till amiralskeppet under ett sådant kulregn, att af tjugufem man på båten fjorton stupade; och Wrangel å sin sida hade nog lärt sig värdera den djerfve uppkomlingen. Sannolikt satte samma mäktiga beskydd Lars Johansson i stånd till att efter tidens sed fullborda sin uppfostran och sina studier genom en längre tids peregrination; ja, Wieselgren antager, att Wrangel ej tvekat att utsända honom som sällskap åt sin unge, förhoppningsfulle son Karl Filip, hvilken sedan stannade i London hos svenska sändebudet, grefve Dohna, men der bort rycktes i förtid 1668 och den 14. december 1670 begrofs i Skoklosters kyrka. Denna förmodan vinner i sannolikhet genom den varma grafsång på tyska, som skalden då egnade den hädangångne, der han märkligt nog undertecknar sig *Adelfino der klagande*. Sjelf uppgifver han sig hafva besökt England, Frankrike och Italien; att han äfven varit i Holland är väl tydligt redan af den bearbetning af ett Cats' arbete, som är den enda i sitt slag af hans skrifter; och att han varit hemmastadd i Tyskland framgår af, att han är språket fullt mäktig som en inföding, ja, uttrycker sig ledigare på tysk än på svensk vers. Det är ej troligt, att Lars Johansson ograduerad kunnat uppehålla sig för länge i Upsala. Med ledning af några fakta våga vi då ett antagande, som fyller luckan inom denna del af hans biografi. Om våren 1666 stod fältmarskalk Dohna med några regementen i Bremen, färdig att inbryta i Holstein. Nästa års sommar och höst tillbragte han i Holland för att på sin regerings vägnar medla fred mellan England och Generalstaterna. I januari 1668 afreste han som sändebud till London och förde då sannolikt med sig den unge Wrangel, hvilken dermed slutade sina utländska uppfostringsresor. Dylika färder brukade vanligen räcka trenne år. Har då Lars Johansson vistats i Tyskland som en slags ledare för riksmarskens son under åren 1662—1664, under hvilken tid denne uppehöll sig på andra sidan Östersjön, sysselsatt med att ställa der varande svenska krigsmakt på stridsduglig fot och insända promemorier till rådet om förbund med England och krig på utländsk botten under hvad förevändning som helst? År 1665 skulle han med Karl Filip hafva anträdt resorna, medföljt denne öfver Holland till England och derifrån öfverseglat till fäderneslandet. Hösten 1668 är han hemma, såsom kan ses af hans gratulationssång till en Lilienhoff vid hans adlande, som skedde den 19. september detta år. Åtskilliga smärre omständigheter tala likaledes för detta antagande. I så fall har han vid tjugutvå års ålder lemnat det gamla Sverige.

Vi kunna omtala en episod från denna resas början. Kärleken hade redan klappat på hans skalde- och ynglingahjerta. Det skepp, hvarmed han utreste, tvangs af stark motvind att kasta ankar i skärgården vid Landsort. Här gick han nu och tänkte på fosterlandet, som i afskedets stund blef honom dubbelt kärare, men framför allt på sin flicka och den ljufva förbindelse, hvaråt han måst säga farväl. Regnet föll ned i strömmar och utplånade hennes namn, som han ritade i sanden. Allt detta jemte vågornas eviga brus stämmer hans lyra till ett synnerligen rent och varmt vemod. Huru skön klingar ej denna af kärlek inspirerade sång, kanske hans innerligaste:

»Farväl, min vän, min själ, mitt lif, min kära,

Min fordna ögontröst, min lust och ära!
Farväl, mitt hjertas barn och bästa vän!
I fall att himmeln helsan min behagar,
Förtröstar jag, att han min resa lagar
Snart hit igen.

Jag sitter nu beklämd af dröfve[8] tankar,
Min längtan och mitt hopp för tross och ankar,
Ty väderguden blåser strängt emot
Med ömkan af den sorgen som mig sårar,
Och himmeln faller, lika som jag, tårar,
Sjuk af min sot.

Jag skrifver här ditt namn i våta sanden
I Ekelsvik vid Nereus-salta stranden,
Och fast det skjött[9] af vädret måst' förgå,
Skall det likväl uti ett stadigt minne
Och i min själ liksom uti mitt sinne
Samt hjerta stå.»

Ack, denna kyska kärlek bortjagades väl snart ur den knappt manbare ynglingens själ vid det nya och fria lif, som nu öppnade sig för honom. Af hans tyska visor framgår det, att han äfven egt utländska ömhetsförbindelser. Lars Johansson var i sanning ingen pedant, som aldrig erfarit känslans eld, utan en skaldenatur. Men, dess värre, liknade han ej heller de flitiga svenska unga män, hvarom vi läsa, att de under sin peregrination dröjde vid de tyska småstadsuniversiteterna, responderade och disputerade der till professorernas förvåning samt återvände hem, sedan de afslagit lysande anbud af utlandet, med lärda diplomer och smickrande helsningsverser både på latin och andra språk. Vi ega visserligen inga underrättelser om Lars Johanssons utrikes öden, men endast den omständigheten, att han oaktadt sina anlag och kunskaper hemkom utan någon lärd utmärkelse att återropa, leder oss till den slutsatsen, att han föredragit det verkliga livets buller framför den stilla lärdomssalen. Tiden var också högst upprörd. Det var ej tjugo år, sedan det trettioåriga kriget, knappt fem, sedan Karl Gustafs vapenbragder satte Europa i spänning. Den unge svensken hörde under resan talas om krigsutbrott mellan England och Holland, att hans fosterland ifrigt underhandlade samt utrustade härar i Tyskland, att riksmarsken Wrangel var åter öfverkommen och tänkte brandskatta Lüneburg samt öfverfalla Bremen, att de tyska staterna allvarsamt beredde sig på krig. Och förstod han—hvilket endast få på hans tid förstodo—att i antikens hemland låta dennas lugnande och gedigna inflytelse uppfostra hans ästhetiska sinne, eller mottog måhända ej snarare hans otyglade själ några intryck af det Italien, hvars utsväfningar redan förstört Guido Renis snille och inspirerade Caravaggios taflor? Öfverkommen till London, träffades han af hela inflytandet af en Karl II:s och Buckingham's sedeslösa hof, hvars vanarter trängt ned till alla samhällslager; en Sedley, Davenant, Etheredge voro då på modet, och hela världen sprang att åhöra slippriga komedier och applådera lättfärdiga teatertrupper. Hvilken skilnad mellan dessa den stora stadens dramatiska föreställningar och de tarfliga sederna der hemma! Det är ej underligt, att en sådan natur som Johanssons drogs ditåt. Vi få ej glömma att en dylik omgifning hjälpt stora skaldar såsom Molière och Shakspeare till en mångsidigare och fördomsfriare lifsuppfattning; men i betraktande af det förakt, som den tidens hederliga personer buro till de dramatiska konstnärerna, och som snart gjorde att dessa förtjenade det, innebar umgänget med dem en ej ringa fara. Palmsköld upplyser också, att Johansson »var af ett liderligt och flyktigt sinne och inlät sig med komedianter och annat pack». Det var dåvarande svenskars tanke. Vi kunna nu bättre uppfatta hans poetiska förkärlek och le äfven åt denna allsmäktiga opinions ensidighet; men med skaldens häftighet och hänsynslösa själfständighet, huru mycket måste ej hans karakter förlora på denna brytning med hela samhället! Emellertid har han ej försummat att under resan rikta sina kunskaper efter sin håg; han förvärfvade stor ledighet i att uttrycka sig på främmande tungomål, latin, tyska, engelska, franska, italienska, holländska; och Lars Johansson intager sin jembördiga plats bland de lärda svenske män, hvilkas kunskaper och språkskicklighet sträckte sig lika vidt som fäderneslandets politiska inflytande och vapenära. Som förut är sagdt, var han hemkommen hösten 1668, och han kallar sig i ett då skrifvet bröllopsqväde för *Asthold skaldkär den olycklige*[10], hvilket väl skall betyda någon otur i en kärleksaffär.

Här är stället, att yttra några ord om den beryktade förbindelsen med Magdalena Sjöblad. På Skokloster hänga två porträtt bredvid hvarandra, som af förevisaren framställas och i katalogen upptagits som de båda älskandes; hon strålande och fager i tidens präktiga adelskostym; han med gulbleka kinder, hemska svarta ögon, eklöfsblad på hjessan och i det hela utvisande lefnadströthet. Man har återfunnit alla handlingarna i det mål, der fadern, välborne Olof Sjöblad, anlagat sin dotters vanbördige förförare, studenten Lars Johansson; man har häradsrättens förfrågan, Göta hofrätts välmenande yttrande och kongl. maj:ts slutliga resolution. Dertill kommer, att tiden något så när öfverensstämmer (1666-1668), att man i de sorgsna kärleksvisorna om en Margaris, Iris eller Belikinne trott sig finna anspelningar härpå, och slutligen det romantiska i själfva saken. Ty kunde det fås någon mera passende förklaring på den olycklige skaldens lefnadsbana? En ofrälse poet vinner en adlig flickas hjerta—hemliga och ensliga promenader kring den vackra sjön Åsnens stränder—en liten dotter födes—den förolämpade fadern offrar sitt barns rykte för sitt bördshögmod och raseri samt offentliggör allt—han vidhåller hårdnackadt sin anklagelse, ehuru både älskaren och dennes alla anhöriga bjuda hederlig försoning genom äktenskap,—tidens fördomsfulla lagar riktade mot en ännu omogen,

men i utveckling stadd skaldegenius,—domen på två års landsflykt—de båda älskandes förtviflan —slutligen, på samma gång som Magdalena försvinner ur historien, kanske gift med en annan, Lucidors förlorade tro på världen och sjelfförstöring—! Ej under att denna förbindelse blifvit en trosartikel. Olyckligtvis är det nu genom Ahlqvists efterforskningar säkert, att Lars Johansson, skalden, ej haft det minsta att skaffa med någon af ätten Sjöblad, utan att frågan rör den östgötastudent Humerus, om hvars förvexling med sin namne vi ofvanföre talat. De båda porträtten på Sko hafva fått falskt signalement, troligen uppkommet deraf, att man gissat sig till Karl Gustaf Wrangels forne skyddsling i den okända duken på hans slott. Men dels öfver ens stämmer ej detta hemskt hemlighetsfulla ansigte det ringaste med det, visserligen om livvets omisskänliga härjningar vittnande, konterfej med blottad öfverkropp på Gripsholm, som af traditionen anses beteckna Lucidor, och hvilket i Schöldströms monografi poetiserats till en ungdomligare bild; dels har han på Sko den medborgerliga eklöfskransen i stället för den poetiska lagern kring sitt hufvud, hvad som är snörrätt stridande mot hans personlighet. Konstkännare tro sig i taflan på Sko finna en kopia från någon holländsk målning. Det faller nu af sig sjelft, att äfven tanken på Magdalenas porträtt måste öfvergifvas, och att originalen till Margaris och de andra poetiska namnen tyvärr aldrig skola upptäckas. Hela den intressanta, men i hvarje detalj osanna historien visar sig vara grundad på Palmskölds, af honom sjelf som lösligt erkända, förmodande, »att denne Lars Johansson lärer visst varit vår namnkunnige svenske poet Lucidor». Vi tro att ändringen af hans lefnadsbana, så ofullgången den nu blef, ej betingades af något olyckligt kärleksförhållande, helst som hans flyktiga natur strider häremot, utan af andra, i sin art romantiska skäl, hvartill vi sedan skola återkomma.

Dermed påstå vi naturligtvis icke, att Lars Johansson ej varit älskad eller saknat de kärleksaffärer, som han besjungit i sina sånger. Han skulle väl då vara den ende moderne skald, som ej haft sådana. Tvärt om, han har skrivit visor, som förråda mera innerlighet eller älskvärd skalkaktighet än man af hans lefnad kunde vänta. Alla hans erotiska dikter, om också namnen, enligt tidens sed att med grannare poetiska ord beteckna de besjungna, äro tillskapade, hänvisa tydligt på verkliga händelser; de äro i ordets egentligaste mening tillfällighetsdikter. Hans glödande själ trängde lika mycket till verklighet som till fantasibilder. Han var ej van att sitta hemma och uppteckna drömmar om kärlek; han plockade livvets rosor. Palmsköld angifver som motiv för sin förmodan om fröken Sjöblad en erinring af en major Prytz, »att Lucidor äfven vid denna tid haft en labyrinth för sin amour skull». Många af hans kärleksvisor äro nu förlorade, bland andra en som börjar »Mitt hjerta vill i tusen stycken spricka»; men hvad som är kvar, visar tillräckligt hans dyrkan af Amor. I sitt längsta poem, »Om en mös pligt», skriver han som en god fruntimmerskännare. Vi skola uppräknå några af hans flammor. Den, för hvilken han hetast brunnit, heter Margareta. Han kallar henne i en glödande kärlekssång »Margaris, min själs behag, andra jag». Är det samma person som fick det artiga, nästan på concettimanér affattade »bindbrevet»^[11] på margaretadagen under årets vackraste tid? Han kan ej gifva henne något smycke att binda kring armen, i stället får hon hans hjerta och sång. Slutet öfverraskar med en stor förplumpning, som å daga lägger, hvad slags qvickhet man då kunde tillåta sig mot damerna. Än en gång förekommer Margareta på ett förtroligt sätt. En väninna får af honom en liten visa, som hon begärt:

»Men du måste kunna tiga,
Att jag åt dig någon gjort.
Säg för ingen annan piga,
Ty det blifver snarlig sport.
Magga lilla må det veta,
Hon går ej dermed i skall.
Vill dig någon ann' utleta,
Säg: du tok, drag fan i vall!»

En annan är Fillis, som ville bli hans hustru, men det vore då ej värdt att tänka på:—

»Det är, Fillis, sant
— — — — —
Att du mig begärat
Så högt som jag dig»,

men

»Ej fria jag må,
Men fri vill jag vara.
Låt andra fortgå,
Som hustru vill få.
Jag låter dem fara
Allt uti en skara
Att resa i frid,
Till rida sig laga
Med kappa och kraga
Och hornen bredvid.
Jag blifver benöjd
(Fast andra behaga)
Ej njuta den fröjd.»

Vid ett annat tillfälle är det han, som är den förskjutne; hans älskade, Belikinne, synes hafva varit af hög börd, hafva uppmuntrat och sedan försmått honom:—

»Men godtron är bedragen,

Ty jag tänkt' ej om,
När som jag först, betagen,
I din vänskap kom,
Att olikt stånd och tid,
Trots id,
Kund' ändra mångens tankar; dock tröstar jag derved:
Du bröt, ej jag, vår ed.»

En älskarinna, kanske den en annan gång besjungna Bellinde, saknar det poetiska grannlåtsnamnet, men episoden är desto påtagligare. Han hade förgått sig mot henne genom sin vanliga lösmunthet:—

»Sei doch nicht so ergrimmt, mein Kind!
Ein Wort ist ja kein Pfeil, nur bloss ein Wind.

— — — — —
Es war so böhs ja nicht gemeint,
Ob's gleich vor deinen Augen böse scheint.

— — — — —
Hat mein vermessen Mund gefehlt,
So soll mein Mund zur Strafe ungezählt
Dein schönes Lippen-paar,
Das ich erwäht
Zu meinem Buss-Altar,
Beküssen tausendmal.
Und fehl' ich eins, so küss' ich sonder Zahl.
Weg denn Zorn und Verdruss!
Das sei auf meine Buss'
Der erste Kuss.»

I likhet med dessa muntra verser finnas flera andra på tyska. Men nu äro de nyss citerade äfven öfversatta på svenska (så framt den ledigare rytmen berättigar oss att antaga det främmande språket som original), hvilket tyckes hänvisa på ett i fäderneslandet bosatt fruntimmer. Under den period, då det svenska väldet inbegrep många utländska besittningar och hade så stort europeiskt inflytande, ljödo främmande språk väl lika ofta i de stockholmska sällskapskretsarne som de skrefvos i styrelsens kanslier. I synnerhet bodde många tyska familjer i staden.— Slutligen må vi nämna en visa till Lisette. En grym tartar har för hennes fötter nedlagt sitt pilkoger, alla skynda att helsa henne, sjelfva himlen har nu så länge ösregnat på jorden af afundsjuka att ej få taga henne upp till sig. Kan någon dyrka dig tillräckligt, skämtar skalden,

»Sedan från så fjerran länder
Den så stolta Persian
Kom att kyssa dina händer,
Tartarn ock från Astrakan.»

Stycket hann ej skrivas till slut. Det är påtagligen en maskrad vår- eller höst-tiden, der åtskilliga kostymer från främmande land förekommo, och der det fanns en balens drottning. Det dåvarande Stockholm, som saknade mode- och resebeskrifningar, behöfde derföre ej fantisera ihop en utländsk drägt; man kunde se den på gatan. Ty sommaren 1666 uppehölo sig här utskickade från furst Lubomirski i Polen, hvaribland sannolikt funnos tartarer. Det låg således nära till hands att efteråt maskera sig till en sådan.—Så se vi Lucidor skämta eller sucka bland unga flickor. När vi dertill besinna att hans poesi understöddes af röstresurser—han brukade sjelf sjunga sina visor, och flera af dem äro så sångbara, att de ej kunna fullt uppskattas utan ackompanjemang—och att han förstod att skapa egna melodier, kanske äfven föredraga dem på fiol eller annat instrument, kunna vi ej tvifla på, att han varit angenäm för fruntimmerna, äfven om den romantiska historien om Magdalena måste öfvergifvas. Men ändå har han knappt i längden kunnat bibehålla sig i deras ynnest och sällskap; och här träffa vi en svag sida af hans lefnadssätt. Hans umgängeston smakade för mycket af värdshuslifvet, och hans dristighet lät detta allt för väl märkas för att ett högbildadt hem skulle velat öppna för honom sin dörr. Han är medveten derom och uttalar detta en gång naivt nog: »jag har en stor trut, och om man mig höfvisk finner, så är det rätt en slump»; men han brydde sig icke om att rätta sig. Derföre har han känt qvinnan genom de poetiska fiktionernas och det flyktiga gatulifvets synglas; och sålunda kom han att sakna den tyngdpunkt, som aktningen för henne gifver, då han hejdlöst kastade sig ut i lifvet.

Att dömma af hans poemer, har Lars Johansson den närmaste tiden efter hemkomsten omvexlande uppehållit sig i Upsala och Stockholm, begagnande sig här hemma af de kunskaper och det anseende, som han genom sin vistelse i utlandet vunnit. Man väntade af honom mycket, ty »han ansågs vara i nästan alla konster och vetenskaper väl förfaren». Han kunde dela sin tid mellan de lärda sysselsättningarna i Upsala och verldslifvet i Stockholm. Vid universitetet vistades han åtminstone i början af 1669, »der han undervisade studenterna i språk och som en annan professor hade tillstånd att intimera». Det är äfven vid denna tidpunkt, som hans poetiska kallelse tyckes hafva blifvit klar för honom sjelf. Han antog nu det vackra namnet *Lucidor* (af *Lucis* och *δύρον* [12]), första gången användt i ett qvåde af den 8. december 1668, hvarigenom han enligt tidehvarfvets sed öppet betecknade sig som en musernas tjenare. Han kallas ock *Lucidor* vid sin bosättning i hufvudstaden. Det är troligtvis under dessa, jemförelsevis lyckliga år, när förhoppningarna om honom ej hunnit förblekna, som han skrivit de flesta af sina ömma eller muntra visor, kanske också några af de andliga dikterna. Det är ett rent skaldskap, uteslutande hemtadt ur hans egen inspiration. Deremot äro bröllops- och begravningsrimmen

färe och hafva tillkommit af tillgifvenhet eller bekantskap. Så besjunger han på latinsk hexameter riksrådet och generalen Fårbus' enka, som dog den 22. september 1668. Denna dam, född Boje, var Ebba Brahes ungdomsväninna, skref flera andliga psalmer, understödde vittra idrotter och var sjelf vittet. Också kallar skalden sig här *Laurinus den sorgbundne*. Med släkten har han kort derpå stått i beröring: Tre förnämligare begrafningar i hufvudstaden i december månad få dagar efter hvarandra firar han på glänsande tyska. Här heter han *Lucidor der mitleidende* eller *Celinus der betrübte*. En af sångerna skrefs åt en vän, löjtnant Storm, till hvilken vi en gång skola återkomma, och bär till underskrift *Triton Sturmmuth*. I Upsala visade han för sista gången sin lärdom och skaldeådra under högsommaren året derpå, när han på latinsk hexameter, franska, italienska, engelska, holländska, tyska och på slutet konstfulla svenska verser blomsterströdde en liten gosses graf, till hvars redan aflidne fader, teologie doktorn och professoren Edenius, han stått i förbindelse. Här skrifver han sig med initialer L. I. S. S. H. A. S. V., det är Laurentius JohansSon, scientiarum humanarum artiumque studiosus Upsaliensis. Emellertid fann han sig såsom ograderad ej ega någon framtid vid universitet och fattade nu det ödesdigra beslutet att för beständigt öfverflytta till Stockholm och der utföra sitt ideal, det fria poetiska lifvet. Hittills hafva vi ej kunnat följa honom så noga, men under vistelsen i hufvudstaden blir han mera bekant, och källorna om honom flöda rikare.

Midt under den vackraste högsommaren, den 28. juli 1669, anlände Lucidor till Stockholm. Detta år i håg koms länge för sin särdeles vackra väderlek. Vikar och sund stodo i sin skönaste fägring. Hela staden var i rörelse, och praktiga förberedelser gjordes till morgondagens stora högtidlighet, ty Engelslands sändebud, lord Howard, earl of Carlyle, med hvilken makt Sverige nu efter Tripelalliansens avslutande stod i förtrolig beröring, skulle slå den fjortonårige konungen till strumpebandsridhare. Detta väckte sådant uppseende, att en särskild medalj slogs deröfver. Lucidor uppsökte genast hufvudstadens lärda kottierier. I spetsen för dem glänste den frejdade Stjernhjelms, som nyss hade utgifvit »Musae Suethizantes, det är Sånggudinnor, nu först lärande dikta och spela på svenska», och som nu hade mycket att syssla med det nybildade antiqvitetsskolegium, der han sjelf var preses, och hvilket—enligt en kammarherres bref, bestämdt för »Rudbeck, Stjernhjelms och andre vurmars»—erhöll kunglig instruktion 1668. Det skulle egentligen sitta i Upsala, men blef en verklig härd äfven för hufvudstadens vetenskapsmän. Der voro anställda Columbus, hvilken vistats som informator i presidentens i kammarrevisionen Blixenkronas hus, men nu såsom Stjernhjelms lärjunge blifvit af honom anställd som kanslist, studenten Johan Bergh m. fl., med hvilka Lucidor umgicks. Hvarföre sökte han ej någon befattning eller åtminstone sysselsättning der? Han besökte dock skaldekungen flera gånger i hans hus nedom Brunkeberg och diskurerade med honom ifrigt, ja, han till och med vann hans deltagande. Om Lucidor icke begagnat ett sådant tillfälle, är detta den största försummelsen i hans lif, ty hans framtid berodde på, om han lyckades få fast fot i samhället. Kanske egde ej heller kollegiet någon plats qvar att besätta. Emellertid hade skalden sin oinskränkta frihet orubbad och fick lära sig att lefva för dagen. Han sökte förtjena sitt uppehälle genom begagnande af sina stora språkkunskaper. Så veta vi, att »han betjente en kapten Fårbus med translaterande uti dennes rättegångssaker», och att ofvannämde Bergh »till-litade honom i det italienska språket». Men äfven hans pegasus måste sättas i galopp. Han skref på tyska vid hofmarskalken Lützows begrafning; han uppvaktade lord Howard vid dennes afresa med en ståtlig engelsk parentation, hvarpå han väl skördade en vacker penning; han begagnade sig af bröderna Gyllenstjernas nästan samtidigt inträffade bröllop för att hopsätta tvenne bröllopsrim på svenska alexandriner, undertecknade *Lucidor den olycklige* »i högsta hast». Det ena, som inlemnades af en tysk student, vid namn Prilwitz, inbragte honom tio riksdaler i karoliner, men det andra, som kom några månader senare och framräcktes af Bergh, hade helt olika följder.

Det är det bekanta »Giljareqval uppå den högvälborne herres, herr Konrad Gyllenstjernas och högvälborna frökens Kristina Ulfsparrs högst lyckosälla brudlöftesdag, continueradt af Lucidor den olycklige den 18. november anno 1669». Vi ega det lyckligtvis qvar i sin helhet, och handlingarna i den rättegång, som det uppväckte, återfunnos för fyra år sedan bland dammet på Stockholms rådhusvind[13], så att vi kunna bilda oss ett detaljeradt omdöme i målet. Om man genomläser detta poem och beaktar, huru vidt olika och oförbehållsammare den tidens sällskapston var emot vår, begriper man icke, hvari Lucidor felat. Det är sant, att ett och annat uttryck kunnat vara mera passande, och att tonen uti början på sina ställen är litet rå. Men de, som velat finna det brottsligt, hafva allt för mycket låtit leda sig af dess å stad komna förargelse och icke betraktat det i hela sitt sammanhang. Om här färgerna äro mera målande än i det giljareqval, som han förut inlemnat vid broderns högtid, och som denne frikostigt belönade, kommer det sig af poesins starkare flykt, utan att man spårar det ringaste försök att förolämpa. Stycket är i sjelfva verket ett af hans bästa, qvickt och färgrikt, och skulle nog hedra en mognare skald. Han tyckes deri vara påverkad af Stjernhjelms, med hvilken han ju också umgicks, och skildrar på samma lekande och satiriska sätt som denne gjort i sitt »Bröllops besvärs ihågkommelse». Man vet visserligen ej, när nämnda Stjernhjelms dikt var färdig och första gången kom ut i bokhandeln, men intet hindrar, att Lucidor fått se den i manuskript hos författaren samt genast blifvit fattad af dess snillrikhet. Det är att beklaga, att han af följderna afskräcktes från att vidare skriva i samma manér. Men hörom ett sammandrag af poemet! Han börjar med att hänvisa på Kristoffer Gyllenstjernas och fröken Oxenstjernas vigsel, der han redan sjungit.

»Här kommer jag igen, som förr har varit framme,
Och vill i denna qväll fullfölja giljeglamme',

Som jag begynte sist.»

Då hade han, naturligtvis i samma satiriska tonart, blott gjort förberedelser och måst stanna vid

de giljareqval, som heta svartsjuka; nu brister honom tid ej mera, och han ämnar utföra sitt ämne. Kommer så en målning af den svartsjuke:

»Hans vantro är så stor,
Att han för boleti förtänker jungfruns bror.
Leksystern sjelf kan ej väl undfly hans misstankar.
Stol, bänkar, säng och bord, allt hvad när' henne vankar,
Ja, hennes kläder med samt allt hvad hon kan nå,
Det kastar han misslynt sin' afundsögon på.

— — — — —
Är inte han ragal'n[14], som plågas af svartsot[15]?»

Sedan visar han, huru den stackars friaren måste upphöja sin kärastes behag till skyarna, både dem som finnas och icke finnas, och göra detta med modets sirligaste fraseologi:

»Allt fägrings ros måst' han väl kunna på sin nagel
Och kalla hennes hår, som sträft lik mårretagel,
Guldtrådar, silkeslent och Astrilds-vidjor. Se'n
Måst' alla stjernors ljus och gyllne solens sken
Förmörkas liksom moln för hennes ögons strålar,
Fast hon droppögon har liksom två dalkarlsskålar.
På hennes kinder måst' båd' ros och liljor gro,
Fast kindbenen se ut liksom en skållad so.
Måst' ej korall, rubin och skarlaksfärgen blekna
Mot hennes läppars färg, lik' ålskinn? Hvem kan räkna
Allt tokot giljeqval?»

Dernäst omtalas giljarens omak att visa sig för sin älskarinna i ett så fördelaktigt yttre som möjligt.

»Att haga[16] jungfrun väl, måst' han ha giljekläder:
Hårlufva[17], bäfverhatt, derpå en brokig fjäder,
Som han på hufv'et bär och ligger tidt[18] på strå;
Se'n à-la-mode-band, couleur de feu, ponceau[19]
Samt andra färger mer, rynkskjortor, lingarärmar[20]
Af cambrayduk, cotton och hvad hvar elj'st med härmar
Allt utländskt lapperi. Är icke det stor sorg,
När som en fattig pilt ej sådant får på borg
Och likväl prunka vill? — — — —
—
—
—
—
Hvad kosta marknadsgåfvor,
Hvad bindbref, spela grönt[21]? Tidt är en giljar's håfvor
Knappt, knappt fem fyrkar värd, lel[22] måst' han spela kort;
—
—
Han måst' af höflighet ju låta jungfrun vinna....
Hvad kosta nyår, jul och slikt? — — — —
—
(Jag spelar, fast man ej vill höra sanningsgigan.)
Den jungfruns ynn'st vill ha, han lage väl med pigan
Och mute henne bra, så bär hon brefven fram!
Skull' posten ej ha lön, det vore nästan skam.»

Men trots allt detta får han ofta bara »kalfskinn» (korgen) för sitt besvär. Så såg författaren en gång en olycklig älskare, som ville dränka sig, men vattnet var för kallt. En annan hade ännu märkvärdigare öden. Han tänkte dö af gift, men då han tog det i munnen, smakade det så illa, att han spottade ut det igen; derpå grep han till repet, för att hänga sig, men då kom han på den tanken, att han skulle dela samma dödssätt som tjufvarna och kastade bort det; slutligen satte han en tre alnars lång svärds klinga mot sitt bröst, men då blef han rädd att hon skulle springa i stycken och sade:

»'Jag har ej slik igen';
Hängd' henne så sin kos och lefver alltså än.»

Sist kommer i regelbundna strofer en vacker beskrifning på äkta ståndets lycka efter alla vedermödor; den börjar med samma ord som det förra giljareqvalet till brudgummens broder:

»O, säll, o, trefaldt säll den, som sig väl kan skilja
Från mödsamt tråldoms ok, som andra kalla gilja!
Säll är den, som en gång har lagt sitt segel ner
Och fört i önskad hamn sin båt. Densamme ler
Åt andras sorglig' suck och höfver ej mer räddas
För böljor, vågor, vind och klippor, utan bäddas
I Astrilds svanblöt'[23] dun och sofver utan sorg
Uti sin kär'stas famn som Astrilds säkra borg.

O outtalig lust, o gamman obeskriflig,
O obegriplig fröjd, o glädje som otviflig,
O fria Hymens band, o ljufva tråldoms lag!
Att skrifva mer om dig är pennan min för svag.

— — — — —
Men dygdfullkomna fru'r, I himmelssköna fröken,
I ljufsta jungfrufolk, som dygd och skönhet öken!
Jag lägger denna skrift som eder ring'ste träl
Till edra fötter ner och bjuder så farväl.»

Härtill är fogad en nätt gåta på fransyska till damerna, på ett långt mera hyfsadt språk än eljest
Lars Johansson är van att använda i sina gåtor. Den handlar om kyssen:

»L'amour m'a engendré, les sujets de la terre
Les plus beaux enfanté dans une douce guerre.
On ne me peut pas voir, ni sentir, ni toucher,
Mais bien ouir, encor mieux l'on me peut goûter.

— — — — —
Je ne vis qu'un moment, car en naissant je meurs,
Et n'ayant point de coeur, j'ai pour tombeau le coeur.

— — — — —
Pour mon enfantement mon corps n'est pas de l'air,
Je tonne doucement passant comme un éclair.

Je ne saurais jamais être donné à personne,
Sans que lui qui me prend en même temps me donne.
Les belles qui sauront cette énigme expliquer
Auront à leur plaisir mille et mille baisers.»

Vi se således, att med anledning af detta bröllop ett sjelfständigt poem höll på att utarbetas, och att det ur poetisk synpunkt var betydligt mera värdt än de tio riksdaler, hvartill det förra uppskattades.

Men annorlunda tyckte mottagaren. Kanske, om skalden hade nöjt sig med de vanliga betraktelser och smickrande fraser, som dussintalen af dåtidens bröllopsvisor innehöllo, han skulle funnit mera nåd för landshöfdingens smak. Nu skall efterverlden genom friherre Konrad Gyllenstjernas förfarande få svårt att tro annat än att författaren här, som man säger, stötte på patrull. Vare sig att han varit så svartsjuk, eller hans brud så ful, eller han haft så mycket besvär att vinna henne, hvarpå sången skulle anses syfta; alltnog, den mäktiga slägtens vrede uppflammade, den stackars poeten kastades i fängelse och ställdes till rätta för pasquill. Det vill dock synas, som om Lucidor, sig ovetande, genom sin skrift berört ett ömtåligt förhållande, en duell mellan brudgummen och en grefve Douglas, att minnet deraf genom verserna blifvit uppfriskadt, att man hviskat derom i bröllopssalen, der den unge konungen, den regerande enkedrottningen, andra furstliga personer och höga herrar voro närvarande, samt att pratet sedan gick ut öfver staden, påstående bland annat, att poeten blifvit mutad till att skriva. Man känner, huru strängt man då höll fast vid en familjs oantastade namn och rykte. Emellertid beröras dessa tvistigheter med Douglas endast helt flyktigt, man är tydligen intresserad af att förtiga dem, och hela ransakningen erhåller derigenom en ensidig och despotisk karakter. Man ser, att med dåvarande samhällsförhållanden en ringa student som Lucidor utan beskyddare ovilkorligen måste få orätt mot en så förnäm adelslägt. Dock för oss ställer sig saken, som inalles upptager ett tjugosex sidors protokoll, helt annorlunda, och den anklagade synes ständigt svara segerfullt på hvarje punkt. Man begriper ej, huru han kunnat fällas till något straff alls. Men hvad Wieselgrens gissning beträffar, att Douglas skulle hafva förmått Lucidor genom rusets inflytande att hopsätta poemet, är detta så obevisadt och osannolikt, att endast den förtjenstfulle granskarens vid hvarje tillfälle framträdande nykterhetsifver kan förklara densamma.

Bref om saken hade ingått från kongl. maj:t till hofrätten, hvilken sände den till magistraten, och dymedelst kom den till kämnarsrättens föregående pröfning. Den 11. december 1669 inställde sig båda parterna inför Johan Bjugge, Hans Kohlmether och Henrik Märman, som då sutto i rätten. Kärändens ombud, hofauditören Samuel Croningh, klagade öfver »ett ärerörigt, skamlöst och groft pasquill, som hela vägen är uppfyllt af skamliga ord och meningar, och som man med särdeles behändighet låtit i brudhuset in praktisera och der utdela». Hans första fråga till Johansson gälde, om han var adelsman; hvarpå denne stolt svarade: »nej, utan så vida dygden angår». Det var genast ett upphäfvande af jemvigten mellan parterna. Sedan åberopade Croningh ett kungligt plakat mot pasquiller. Lucidor invände, att han väl visste att alla pasquiller voro både i konungariket och republikerna strängt förbjudna, men han hade ej heller skrivit en sådan; han redogjorde för sin ankomst till Stockholm, för sitt första giljareqval till kärändens broder, samt huru det senare tillkommit; att han träffat friherrens kammartjenare i Kyrkbrinken eller Trångsund och af honom fått veta dagen för bröllopet, och att studenten i Stjernhjelms hus, Bergh, öfverlemnat poemet åt en lakej, som gått in med det i festsalen. Croningh anmärkte, att det var försmädligt mot brudparet. Lucidor svarade, att »han hafver aldrig tänkt någon menniska med denna sin skrift försmäda och förarga, utan allenast sådant gjort till sin egen öfning i det svenska språket, sitt modersmål». Detta lät den tiden icke som någon tom undanflykt; men om han sagt, att orsaken till författandet varit en förhoppning om att få tio daler en gång till, hade han väl kommit sanningen närmare. Croningh påstod, att meningen varit att »lædera studio infamandi» i synnerhet i så höga personers närvaro. Lucidor svarade, att »han ej tänkt lædera någon, att han ej vetat af att de kungliga majestäterna skulle komma dit, eller att hans skrift skulle blifva så illa upptagen och uttydd, förmenande sig såsom

en poet hafva någon licentiam och frihet». Croningh angrep nu Johansson i en lång, med latinsk juridik späckad harang, anklagade honom för att hafva begagnat namnet Lucidor, förebrådde honom »oförskämda och illistiga uttryck, i det han som en grof kalumniant hafver låtit trycka pasquill, som före detta aldrig varit hört, dermed han icke allenast min principal och dess fru, utan denna familia Gyllenstjernorna med sin grofva allusion mycket stor skymf tillfogat». Lucidor svarade, att hans författarenamn utgjorde ingen hänsyftning och vore af många poeter före honom begagnadt, att han ej tänkt försmåda någon människa, »derpå han ville sin ed aflägga, utan allenast sökt med sådana skrifter förkofra sitt modersspråk». Omsider frågade rätten honom, om någon hade instigerat honom att skriva; »ingen människa, hvarken hög eller låg,» svarade Lucidor. Croningh slöt dagens förhör med begäran, »att Lars Johansson måste plikta som en oförskämd kalumniant och äreskämmer».

Den 13. december var målet åter före, och man ingick nu på enskildheterna. Croningh fästade sig i sitt klagomål in particulari vid, att hans principal och dess gemål ej fått deras rätta titlar. Lucidor invände, att han ej visste så noga alla titlarna, att man i skrift till kungen blott brukade sätta etc. etc. efteråt, samt att den engelske ambassadören ej tagit samma sak illa upp. Croningh anmärkte allusionen med lux de or, och att Gyllenstjernornas namn blifvit i skriften insatt, »dem till evig men». Lucidor bevisade, att han brukat sin signatur tillföre, och påstod fortfarande, att han ej menat illa med Gyllenstjernorna. Croningh framkastade, att Lucidor i skriften talar om »couleur de ponceau och de feu, sådana färgeband som herren uti 14 dagar tidt före bröllopet på sin klädedrägt dragit hafver». Lucidor försäkrade sig aldrig hafva sett Gyllenstjerna eller åtminstone känt igen honom, än mindre kunnat veta hvad färg han burit, »derpå han ville göra den största ed». Croningh påstod, att han pasquillerat ridderskapet och adeln medelst omnämmandet af hårlufvan, lingarärmarne och plymen på hatten. Man ser, att modet med peruken och den öfriga kostymen à la Ludvig XIV. ännu var så nytt, att det ej trängt ned till medelklassen. Det var sannolikt ej utan spe som Lucidor derpå svarade, att han skrivit om en plym, »som tidt ligger på strå» och ej står upp i vädret, »hvad som intet till Gyllenstjerna och andra herrar kan appliceras». Croningh talade om en »querell», som Gyllenstjerna skulle hafva haft. Lucidor förklarade, att han ej visste af någon querell, »ehuru väl han vet efter folks tal, hvem de misstänka för att hafva bestuckit honom», hvilket vore osanning; dock skulle han nämna sina sagesmän, en tysk student Johan Schaffer, regementsquartermästaren Erick Klangh och flera; det skulle hafva varit greve Douglas som slagits med Gyllenstjerna. Då Croningh inföll, »att efter herr Konrad seglat förbi och 'lagt sitt segel neder', så måste han tillföre varit i sådant qval som Johansson beskriver» (här var Croningh oförsigtig nog att antyda orsaken till querellen), svarade Lucidor knipslugt a simili: »att den som seglar Schyllam och Carybdin förbi, han kommer ju intet derpå». Tyske studenten Prilwitz var framme som vittne och berättade om den första bröllopskriften och de tio dalerna, hvarefter han gjorde en rolig beskrifning på ett beramadt möte med Johansson. Han hade träffat honom på Skeppsbron och sagt honom, att det nu vore tid att skriva igen; gick derefter till hans herberge, men värdinnan svarade först att han sof, sedan att han var sjuk, slutligen »att han vill råka eder på Bron; hvilket intet skedde»; andra dagen gick han åter till hans logemente och fick se honom igenom fönstret, men värdinnan sade, att han ej var hemma, utan det var hennes gäster, som Prilwitz hade sett genom fönstret; »och som han trodde att Lars Johansson ville göra något allena, gick han bort och gjorde ock något för sig». Tillfrågad af Croningh, hvarföre han så suspecte velat vara ensam, svarade den anklagade, att han intet var påklädd. Ransakningen slöts med att Lucidor företedde de skrifter, der han först begagnat sin signatur och ej utsatt alla titlar, samt att kapten Fårbus, densamme, som han bistått vid translaterandet, bevittnade att Lucidor sagt sig vara olycklig, såsom misstänkt för att hafva blifvit bestucken, samt att han villfarit hans begäran att gå upp till Konrad Gyllenstjerna och tala godt för honom.

Det var förgäfvets. Den olycklige fick sitta kvar i sitt fängelse. Pratet och sqvallret hade nu gått ut öfver staden genom hundratals munnar; kanske de kungliga personerna sjelfva, som varit med på bröllopet, deltog deri, åtminstone kan man tro enkedrottningens karakter om något sådant. Landshöfdingens vrede uppflammade än mera, och han tog ett steg, som måste hafva den anklagades fällande till följd. Den 15. december kom han sjelf in i rätten, utropande, »att han håller Johansson för en kalumniant och äretjuf, helst som han vetat af någon handel, som mellan honom och greffe Douglas skall vara förelupen, begärandes att han, Lars Johansson, må på det högsta blifva afstraffad». För öfrigt upptogs dagen med att afhöra vittnen, som intet stort kunde meddela. Bergh fick beskriva huru han lemnat rimmen till brudgummens page, men nekade sig hafva läst dem, förrän de presenterades. Croningh frågade, hvad som menades med slutallusionen på duellen. Johansson svarade, att han hört både utrikes och här hemma, att för några år sedan en person skjutit sig ihjäl för ett qvinfolks skull. Klangh nekade sig hafva nämt Douglas som bestickare. En viss Printz fick vittna, om han sagt till Johansson, »att de illa tagit upp er skrift, men er kunna de ej stort skada, utan den lära de knipa, som hafver bestuckit eder» o. s. v. Det framhölls, att kongl. boktryckaren Niklas Wankijf vid tryckningen »icke heller sagt eller varnat den anklagade med ringaste ord». Croninghs slutpåstående lydde, att Johansson må sjelf ansvara för sin tro, att landshöfdingen hölle greff Douglas suspect, att han uppehållit saken med att åberopa sig på så många, som ej hafva något synnerligt att berätta, och att han måtte efter förtjenst blifva straffad. Härmed var det kinkiga förhållandet med Douglas skjutet åt sidan. Denne behöfde ej ens inställa sig i rätten.

Handlingarna i målet remitterades till den ärade magistraten, hvars dom utföll den 10. januari 1670. Skriften frikändes visserligen från att vara pasquill, »varandes sådant scriptum generale, alludens ad passiones et vitia hominum in communi, men icke till en eller annan person i synnerhet; dock, emedan Lars Johansson samma skrift emot kongl. maj:ts ordning och stadga obedin och med en ofullkomlig herr landshöfdingens titel, som vid slika tillfällen här i staden

brukligt är, låtit publicera, hvilken också i några stycken befinnes vara förarglig, offendera honestos aures och bonos mores, gifvandes han sålunda afundsmenniskom och illviljandom (hvem anar ej här Douglas?) occasionem calumniandi och andra enfaldiga anledning till hvarjehanda misstankar och domar, som herr landshöfdingens reputation icke tåla kan eller bör, och sådant allt på hans heders- och bröllopsdag; ty pröfvar rätten skäligt, att Lars Johansson för ofvanbemälte excesser, erkannerligen ob petulantiam, och att han icke förut betänkt hvad snack och tal, oro, förtret och harm en sådan dikt under så höga och förnämliga brudfolks namn uppväcka kunde, förutom det han med fängelse hafver pliktat, må hålla sig från denna stadens societet och gemenskap på år och dag med förmaning att han emellertid anlägger sina gåfvor, ingenium, studier och förfarenhet till Guds ära, sin nästas uppbyggelse och sin egen heders uppkomst och förkofring». Den högättade Douglas gick fri, den stackars poeten var qväst. Så många af de tryckta exemplaren, som kunde öfverkommas, blefvo förstörda. Ja, ännu efter många år, och när begge makarna redan voro döda, var släktens vrede och tidens ömtålighet så stor, att vid utgifvandet af Lucidors samlade skrifter hela arket B, som innehöll detta giljareqval, reklamerades af en grefve Gyllenstjerna, »och detta ark togs ur alla exemplar af boken och bars hem till honom, hvarefter hans grefvinna ej nöjde sig, förrän hon sjelf fick stå och se uppå huru en kammarbetjent kastade dem på elden». Man har derföre trott, att de få ark, som nu finnas kvar, antingen äro för andra gången upplagda eller snarare att de innehålla ett helt annat eller förändradt arbete med samma öfverskrift; men det har nu blifvit ådagalagdt att vi ännu ega kvar några exemplar af den gamla sången, hvilka i hemlighet blifvit bibehållna och nu äro nedsmutsade af de många händer, som handterat dem. Arket B har dock, enligt Klemmings anteckningar, i några få exemplar blifvit omtryckt 1707, men detta omtryck är ännu sällsyntare än originalen.—Var det förlikningsvilkor, beräkning eller högsinnad hämd, att, då Konrad Gyllenstjernas maka redan halftannat år derefter dog i barnsäng, Lucidor under namn af *Philaretus der tugendliebende* egnade hennes stoft ett längre griftqväde på tyska, der också alla titlarne stå utsatta?

Sådant slut fick Lucidors debut i Stockholm. Han var bemärkt på ett helt olika sätt än han väntat. Några dagar efter bröllopet fick han vandra i fängelse och satt der in på det nya året. En mäktig adelssläkt skulle göra allt för att skada honom. Ingen inflytelserik beskyddare hade visat sig. Den oundvikliga fattigdomens magra gestalt reste sig framför honom. Han synes dock ej hafva tagit saken för hårdt. Ty ur djupet af hans häkte hördes den visa, som, ehuru den först senare i blott tolf exemplar trycktes af hans ifrige beundrare, erkebiskop Erik Benzelius, dock genast gick ut öfver hela landet som en folksång och bibehöll sig på folkets läppar nästan till våra tider:

»Skulle jag sörja, då vore jag tokot,
Fast än det ginge mig aldrig så slätt.
Lyckan min kan fulla synas gå krokot,—
Vakta på tiden, hon lär full gå rätt.
All världen älskar ju hvad som är brokot,
Mången måst' liva som ej äter skrätt[24].

Olyckan vexlar ju lika med lyckan,
Allt, hvad begynsel har, ändas en gång.
Drucken man hafver ej allestäd's hickan.
Lust följer gråten, gråt ändas i sång.
Den, som på sanningen pekar med stickan,
Kan lel lätt falla från sanningens spång.

— — — — —
Ty skall mitt blod och mod osorgsna vara;
Lasse räds hvarken hat, afvund ell' tvång.
Ingen törs göra mer än han kan svara.
Rätt måst' trots orätten hafva sin gång.
Fly med flit, hvem som kan, slik olycksfara!
Fångsel gör längsel, när lyckan är vrång.

Tänk, min vän, att man för den skull mått' liva
Lustig, fast om det är mot ens behag.
Lyckan hon vandlar sig, kan sällan blifva;
Hvadan hon kom i går, går hon i dag.
Ty har jag hoppet, I lär en gång skrifva
Att I, olycklig, är lustig som jag.»

Lucidors senaste biograf, litteratören Schöldström, har velat anse denna hårda fångenskap som brytningen i hans lif. Vi finna honom dock framgent vara anlitad af riksråd och andra betydande personer. Domen häntyder ej heller på någon annan förbrytelse än obetänksamhet och oförsynthet. Sjelf har han aldrig visat någon ömtålighet deröfver eller ens dröjt vid detta minne. Han synes ej hafva blifvit vidare förföljd af Gyllenstjernorna; tvärt om, en af dem bestälde senare en grafsång af honom. På samma sätt har man förut tillagt historien om Magdalena Sjöblad en afgörande betydelse i hans utveckling. Vi bekänna, att vi, efter hvad skaldens flyktiga karakter gifver vid handen, ej kunna tro på någon som helst brytning i hans lif. Orsakerna till hans följande lefnadsbana hade redan börjat yppa sig så småningom, och långt ifrån att taga sin tillflykt till något visst tidsmoment, tro vi att man ur inre och djupare, ur hela arten af hans

verldsåskådning framgående grunder bör söka nyckeln till hans tragiska öde.

Emellertid var nu Lucidor på ett år förvisad från hufvudstaden. Också hafva vi ingenting af hans lyra under denna tidrymd. Omöjligt är att säga, hvarest eller hvarmed han uppehållit sig. Vistades han i Mariestad som biträde åt en landssekreter Simonsson, med hvars familj han efteråt är nära bekant, eller fick han hjälp af Wrangel, kanske af rikskansleren-mäcenaten, hvars hofpredikant, Carlberg, var hans gode vän och tog engelska lektioner af honom? Nyårsdagen 1671 uppvaktade han magistraten i Stockholm med en nyårsönskan, som vanligt på flera språk, under namn af den *dråplige skrifmästaren Johan Paul Hoffman*. På latinsk prosa (den enda prosa, som vi ega af honom) tilltalade han rättens ledamöter: »Jag hänger vid edert ädelmodts altare denna lilla tafla, som ej är inhuggen i metall, utan endast prentad så godt min handskicklighet tillåtit; jag hoppas att den skall blifva en af ert ädelmod väl upptagen, dock eder ovärdig skänk, om I blott besinnen att intet bättre kan gifvas än den skrifna bokstafven. Ty skrifkonsten har för oss uppenbarat den Allrahögstes rådslag, verk och gerningar; den är minnets stöd, dygdens vältalare, evighetens minnesmärke; om man förstör den, upphäfver man all lärdom och nedstörtar verlden i sin första okunnighets kaos.» Meningen var väl att rekommendera sig till någon tjänst, på samma gång han framlade en språkkunskap, mäktig en hufvudstads vidsträckta förbindelser. Han har också en tid innehaft en slags skrifvare- eller sekreteraresyssla. Derunder har han ej mycken ledighet öfver till rimmeri. Han sjunger blott en gång »villigst» under namn af *Theophilander den dödlige och odödlige* vid den välborna jungfrun Elisabet Strijks graf. Ty här är det en på skönhet, ungdom, samhällsställning, förstånd och hjerta lika rikt begåfvad flicka, hvars bortgång midt under lifvets och årets sommar dagar höjer hans språk till en ännu i dag mäktigt verkande inspiration. Hans samtid beundrade allmänt denna sång. Men enligt vissa initialer från början af 1672, J. P. A. & M. S. (Johansson, privatus artis et martis studiosus), har han ej ens året till ända förestått sin skrifvarebefattning, utan återgått till sitt förra osäkra privatlif, ja, önskat sig ut i krig. Hvad har då händt? Har han så snart tröttnat vid sin syssla, och hur har han blifvit af med den? Nu blifva bröllops- och begrafningsrimmen allt tätare, slarfvigare och likgiltigare; man ser att han af nöden drifvits att skriva dem »i högsta hast» och för dagligt bröd. Vi stå vid den period, som enligt det allmänna föreställningssättet anger Lucidors förnedring.

I sanning hårda äro de omdömen, som samtid och efterverld fält om hans lif. »Han skall hafva uppehållit sig nästan blott på källare och jungfruhus.» Gezelius säger, att han varit utan annan beställning än att skriva vers, lefva i hunger och dö i elände. Lidén yttrar, att han skref nästan allt på Anakreons sed inter pocula, och att sådana ex tempore framkastade verser genast lemnades utan den minsta beröring af författarens granskning eller polering till pressen. Sondén talar om hans våldsamma, vilda, af inga regler bundna lif, kommer att tänka på Stjernhjälm i anseende till bådas antika seder att vara nöjda med litet och sig sjelfva nog; men dock hvilken skilnad, utbrister han: »han är den senare olik till den grad, att man med begagnande af Platos bekanta uttryck om Diogenes^[25] med all rätt kan kalla honom den rasande Stjernhjälm». Wieselgren påstår, att af den med goda kvaliteter försedde ynglingen uppstod en förfallen student, som i Stockholm födde sig såsom griftpoet och gratulant vid bröllop och dylikt, samt att han står som ett ypperligt bevis på går-an-teorins värde. Till och med den milde Atterbom skrifer »poet, vagabund, mördad på en källare» och erkänner att han egentligen ämnade affärda honom helt kort. »Men den bleka och blodiga ynglingavålnaden kan ej på nära håll betraktas utan att gripa hjertat med sällsam dragning.» Det är ej under, att han sålunda, först af dem som genomögnat hans ovårdade dikter och sedan af hela hopen af eftersägare, blifvit betraktad som en förolyckad sälle med det sämsta umgänge, rå och utsväfvande till sina seder, utfattig och sluskig till bostad och klädedrägt.

Vi erkänna, att äfven vi hafva svårt att så skiljas från hans bild, men af ett annat skäl. Ty då han hos den store vitterhetstecknaren företrädesvis uppväcker ett romantiskt intresse, ingifver han oss, som ej längre äro belåtna med romantikens obestämda fjerran, ett rent psykologiskt. Dessutom är sakens utredande äfven för fosterlandet af stor vikt, ty det gäller ingenting mindre, än om en af de intressantaste personligheterna inom vår litteratur endast varit ett förfallet och dåligt subjekt. Vi veta väl, att hvarje litteratur i sin födslovånda eger sina mer eller mindre berättigade martyrer, hvilkas öden äro lärrika för kommande släkten och, der stora gåfvor finnas, äfven rörande för hjertat. Lucidor ligger nu för oss i sina skrifter. Vi skola således noga granska, ty det kan ju hända att föregående granskningar varit oriktiga. Vi skola likaledes beakta den tid och de förhållanden, hvaruti han lefde. Men vi höra ej till dem, som endast söka rentvå, lemnande åskådaren en fadd bild af konstladt ljus och förminskade skuggor. Dertill tro vi för fast på menniskoandens sjelftillräcklighet att föra sin egen talan. Den har flera vägar än dem, hvarpå ett kallt omdöme förmår följa den. Vi skola icke frikänna, icke heller fördöma, ty hvarken det ena eller det andra nedtränger till själens grund; vi skola blott söka förstå, öfvertygade om att man på denna rätta medelväg bäst hinner till det gemensamma målet, sanningen.

Först måste vi anmärka, att i de äldsta uttalanden om Lucidor råder en hätskhet i ordalagen, som uppväcker misstro till deras opartiskhet. Hela den litterära kritiken var äfven inkräktad af presterna, som i intet tidevarf hyst så ensidiga ståndsfördomar som just i detta. De förföljde en Matthiæ och Terserus; de ville vid universitetet förbjuda den kartesianska filosofin. För sin kraftfulla religiositet förbisågo de alldeles poesins sjelfständiga rättigheter. Så vida den ej stälde sig till didaktikens och religionens tjänst, var den en öfverloppsgerning, om hvars oskadlighet det kunde vara tu tal. Så uppstodo så många tråkiga volymer af kyrklig poesi utan minsta gnista till inspiration, och deras mönster är sjelfva Spegel, som skref så förträffliga psalmer, men genom sitt öfriga andliga rimkram både bragt andra till sömn och sjelf »snarkat

på den svenska parnassen». Huru skulle då, när poetens yrke var misstänkt, Lucidors verldsåskådning och lif bedömas af detta klerus, som ville hafva hela landets lärdom i sina händer. Och en dylik åsigt bibehöll sig länge. Den, som ej var annat än en skald, betraktades af ortodoxin med misstroende. I bästa fall nöjde man sig med, att om denna besynnerliga menniska utsprida en mängd anekdoter. Derefter lade hvar och en sin lilla kommentar till den ursprungliga historien. Huru många historier har man ej hört om Bellman! På samma sätt säger Lidén, som bedömer Lucidor mildt, att »många rykten gingo om honom i svang, några rätt artiga, men också andra löjliga och rent af otroliga». Vi måste således noga soffra dessa misstänkta källor. En annan nödvändighet blir, att rätt fatta sederna och tänkesätten omkring honom. För att bedöma en ovanligare menniska är det godt att göra sig bekant med olika tider. Ty dels behöfva vi förstå hans tid för att förstå omständigheter i hans lif, som vår tid ej skulle riktigt uppfatta, dels hjälper oss vår egen tids längre framåtskridna odling att begripa honom i de drag, der hans tid ej kunde begripa honom. Vi skola betrakta Lucidors sak ur begge synpunkterna.

Det omedelbaraste intrycket vid genomläsandet af Lucidors tillfällighetspoem är deras opassande språk och ovärdade stil. Att de äro skrifna på medelklassens hvardagsspråk och ej enligt ett konstnärligt manér, är icke ensamt nog att förklara det. Vi måste veta att tidens samtalston verkligen var sådan. Man läse blott hur en Runius, visserligen Lucidor underlägsen i sångargåfva och karakter, behandlar äfven allvarsamma ämnen. Det heter t. ex. i ett griftqväde vid beskrifningen om en mottagning af Gud i himmelriket: »En annan blef tillbaka stött och uppå näsan knäppt.» Han umgicks dock hela sitt lif i riksrådet grefve Strombergs hus. Sjelfva Stjernhjelm, som syntes på hofvet och konverserade med Kristina, har öfverlemnadt en den slipprigaste gåta »till alla vackra damer». Lucidor gör sammaledes »till alla kysksinte och dygdälskande mör». Man begagnade gerna gåtan för att framkalla fruntimmernas gissning och rodnad. Atterbom säger härom: »Sällskapslifvets tänkesätt lär den tiden varit, att, när man var nogräknad med gerningarna, behöfde man ej vara det så särdeles med orden, åtminstone ej med poetens ord.» Hvad det ovärdade språket beträffar, måste vi besinna, att vi nu för våra kritiska ögon hafva stycken, som Lucidor kanske aldrig ämnade för efterverlden. Så finnes ett, som han hopradsade på en krog i beskänkt och förslöadt tillstånd:—

»Men jag ber om tillgift,
Ty pennan intet duger.
Tron I't ej, läs min skrift
Och sen, att jag ej ljuger!
Här bullrar Bacchus' folk,
Och om I tron mig sann,
Så finnes mången holk[26],
Som rimlust störa kan.

— — — — —
Jag tänkt att skrifva, hvad
Här händer och är händ',
Att göra laget glad;
Men hugen går förvänd....
Den rike Mogul var
Uti min penn' och tankar,
Och hvad som Kina har.
Men pennan kastar ankar,
Förty mitt bleka bläck
Ej tal-lik flyter fram,
Och tiden med har 'bräck,
Och jag sjelf räds för bann.» Etc.

Icke kunde det vara hans mening, att ett dylikt snillefoster skulle läsas efter två århundraden. Och så har han troligtvis i hast skrifvit månget stycke, som blott var beräknadt för tillfället, men som nu qvarstår i samlingen. Huru många underhaltiga visor kunna ej äfven stora författare i våra dagar hafva tillagat, men de förstöras sedan de roat för stunden. Och med huru stor försigtighet och sorgfällighet granska de ej sina dikter, förrän de lemna dem åt pressen och kritiken. Och likväl klagar man öfver för vidlyftiga upplagor af allmänt erkända skalder. Men på den tiden tryckte man genast hvarje tillfällighetsrim och utspridde det kring land och rike, glad öfver att se det motspänstiga svenska språket omformadt till någorlunda rim och meter. Och sedermera uppsöktes af en utgifvare efter författarens död alla dessa lappar och öfverlemnades såsom hans samlade skrifter åt efterverlden.

De utgjordes då till största delen af bröllops- och begravningsverser, hvaremot kristningar ej ansågos af den betydelse, att de kunde fordra en poetisk utsmyckning. Och dessa tillfällighetsdikter förekomma ej mera hos Lucidor än hos andra författare från den tiden. Columbus, som säkerligen höll mycket på en skalds värde, har skrifvit sexton dylika, hans latinska verser till enskilda personer oberäknade. Nu skulle det anses som en skam för en verklig skald att förslösa sin talang på sådana stundens foster af för honom likgiltig anledning, och som ej mindre skam för en bildad person att göra sådana beställningar, ty man har insett poesins väsen. Men då var den ännu en tjenarinna åt andra intressen, och det föll aldrig hvarken riksråd eller enskilda in, att den unga skaldekonsten kunde förnedras och bringas på afvägar genom att fira deras glädje eller aflidna anhörigas värde. Tvärt om fördes dessa alster genast till pressen och lästes med förvåning och bifall af många, som hvarken känt eller vetat af de förevigade personerna. Dessutom måste vi besinna, hvilken omätligare betydelse ett bröllop

och en begrafning då hade mot nu. Det var nästan hela omvexlingen i det af små förhållanden bundna lifvet. Allt skulle i evighet hafva förblifvit sig lika, om man ej egt bröllopsglädjen inom slägtorna och liktågen på gatorna. Hufvudstaden var ej heller då för stor för att ej hafva reda på förnämligare händelser af dylik art och intressera sig därför. Men märkvärdigt förefaller det oss, att man hyste så ringa intresse för publika saker. Hvert stånd skötte sina åligganden och brydde sig ej om de andras. Och Sverige var ej då inveckladt i några yttre jätteföretag eller inre brytningar, som kunde bemäktiga sig sinnena och sätta lyrans strängar i rörelse. Förunderligt litet har också Lucidor, som för hela medelklassens talan, sysselsatt sig med sin tids märkbarare öden. Han brukade dockt roligtvis genomögna de »Ordinarii Post-Tijdender» på två kvartblad, som hvarje onsdag utkommo från Meurers och Wankijfs tryckerier. Ja, sista året af hans lif började »Svenska Mercurius» två gånger i veckan, måndag och onsdag, tryckas hos Wankijf. Sommaren 1672 hade Ludvig XIVs arméer, ända till 100,000 man starka, öfversvämmat Holland. Det var en verldshändelse, som hotade att upphäfva hela den gamla ordningen i Europa. I ett stycke, »Den simmande postiljon», omtalar då Lucidor för vännerna i Falun, hvad han sett i avisorna eller gazetten, att, när man i Frankrike vill ha en knekt eller ryttare, de skaka ner honom strax ur somliga trån, som slika frukter bär, att i hvart hus i Utrecht äro fransoser^[27], att man på Rheinströmsgränsen lagt 12,000 tyska män, som all ond lust afvärja med piller utaf bly, att man i England gifver mest akt på flottan, att Danmark sitter stilla och ynkar att det går somliga illa, att i Stockholm den ene gifter sig och den andre dör. På ett annat ställe nämnes, att de kanstöpa om hvem är bäst, polack eller turk, som då lågo i krig mot hvarandra. Intet ord om tilldragelserna hemma. Intet om Stjernhjelm's död den 22. april 1672, hvarigenom utsigterna för den svenska litteraturen förändrades; intet om det tre veckors långa gästbudet och lustlägret på Ladugårdsgärdet i augusti—september, hvilka väl beskådades af hufvudstadens alla innevånare; intet om riksdagen och den unge konungens tillträde till regeringen den 18. december samma år; intet om hans eriksgata 1673; ingenting om trolldomsväsendet. Så litet bekymrade man sig då om det offentliga lifvet. Censuren var sträng. Vår tidningspress med sin granskning skulle hafva betraktats som ett oerhördt politiskt brott. Men hvilken prakt och ståt utvecklades ej i stället vid en begrafning! Hvilken lång procession, hvilka sorgefanor och draperier, som klädde hela templet i svart, samt prydliga liktal i kyrkorna, dit tåget alltid begaf sig! Klockorna ringde på en gång från de sju förnämsta kyrkorna och utbredde sin gälla sorgeton öfver hela staden. En begrafning uppslukade en liten förmögenhet. Bibliotekarien Klemming har offentliggjort ett utgiftskonto från vicepresidenten Gyllenankars jordfärd 1696, en man, som hvarken till börd eller embete var en bland de högsta. Summan uppgår till 6,174 daler. Kostnaden och ståten beräknades noga efter rangen. Krigsrådet och preses i antiqvitetskollegium, Stjernhjelm's lik fick stå obegravdet ofvan jord i öfver två år, tills medel hunno hopsamlas för hans anständiga begrafning. Sådana dröjsmål inträffade ofta; man balsamerade kroppen. Riksråd undskyldde sig för uteblifvande från råds-kammaren med, att de måste följa en meriterad man till grafven. En tvist om lederna i en likprocession bidrog till att framkalla den första rangordning i Sverige. En mans jordfärd var i sjelfva verket en slutmanifestation af hans hela lif och verksamhet i samhället.—På samma sätt hade då, när umgängeslifvet var så litet utveckladt, och inga offentliga nöjen funnos att tillgå, bröllopen en långt större betydelse än nu. De starka släktbanden gjorde sitt till. En stor hop ungdom och äldre funno sig för en gång tillsammans. Borden dignade af fat och stop; sedan gick man till danssalen och musikanterna. Den mäktiga kyrkans ceremonier förhöjde än ytterligare den tidens, nu länge sedan förgätna fröjder. Verser voro der lika nödvändiga, som de nu äro det för brudtärnorna. Det ansågs ej ovärdigt en pindarisk lyra att nalkas dessa lysande högtidligheter. Och den bestälde poeten tog utan skam emot det guld, som var sångarens lön.

Ett annat bruk, som stöter våra seder, var, att poeten ibland ödmjukligen presenterade en skrift till någon hög person och af honom emottog en uppmuntran och penninggåfva. Nu, i våra jemlikhetens tider, skulle detta anses som att man utsläppt sånggudinnorna på tiggeri. Huru stora franska snillen hafva dock ej annorlunda uppvaktat Richelieu eller Ludvig! Ty det fanns ingen annan publik att vända sig till. Medelklassen förstod ej att värdera musernas fria lekar, och ädlingens penningskänk var den tidens författararvode. Aristokratinnor stod då så högt, att det föll ingen poet in att anse sig förolämpad af dess beskydd. Och det är en ej ringa förtjenst hos denna aristokrati, hvars karakter då var fullt vuxen dess anspråk, att hafva tagit den unga poesin i sin tjänst, tills den hann växa till och gå på egna fötter. Hvert tidevarf har sina seder och hederssaker. Sextonhundratalets ömtålighet, så stor på andra områden, var ej riktad åt det hållet. Om derföre någon annan än de store ville härma dem och belönade Lucidor för ett framräckt poem, behöfde han ej i sina samtidas ögon blifva förringad af en dylik transaktion.

Låtom oss nu öfvergå till hans skrifter. 22 bröllopsqväden och 38 grafsånger ega vi inalles kvar efter honom. De äro för alla slags personer i samhället från högadeln till bondesonen, riksråd, generaler, amiraler, högre och lägre embetsmän (»kongl. maj:ts tromän och trotjenare»), faktorer, handelsmän, handverkare och deras qvinnor. De beröra alla slags åldrar från den orkeslöse gubben till det för tidigt borttryckta barnet. De skrefvos ej blott för Stockholm och dess närmaste landsbygd. På eget bevåg eller på beställning skickar han dem till Falun, Arboga, Örebro, Norrköping, Mariestad, Jönköping. Flera af dem skrefvos till en och samma familj och af olika anledning, glädje eller sorg. Så har den Gyllenstjernska ätten fått ända till fyra poem. Två gånger blomsterströr han mans och hustrus liktidiga graf. Han har besjungit samma personers bröllop och död. Syster och bror, far och son hafva fått sin bröllopslycksönskan eller sitt griftqvåde. Det ser ibland ut, som om en föregående frikostighet framkallat författarens uppvaktning vid ett senare tillfälle. Någon gång har han diktat för en annans räkning. De namn, han dervid gifver sig, äro högst omvexlande. Mest begagnar han sin poetiska signatur *Lucidor den olycklige* (sexton gånger), dernäst sitt eget namn *Lasse Johansson* (åtta gånger), dessa båda vid mer förnäma eller högtidliga tillfällen. För sina närmare bekanta af lika samhällsställning

kallar han sig *vän* (sju gånger). Enstaka förekomma andra efter omständigheterna afpassade författarenamn, såsom *Clarimond den semperlustige* och *Cupidos Geheimschreiber Amintor, Postmästaren eller åhöraren i Parnasso, Silvanus, En lapp, En jägare, Den som kunde bäst läsa i bröllopslaget, Den som skref, En medsörjande* m. fl.; slutligen mer eller mindre besynnerliga initialer, t. ex. *A. et M. A.* (artis et Martis auctor?), *Alla jungfrurs träl I Sommar* (Lars JohansSon), *Den som har bekymmer intE Lite* (Er Lasse?), *Johan Elasson* (omkastade bokstäfver för Lasse Johansson) o. s. v. Men nästan alla, huru de än må vara undertecknade, äro tillkomna »i hast», »i all som största hast», »i flygande hast». Det är i sanning en uttrycklig förklaring att de äro tillfällighetspoem.

Man har sagt att Lucidor under de senaste åren endast skrifvit för bröd och betalning. Om vi nogare se efter öfverskrifterna, tål dock detta påstående en betydlig afprutning. De stycken, som betecknas med orden »efter begäran», »pligtskyldigst», »efter behag», »viljefärdigst», »välvilligt»[28], äro endast tjugo. Bland dem finnes ett vid riksrådet och fältmarskalken, friherre Lorenz v. d. Lindes bår, kalladt »Den rätta adels dygdeväg»; ett vid riks- och kanslirådet Mattias Björnklos grift, han, som från simpel mjölnarson blef en af rikets inflytelserikaste herrar, var den djupast invigde i Karl Gustafs diplomati och vågade i rådet trotsa sjelfva de la Gardies makt; ett vid kongl. stallmästaren Reuterkrantz's bröllop, hvilken då fruktades såsom stående högst i den unge konungens ynnest; ett vid den åttaårige friherre Axel Gyllenstjernas begrafning. Vi se att både förtjenst, makt och förnäm börd ej tvekade att uppsöka Lucidors penna. Andra stycken åter hafva väl af honom sjelf blifvit underdånigst framlemnade och belönade. Detta veta vi bestämdt hafva skett för de båda bröderna Gyllenstjerna, de engelska sändebuden lord Howard och Henry Coventry, kanske också, för riksrådet grefve Tott vid hans hustrus död, för aflidna riksrådet, öfvermaskalken och lagmannen, grefve Oxenstjernas och hans frus arfvingar, för riksstallmästaren grefve Torstensson vid hans lilla dotters död, för den i Holland födde rådmän Pötter, som ordnat den 1668 af ständerna öfvertagna banken och därför adlades till Lilienhoff, hvarvid Lucidor för honom upptände en »Ehrenfackel» o. s. v. Antalet af dessa presenterade skrivelser skulle bli ungefär tio. Vi vilja ej heller förneka, att af de öfriga poemen, fastän titelbladen ingenting upplysa derom, åtskilliga dels kunnat vara indirekta böneskrifter, dels blifvit beställda och betalade. Men en hel mängd andra förekomma till umgängesvännar och bekanta, hvilka blott hans egen tacksamhet eller välvilja dikterat. Muntert skämtande, infinner han sig sjelf eller åtminstone hans lyra vid deras bröllop. Om det för sig går på andra trakter, sänder han dem lyckönskingsverser med posten, äfven om han sjelf ej är glad. Vid deras förluster af anhöriga sjunger han ett vänskapens och tröstens ord. Rörande är en »Sorgesuck och trösttal», som han affattat till handelsman Andersens små barn. Det yngsta af dem hade redan genom sin födsel kostat modern lifvet. Fadern hade rest med dem till Sala och insjuknade efter återkomsten, medan de vistades der. Han hade skrifvit att de skulle hemsändas till hans dödsbädd, men de hunno ej förr inom Stockholms tull, än de fingo höra att deras »far-kär låg på bår». Nu låter skalden de föräldralösa små utgjuta sin jemmer, och den döde från sin himmel uppmuntra dem. Betyda ej de här använda initialerna *J. B. Johansson* broder? I dylika tillgifvenhetsånger kallar han sig *En välönskande eller välmenande vän* och tillägger ibland ytterligare »enfaldeligen, dock välment».

Men allra mest äro dessa senare poemer dyrbara för oss derföre, att vi genom dem kunna kasta en blick in i skaldens umgängeslif och bekantskaper. Det förundrar oss att man hittills så litet brytt sig om att granska dem i denna afsigt. De äro emellertid bestämdt afskilda redan till titeln från de öfriga, så att ingen tvekan om deras rätta betydelse kan uppkomma. I allmänhet i akt tager han mycket noga sin tids fordringar om rangskilnad. Rådhusrättens varning har ej gått förlorad. Till de anseddare heter det »högst lyckosälla prydliga vignings- och brudlöftesdag», de ringare få nöja sig med »gladrike vigseldag», »hederligen sammanvigdes». Likaså förändrar sig tonen från »i hög, förnäm heder- och folkrikt likföljes närvaro» till »välpryde jordsättningsdag» eller »kristhedersamme jordsättning». Vi kunna då lätt finna, hvilka han nalkas på ett förtroligare och väntrefligare sätt. Hit hör hans »väna vän», den förr nämde Carlberg, hof- eller huspredikant hos rikskanslern de la Gardie, och som snart fick pastorat i Vermland. Men betecknande äro hans täta förbindelser med bergslagsbygden och lilla tullens tjänstemän. Vi få ihågkomma, att bergslagens jern och andra produkter då mottogos af de senare i Stockholm. Så har han, utom allt annat, sommaren 1672 besjungit fyra bröllop, som stå med den trakten i sammanhang. Det är en Schaey eller Shay, fransman eller vallon till börd, hvars fader var kronans faktor öfver Jäders bruk och tillika dref köpenskap i Arboga, hvilken lemnade hufvudstaden för att gifva sig och bosätta sig uppe i landet. Denne var hans vän, och skalden tänkte en gång fira hans förstföddes ankomst till verlden, han »tänkt' en lagerqvist kring vaggan till att linda», då han helt oförmodadt fick ett bref från vännen, att hans fader hade aflidit, så att det blir en sorgesång i stället. Det är en Trotzig, borgmästare i Falun och en af ständernas förste bankofullmäktige 1668, som blef kronans inspektör öfver kopparräntan och från Dalarne öfverflyttade till hufvudstaden och gifte sig der, då vännen Johansson uppvaktade honom med ett bröllopsqvåde. En annan vän var handelsmannen Brandberg, också från Dalarne, hvars både giftermål och två år derefter följande död i Stockholm han firar. En uppbördsman vid Stockholms toltag, Zelin, helsades af skalden, då han ingick ett förståndigt äktenskap med en duglig qvinna af allmogebörd, som tyckes hafva födt sig som ljusstöperska. Vid en köpman Classons bröllop var han närvarande och deklamerade verser, såsom »den som bäst kunde läsa i bröllopslaget». Med en rådmän, vid namn Myrman, och en ålderman för snörmakareskrået, Tehedt, umgicks han äfven. Utom af faktorer och handelsmän utgjordes hans sällskap af jurister. Hos en Simonsson, landsekreterare i Skaraborgs län och gift med borgmästarens i Mariestad dotter, är han »gammal i gården». Vid kansliförvanden Stamms bröllop är han med, utklädd till lapp-spåman, går rundt om gästbudsbordet och skämtar med de sjutton flickorna. Med notarien i reduktionskollegium Graan har han likaledes stått i

förbindelse. Och de sista stunderna af sitt lif finna vi honom i sällskap med en kapten och en löjtnant samt en vice häradshöfding, Furubom. Hur går det nu med påståendet om hans dåliga umgänge? Att en och annan af de ofvan uppräknade (Carlberg, som kastades i fängelse för en obevislig och ärerörig anklagelse, och Furubom, som i tjensten gjorde sig skyldig till försnillning) sedermera betedde sig illa, kan väl ej skada Lucidors rykte. Ty han har aldrig blifvit beskyldt för andra fel än dem, som skadat honom sjelf, och litet hvar vet af erfarenhet, huru fordoms bekanta kunna förändras och förfalla. Ej heller hjälper det att antaga, att han i egenskap af poet fått umgås med personer, som underhöllo, roade sig åt och för öfrigt ringaktade honom, ty hans stolta och häftiga lynne var ej skapadt för en sådan roll, och hans språk till dem bär ej minsta spår af ett nesligt beroende. Men visserligen må den hafva varit välkommen gäst i ett gladt lag, som kunde skrifva och sjunga dertill:

»Kom', käre bröder, kom'
Och låt' oss denna dag
Dricka friskt i detta lag,
Uti lust och behag
Drifva bort hjertegnag'.
Så låt' glasen gå rundtom!» Etc.

Det har blifvit en allmän tro, att Lucidor varit en drinkare. En af orsakerna dertill är väl den, att man visste att han, yrkes- och hemlös, lefde ute på offentliga ställen. Men hvarför har man då ej lika lätt påstått honom hafva varit en qvinnoförförare? Man har sett verser, skrifna af honom under rusets inflytelse. Men om en strängare granskning egt rum, och ej utgifvaren utan urskiljning låtit trycka allt, skulle han för oss äfven hafva blifvit mindre drinkare. Att han vid bröllop tog till bästa, deri handlade han ju i likhet med de öfriga gästerna och hela sin samtid, men då alla de andra personerna nu äro fullt förgättna, hafva åter hans för stunden hopsatta verser bibehållits och fått anklaga honom ensam inför efterverlden. En annan anledning till det dåliga ryktet är titeln på ett hans arbete, »Lucida intervalla». Man har trott, att den hänvisade på några ljusa ögonblick mellan ett i sus och dus tillbragt lif. Men ingen särskildt antydande härpå kan den finna, som uppmärksam och fördomsfritt genomläser nämnda titel i dess helhet, utan blott den vanliga förmaningen att tänka någon gång allvarligt på döden midt under dagens mångahanda bestyr. För öfrigt är den enligt tidens sed en smaklös allusion på namnet Lucidor. Han har skrifvit dryckessånger; de äro blott två bland sexton andra visor. Äfven skref han ju psalmer. Men till och med dessa har man begagnat emot honom; man har härledt deras patos från ångern öfver ett liderligt lefnadssätt. Det bevisar föga kännedom om arten af hans egendomliga snille, att antaga en sådan bevekelsegrund till deras författande, och föga tacksamhet mot skalden, att angripa honom just med det skönaste som han lemnat oss i arf. Columbus, som sagt oss så mycket om honom, har dock ej nämnt det minsta ord om dryckenskap. I ett griftqväde, der Lucidor sysselsätter sig med människors olika passioner och vandel, börjar han deras beskrifning så:

»En söker konst och lust på botten uti kannan
Och tror sig vara klok, men vinet är i pannan.
Så snart det dimmar ut, är han en dum're gäck
Än en arkadisk häst, som dricker ur en bäck.»

Visserligen kan man skrifva bättre än man handlar. Men är det antagligt, att skalden vågat i en offentlig grafskrift gifva sig sjelf en sådan dementi? Ingen af de anekdoter, hvarmed man efteråt utstyrt honom, talar om Bacchus, och senare omdömen komma från ett fiendtligt och misstänkt håll. Det har varit oss obehagligt att ingå i dylika detaljer, men vi hafva ansett det nödvändigt för Lucidors minne och förklara således, att inga giltiga bevis kunna uppletas för att han varit en slaf under dryckenskapslasten. Han har blott betett sig så, som en glad fest och tidehvarfvets burleska seder inom hans kretsar gjorde ursäktligt.

Dock få vi ej mäta den tidens samhällslager efter vår måttstock. Klasserna voro då skarpt afsöndrade, när de nu öfvergå i hvarandra. Då fanns ej denna mäktiga medelklass, som nu dragit bildningen, rikedom och makten till sig. En nutidens grosshandlare eller brukspatron skulle ej förstå den simple handelsman, som sjelf stod i sitt trånga och illa luktande kyffe till bod, eller den inspektor öfver statens bruk och räntor, som hörde till Lucidors umgängeskrets. Endast när de blifvit rika och förvärfvat sig allmännare anseende bland sina likar, upphöjdes de till rådmän. En nutidens militär, som är sällskapslifvets och balernas riddare, skulle lika litet kunna jemföras med sextonhundralets löjtnant eller fänrik, hvilken aldrig kunde styra sitt lynne och ständigt var invecklad i blodiga gräl. Och nutidens unga damer af den högre bourgeoisin skulle ej vilja erkänna den Sissla eller Malen, som aldrig lemnat hemmet, som knappt kunde läsa innantill och alldeles icke kunde skrifva en läslig rad, som förgäfves låtsade sig misstycka människens råa skämt, och som i de förmögnare husen skötte om matskåpet och bränvinsstopet samt dess emellan squallrade och tisslade med sina leksystrar. Blifna fruar, stälde de sig ofta vid fönsterna eller portarna och gjorde spefulla anmärkningar om de förbigående karlarna. Men dessa skaldens bekanta, hvilka seder han skildrar, voro den tidens medelklass. Och det språk han begagnar är en trogen bild af medelklassens då varande språk, ogrammatikaliskt och tungrodt till sina former, naivt och ej nogräknadt till sitt innehåll, snarlikt det idiom, som nu talas af vår tids halfuppfostrade allmoge. Man ser blott deraf, bland hvilka personer han var van att röra sig. Ty hvilken skilnad mellan hans simpla och inkorrekt, men rent fosterländska uttryck och den halffransyska och latinbemängda svenska i de mest städade och finpolerade perioder, som vi läsa uti en de la Gardies och de andra rådsherrarnes bref! Kanske dessa ej ens så ofta talade svenska. Ty Sveriges lysande aristokrati var då på det strängaste afsöndrad från det öfriga samhället och lika mycket europeisk som svensk. Det är

naturligt, att Lucidor skulle umgås med den klass, hvartill han sjelf hörde. Vi hafva blott visat, att han, trots sitt gatulif, ej blandat sig med den så vildsinta och genområa folkhopen, som stod der nedom.

Vi skola äfven begagna hans poem till besvarandet af en annan fråga. Man har påstått, att han födde sig uteslutande som bröllops- och griftpoet. Vi hafva likväl sett, att endast hälften eller trettio af antalet öppet utsäger en sådan bestämmelse. Men förtjensten har kunnat vara större än man trott. För bröllopsqvädet till Kristoffer Gyllenstjerna fick han ju 10 daler i karoliner. Gyllenankars förr omnämnda begravningskonto uppför 36 daler som arvode för högtidsverser[29]. Hvad har ej en så fullkomlig ädling som grefve Tott kunnat gifva honom! Och alla de, hvilkas friska sorg eller glädje fann sig af honom i vers förherrligad! Lefnadsvanorna voro långt ringare än nu, penningvärdet långt högre. Men skäl finnas att tro, att detta ej utgjort hans enda inkomstkälla. Poemen beröra i stort antal embetsmän i kongl. maj:ts kollegier och rätter, så väl tromän som trotjenare, gamla och unga. Då han nu med dem stått i förbindelse, huru nära ligger det ej att antaga, att han betjenat dem i deras skrifveri och dragit inkomster äfven deraf. Han var mäktig flera språk. Han hade ju en gång varit en slags sekreterare. Han sysselsatte sig dermed de första månaderna i hufvudstaden. Det kunde ej störa hans frihet, ty han egde ingen ordinarie tjänst, var blott till hands, när han behöfdes. Han kunde slutligen undervisa i främmande tungomål. Med ett ord, intet tvingar oss till att tro, att han lefvat och dött i elände. Det är sannt, att han ej efterlemnade tillräckligt för att begravas. Vi sågo huru mycket detta kostade, och hvilket stort värde hans samtid satte på en ståtlig likfärd. Men han var häruti, såsom i åtskilligt annat, upphöjd öfver densamma ända till gränsen af tadelvärd likgiltighet. Han hade hvarken hustru eller slägt att tänka på. Han har sjelf påstått sig vilja lefva ur hand i mun. Och huru många med samma åsigter om det jordiska goda som Johansson hafva ej betett sig sin samhällsklass värdigt utan att efterlemna arf. Detta hindrar således icke att antaga hos honom ett i allmänhet passabelt yttre skick. Det är en lång väg mellan att hafva bekymmer och vara fattig och att gå omkring som ett förfallett subjekt, äfven om en poetisk glömska skulle hafva ökat tarfligheten mera än som var behöfligt. Man har dragit missgynnande slutsatser från det porträtt, der Lucidor framställes med penna uti handen, men i alldeles blottad bröstbild. Hvarför dömma till ett så vanärande elände, när man kan ega en bättre förklaringsgrund i ett konstnärligt motiv? Hvad vi bestämdt veta, är, att han bar handskar och värja, en prydnad, hvarom vi ej behöfva hänvisa längre än till Molières komedi för att å daga lägga, att den endast bars af adelsmän eller statens och vetenskapens tjenare och ej ansågs passa för en simpel borgare, att den således hörde till hvad vi skulle kalla en gentlemans drägt.

Ett fenomen, som ofta uppdykt inom vår af revolutioner så hemsökta samtid, skall hjälpa oss att bättre förstå Lucidors karakter än hans eget tidevarf kunde det. Det skall visserligen gifvas framstående personligheter i alla tider, som sätta sitt individuella oberoende öfver samhällets seder och bruk, liksom alltid den stora massan lätt uppoffrar det förra för en blind lydnad åt de senare. Men i synnerhet den nu varande litteraturen är full af dessa hjeltar och hjeltinnor. Vare sig nu att samhället för länge dröjt med att i sig upptaga och göra berättigade äfven de ästhetiska intressena, eller att af menniskoandens förmögenheter fantasin är den lättördaste till afvägar, alltnog, vi hafva sett människor af stor begåfning uppträda som försvarare och utöfvare af det så kallade fria poetiska lifvet, hvilket väl skall betyda, att alla hinder för fantasins fria spel undanröjdas, och att derföre familjen och samhällets kraf förnekas. Det är klart, att en sådan åsigt är i sig sjelf grundfalsk och blott måste leda till den svagares, d. v. s. individens förstöring. Men under de svåra brytningar, som samhället i våra dagar undergår, kan det gifvas stunder, då denna lära skall bland sina leder räkna just de ädlaste naturerna. Praktiskt hafva vi äfven sett, att det kan försökas med framgång. Shakspeare har som londonerskådespelare lärt sig åtskilligt deraf, och under Italiens himmel, der den sköna naturen ensam tillfredsställer så många behof, eller midt uti Paris' civilisation, der en stor talang kan försäkra sin existens utan konseqvent och ihärdigt arbete, har en sådan författares frihet ofta gagnat poesins och konstens sak, äfven om man ej blundar för de missriktningar, som derigenom uppstått. Men hvad som dervid oundgängligen erfordras, är ett upplyst publikt omdöme, en liflig uppfattning af det skönas berättigande och en stor derför intresserad allmänhet. Men hur var detta möjligt i Sverige för två hundra år tillbaka? Vår skaldekonst låg då i sin födslovånda. Den uppväckte hos flertalet af nationen endast föga intresse, ty den hade ännu ej ingått bland nationens behof, och i betraktande af dess enfaldiga och smaklösa beskaffenhet hade den knappt rättighet att pocka på tidehvarfvets ynnest. Hos oss uppstod ingen af dessa väldiga heroer, som förmådde rycka bindeln från människornas ögon. Vi se också den unga poesin förnämligast derigenom vinna aktning, att den idkades af män, som redan voro af sin tid erkända som i duglighet öfverlägsna på andra områden. Så var Stjernhjelms lika ansedd embetsman, matematiker, språkforskare, filosof och skald. Och »den djerfvaste af de karolinska skalderna», Gunno Eurelius, var framför allt en nitisk och mycket använd direktör för landtmäteriet. Men det är klart, att hos några den poetiska fallenheten skulle vara utvecklad ända derhän, att den inkräktade på de solidare egenskaperna och viljan. Dessa förstod man ej riktigt, de blefvo martyrer. Tillräckligt utrustade för poesins kraf, voro de för litet utrustade för samhällets, som under ingen tidrymd betydt så mycket som då. Det var monarkins och statens enväldperiod. En poet, som ej uppbar pension af hofvet, som var utan anställning i statens tjänst och utan särskildt lefnadsyrke, var en anomali, som ingen förstod. Ty hvar skulle han finna erkännande och stöd? Det fanns ingen press och publicitet. Vi kunna nu knappt föreställa oss den tidens snävt åtdragna samhällen. Utom den råa hopen af dagsarbetare, funnos endast fyra klasser medborgare: aristokratin, presterna, militära och civila embetsmän samt handelsmän. Och till på köpet dessa strängt afsöndrade. Hvilket yrke skulle då poeten tillgripa, som alltid har svårt att finna sig bland de så kallade positiva människorna? Hvilken plats skulle hans af motsatser kombinerade själ intaga bland så enkla förhållanden? Och hvilken lefnadsuppgift—den att arbeta för poesin, som ej ännu fanns till,

hvars sjelfständighet ingen begrep? De förnåma vände sig med afsmak från de musen, som nu för första gången framstapplade sina toner på ännu barbarisk svenska. De voro vana att lyssna till andra på ett naturligare tungomål, Roms och Italiens konstmessiga språk, eller de vände sig mot den uppgående solen, den franska klassiciteten från Ludvig XIVs hof. De öfriga fattade ej det nya intresse, som ej hade någon egentlig nytta till följd. De undrade blott på, att en så begåfvad och lärd man kunde drifva omkring utan stadig sysselsättning och utan att begagna sig af sina företräden. De fingo deraf en ofördelaktig tanke om hans karakter och lefnadsmål. Denna besynnerliga människa nalkades deras hem och umgänge blott på afstånd såsom bröllopsgratulant eller begravningspoet. Och när han då vände sig ifrån dem, återstod honom blott larmet på gatan och värdshuset. Men dylika ställen lifvades ej då af de samtal om teater och konst, vetenskap och litteratur eller förskönades af den smak och lyx, som nu draga sin lysande fernissa öfver restaurationslifvet i hufvudstaden. De liknade i stället de kyffen och sällskaper, som underhålla oss på vissa holländska genretaflor. Dertill kom, att ingen uppmuntran, intet solsken från tronen träffade de stackars sånggudinnorna. Konungen var för ung och obildad; han visade blott anlag för kroppsöfningar och lustläger. Hennes majestät drottningen kunde väl få sin son att intressera sig för en och annan predikan och hygglig prest, men var sjelf för tanklös för att ingifva honom någon litterär håg. Det fanns visserligen mäcenater men på ett annat område, ty de mäktigt uppblomstrande vetenskaperna, som hade att hugna sig af de regerande rådsherrarnes ynnest, sköto poesin i skuggan. Så kommo bekymren öfver styrelsens förfall och en blifvande efterräkning. Få af den tidens maktogande, mest naturligtvis rikskansleren, hafva fått någon anmärkningsvärdare uppvaktning af den svenska sångmöns talförare. Vi se, att det poetiska lifvet var en omöjlighet. Lucidor hade anlag dertill, har försökt det och blifvit upprifven på försöket.

Det finnes två sidor i hans karakter helt nära hvarandra, som genast springa i ögonen. Den ena är en stolthet och sjelfständighet, som aldrig ville höja sig eller ens veta af någon öfverman, och som kunde bli desto farligare, som den var förenad med en benägenhet att aldrig stanna på halfva vägar, utan drifva sin föresats till dess yttersta konsekvens. Ty hans häftighet var stor. Den andra är ett lika okufligt frihetsbegär. Insupet med blodet från de vilda seglarne på hafvet, som voro vana att trotsa alla slags eländen, stormar och faror under de ständiga krigens och flibustierernas tidevarf, utveckladt under ett kringirrande ungdomslif vid universitetet och i främmande länder, ytterligare inrotadt efter hemkomsten genom saknaden af anhöriga och en stadgad lefnadsbana, blef detta frihetsbegär slutligen så öfvermäktigt, att han upphöjde det till uteslutande grundsats med förakt för samhället ända till trots och hårdnackethet. Han har således ej låtit leda sig af några rent poetiska motiv, ty ett sådant medvetande fanns näppeligen den tiden, ehuru han kan sägas vara dess föregångare, utan af sitt häftiga lynnes drift. En annan fråga blir, om hans beslut genast var färdigt eller om omständigheterna så småningom förde honom derhän. Ty hvad veta vi nu om hans strider? Det vill dock synas som om det ligger en lång utvecklingsväg mellan den yngling som vid hafsstranden så mildt och menlöst besjög sin kära, och den man, som efteråt vände ryggen åt familjelifvet. Kanske hade hans stolta själ kommit i strid med samhällsandan och adelshögmodet, då han såg sig, oaktadt han kunde mäta sig med de förnåmare i lärdom och storsinhet, omöjligen kunna öfverstiga den skranka, som då skilde frälse och ofrälse. Vi, som till och med i våra samfund hafva bevittnat deras olyckor, hvilkas åregirighet ej låter sig ledas af deras ställning, kunna knappt föreställa oss det förtviflade missnöjet hos sextonhundralets så beskaffade män. Kanske också hans oförmåga att sätta sig in i ett bestämdt yrke eller hans motgång på embetsmannabanan drifvit honom till att af nederlaget göra sig en slags ära, allt nog, han begärde intet vidare af samhället, han förnekade der all framtid. Man ser, att han tidigt betraktat sin existens som förfelad och afskedat ungdomsintresset och hoppet. Han stod omsider ensam. Och hvad betydde ej detta, efter hvad vi förut visat, den tiden! Det är alltid svårt att skapa sig ett lefnadsmål, som samhället ej adopterat, och som derföre måste, oaktadt all vår egen tro, plåga oss med sin osäkerhet. Men att icke ega något mål alls! Att lefva för dagen som en kringvandrande student utan framtid, utsatt för de strängas tadel, de verldsklokas tysta spe, för allas förvåning och—som det ständigt sker, då man ej förstår,—för deras snara likgiltighet! Att sluta sin bana med just det, hvarifrån den unge debutanten sträfvar att komma, lifvet för stunden och vistelsen på källarena! En egenskap kom honom dock härvid väl till pass. Det är ett nytt drag i hans karakter, att han ej skattade det timliga goda högt, att han var nöjd med litet. Han sökte ej de mäktigas ynnest, han var för stolt att begära beskydd, han kände sig dragen till de ringare. Lyckan blef honom likgiltig. Och sist måste det egna högmod infinna sig, som envisas att bryta med människorna och hålla sig fast vid en förtviflad sak. Det var hans aristokrati, och att Lucidor egt en sådan af egen art midt ibland sitt simplare umgänge, är obestridligt. Han är ingen beundrare af tidens adel, men hans hjerna sysselsätter sig med tankar derom. Han stiger med sina verser inom dess krets och trotsar den genom ett med flit sjelfsväldigare och friskare språk. Han vet sig vara af skaldernas adel. För öfrigt var då hela det svenska samhället en enda aristokrati, liksom dess historia ser ut som ett epos. Om någonsin allmänandan fått besegra materiens knapphändighet hos ett folk, var det i Gustafvernas och Karlarnes Sverige. »Verket» hemma hotar att falla i spilor, men man står som en stormakt inför Europa. Landet är fattigt och ödsligt, men man bygger trappuppgångar som Drottningholms eller för ett hof som de la Gardies och Per Brahes. Det är endast ett nytt uttryck af samma segervana och hugstora ande, då Lucidor i detta tidevarf vågade lefva som en poet. Han måste misslyckas, men det, att han ej genom svaghet och laster långsamt nedglidit, utan fullt medvetet valt sin ställning, räddar honom från det miskundsamma medlidandet och gör honom till en sant tragisk person.

Vi hafva sagt, att han försmådde sin lefnads lycka. Dock är ej detta den värsta uraktlåtenheten i hans lif. Han har begått en synd, som kastar ett egendomligt ljus öfver likgiltigheten och vårdslösheten i hans karakter och som, mindre ögonskenlig för hans applåderande samtid, hotar

att beröfva honom efterverldens aktning. Han har försummat sina manuskript och utan granskning utkastat dem åt allmänheten och efterverldens kritik. Det var att brista i hänsyn till sig sjelf, sitt rykte och framför allt till poesins genius. Och det låter ej ensamt förklara sig af hans tidehvarfs för oss obegripliga sorglöshet att utan nödig sjelfkritik och utstyrsel utgifva sina dikter. Ty hans mål, det enda som stod honom öfrigt, var just poesin, hvilken han i sina tillfällighetspoem lika mycket försummat som sin öfriga framtid. Hvilken olika väg gick ej Columbus! Denne böjde sig under sin tids prosaiska förhållanden, men fick just derigenom tillfälle att egna en allvarlig och pligttrögen vård åt sin sångmö. Lucidor deremot sökte lefva poetiskt och sjönk ofta i sin poesi ned till den pinsammaste prosa. Om han på bekostnad af sin lefnads lycka hade förmått lemna oss en allt igenom värdig poetisk skatt, skulle efterverldens beundran hafva hållit honom skadelös och kastat glans öfver hans förirrelser. Nu ökas det tragiska i hans öde dermed, att han förspilde sin existens utan att blifva en stor skald.

Vi frestas genom hans beteende att tro, att han sjelf ringaktat sina bröllops- och griftpoem. Har han då sjelf kunnat inse, att han egde för litet snille att bana sig en alldeles säregen väg? Det kan finnas så olyckligt utrustade anlag, att de visserligen genom samtidens fördomar och moln förmå urskilja poesins skönaste kuster, men på samma gång äfven mäta det stora afståndet mellan målet och sin förmåga att hinna det. I så fall har han tömt den tragiska kalken ända till botten och förlorat den sista illusion, som kunnat trösta hans lif. Han stod nu på den pinsamma punkt, då man oupphörligen jägtas att jemföra, hvad man tydligen blifvit, med den sväfvande förmodan om, hvad man kunnat blifva. Men att hafva försakat samhället i medveten likgiltighet derför, att förfela sin bestämelse för efterverlden på poesins område och att hafva en dunkel aning derom, detta är ett dystert slut på så många lysande ungdomsförhoppningar, helst när ens roll på sådant sätt är utspelad vid trettio år eller den period, då man borde inträda i sin mandoms blomma. Det är otvifvelaktigt att Lucidor känt sitt värde, och mer än sannolikt att han äfven känt sitt fall. Också kallade han sig *Lucidor den olycklige*.

Vi få dock icke fatta det så, som om han först sent skulle hafva insett sin belägenhet. Tvert om har han tidigt egt en förkänsla af sin sorgliga tillvaro. Man har ofta anmärkt, att det finnes naturer, som med en mängd lysande färdigheter dock äro från första början behäftade med ett fel, som gör dem alla om intet och med blind makt griper sin menniska i likhet med de gamles öde. Redan i det första giljareqvalet till Gyllenstjerna, dateradt den 17. augusti 1669, tilläger han till *Lucidor* epitetet *den olycklige*, och efteråt blir det vanligt. Äfven här af finna vi, att den misslyckade debuten i Stockholm ej har utgjort någon brytning i hans lif. Columbus säger, att han spådde sig olycklig i all sin tid, och att han såg verlden uti en dylik gestalt. Några hafva trott, att han kallat sig så för att göra sig intressant och af de stora, som han tillegnade sina poem, få en desto större penningsumma. Intet är dock falskare. Han har aldrig nämt ett ord om egna öden och sorger i sina sånger till andra. Den tiden var ej ömtålig i uppriktighet. Och huru litet han skydde att framställa sig sådan han verkligen var, må följande anekdoter visa, som äro särdeles upplysande om hans karakter. De äro tagna ur Columbi anteckningar om ett och annat, kallade »Målro eller romål». Den första lyder så: »Jag vill nu tala om en svensk Diogenes, som jag har känt. Det var Lucidor eller Lasse Johansson. Han gick på gatan och sjöng. Då bad jag honom, att han intet skulle sjunga. Han frågade: Hvarför icke? Derföre, så var mitt svar, att det icke är tjenligt. Då bemötte han mig, om ej vädret och luften var allmän, och alltså hvar och en hade fritt till att bruka henne, vare sig i sång, spel eller tal. Så vore också tungan hans egen, och visan, den han sjöng, hade han sjelf komponerat. Då ville jag skilja mig vid honom, tog en annan gata, nemligen Svartmangatan. Vi voro just stadde i dess gatumun på Köpmangatan (såsom vid Stortorget, var väl detta ställe då ett af de mest folkuppfyllda i hufvudstaden). Han ville gerna veta, hvarföre jag ej ville hålla honom sällskap. Jag gaf till svar: På det att icke allt folk må vända ögonen på oss för hans sångs skull och hålla oss för narrar. Han sade, folket vore narrar sjelfva. Dock lofvade han sig icke mer vilja sjunga, det han också höll den gången.» Denna anekdot är oss dyrbar, emedan den visar, att Lucidor var både sångare och viskompositör. Men hvilken sjelfständighet mot hopens undran visar den ej derjemte! Kunde det länge dröja, att ej en sådan menniska blef allbekant? Den andra lyder: »En gång åkte gref Peder Brahe förbi. Då tog jag af mig hatten som andra och bockade mig. Lasse frågade mig, hvarföre jag det då gjorde. Derföre att riksens drots åkte förbi, sade jag, och det heter 'ära den äras bör', och han dessutom är en herre, hög af ålder och meriter, och meriter ega vördas och äras. Då svarade han: Gref Per far sina vägar och jag mina. Om jag har några pengar i pungen, så går jag på ett värdshus, lagar om mig det bäst jag kan, och gref Per för sig, hvar han vill. Men har jag något att söka af honom, så går jag till honom och bugar och bockar.»—Hvilken sjelfständighet äfven mot de store! Och detta på en tid, då de förnämste rådsherrarna hade ett litet hof omkring sig på sina gods, och presteståndet på riksdagarna yppade sin fruktan, att, likasom aristokratins hofpredikanter och patronatsprester redan voro det, hela kleresit skulle blifva simpla tjenare åt adeln. Men hörom vidare: »När jag bad honom bättre använda sina gåfvor, söka ynnest hos de höge, deraf han kunde vinna både födan och äran, svarade han, att det vore väl tokigt att sälja sin frihet för några hundrade riksdaler om året. Och dertill vore det en inbillning om den äran. Ty, sade han, om ni sutte vid ett herrebord och jag vid ett gårköksbord, eller ni sutte vid den främre ändan af bordet och jag vid den andra, käre, hvad sällhetsförmån hade ni framför mig? Då jag vidare förehöll honom, att principibus placuisse viris summa sapientia est, och att det vore den första trappan till ära och uppkomst att berömmas af de berömda, erkännas af de värdiga värdig, hvilket man icke med undanskrymslan utan med uppvakt och förtjenster öfverkommer, sade han sig intet passa på, sig intet ha svultit än. Då svarade jag: Det kan än vara tids nog.»— Vi hafva hört, snart sagdt af hans egna läppar, hans lefnads teori och ekonomi. Samuel Columbi sanningsenlighet är upphöjd öfver allt tvifvel. Och han kände Lucidor väl. Om ej redan i Upsala, som är sannolikt, är det bekant att de i Stockholm plägade umgänge. Men de skildes snart åt, i det att Columbus 1672 anträdde sin utrikes resa

med de unga bröderna Reenstjerna. Det behöfver anmärkas, att han ingenstädes beskyller Johansson för lösa seder och kroglif. Att emellertid Columbus ej blifvit hans synnerlige vän bevisas af det kalla och intetsägande epitafiet öfver hans sorgliga död. Och svårigen hafva de i längden kunnat fullt förstå och uppskatta hvarandra. Dertill voro deras lif och skaldeverksamhet för olika. Hvilken skillnad är det ej mellan den enes vecka natur och regelbundna vanor och den andres häftiga lynne och upprörda lif! Den enes poesi liknar en klar och inom säkra dammar inhägnad flodbädd, den andres en grumlig och öfver obeaktade hinder framstörtande fors. Men om vi skulle antaga jmförelsen med Diogenes, ej som en oratorisk grannlåt, som i sitt slag kan ega sanning, utan efter orden, så att Lucidors lefnad skulle i allt vara en förnyelse af den antika naturmänniskans vidriga öfverdrifter, tro vi att han uppfattar den menlöse Columbi utsago oriktigt. Ty derhän har han ej kunnat missförstå den för poesi och skönhet intresserade Lucidor. Ja, vi tro, att mångens intryck af det svenska skaldeparet skall blifva likt det, som man erhåller i vissa dramer, der den ena personagen förträffligt tjenar till att framställa den rätta vägen och det sunda förnuftet, men den andra förnämligast ådrager sig vår uppmärksamhet som den intressantaste.

Det finnes några andra anekdoter om Lucidor, upptecknade af professorn, sedermera biskopen Olof Celsius den yngre såsom annotationer till Lidéns afhandling om den svenska poesin. »En gång hände sig att riksrådet grefve Tott, som i samma dagar förlorat sin son, reste förbi. Lucidor passade då på och stack in i hans vagn ett papper utan att vidare låta märka sig. Grefven, som trodde att det var en tiggaresupplik, såg icke derpå förr än han kom hem och fann att det var en grafskrift öfver hans son. Några hans vänner, som väl kände Lucidors stil och skriftsätt, försäkrade, att ingen annan än han skrivit henne. Grefven skickade då sin kammartjenare med en hederlig gåfva till Lucidor, hvilken efter mycket sökande anträffades, men gaf till svar, att han icke skref för penningar. Sedan grefven mottagit detta svar och tillika blifvit underrättad om Lucidors sinnelag, lät han därefter en dag bjuda honom till sig på middag. Efter måltidens slut bad grefven Lucidor, att han ville bära en klädning, som han för hans räkning låtit förfärdiga. Lucidor tog emot den, och då han, i henne utstyrd, kort derefter träffade sin vän Columbus, så förvånades denne, huru han blifvit så grann, och sade, att allt folket undrade och gapade på honom. Lucidor gick då hem, tog af sin granna klädning, brände upp henne och iklädde sig den gamla. Då han derefter träffade Columbus, som frågade efter den vackra dräkten, omtalade han hvad gjort och tillade, att han ej ville bära en drägt, som gjorde honom till ett vidunder.» Vi bekänna, att vi ej rätt veta hvad vi skola tro om denna anekdot. Har hon någon sanning uti sig, ty i detaljerna tar hon miste, eller är alltsammans en dikt? Innehållet deruti förefaller oss högst besynnerligt och osannolikt. Celsius lefde ju ett helt sekel efter Lucidor, och många orimliga rykten gingo i svang om skalden. Att Celsius orätt uppgifver hans mördares namn och derunder berättar en annan, alldeles grundfalsk anekdot, förringar naturligtvis trovärdigheten af denna. Vidare: skulle Columbus hafva försummat att uppteckna ett så pikant drag? Uppgiften om grefve Totts afidne son är alldeles oriktig. Qvådet, som är mycket vackert, handlade om hans fru, född Oxenstjerna, och, långt ifrån någon anonymitet, bär utsatt författarens namn, *Lucidor den olycklige*, och datum af begrafningsdagen den 19. maj 1672. Slutligen har grefve Tott, som var en af regeringens mest använda diplomater och nästan jemt på utrikes resor som dess utomordentliga sändebud, redan i april afgått som gesandt till Polen och således för fäderneslandets skull försakat att vara närvarande vid sin makas jordfärd. Lucidor måste då hafva in kastat sitt ännu blott handskrifna qvåde i grefvens vagn, medan denne var hemma och hans gemål stod på bår. Poetens handling var ingalunda så utomordentlig, som den nu skulle förefalla oss, ty man var knappt då aflägsnad från den period, då en sann kavaljer, när han på gatan mötte en dam i sin kaross, steg upp i hennes vagn och under höfviskt samspråk åkte med henne en bit väg. Men ett sådant bemötande af Tott är i full enlighet med hans karakter, ty han var i rang, skönhet och nobless lika lysande. Vi tro således, att Lucidor på ett eller annat sätt presenterat honom poemet och blifvit på furstligt vis belönad. Men att han så oförståndigt och löjligt skulle besvarat sin höge gynnares ädla uppförande, derom kunna vi ej, när så många omständigheter tala deremot, öfvertyga oss.—Celsii anförande om poetens död lyder ungefär så. Han hade skämtat med en vän, Samuel Ernstedt, som slutligen satt sig i försät under bordet och stuckit Lucidor midt igenom bröstet. Denne har då sagt: »Ernstedt, du har gjort min spådom allt för sann, jag är stucken till döds. Du har gjort en elak gerning, men gå nu hem i min kammare, tag hvad pengar der finns och rym.» Ernstedt fick sedan lejd och kom hem igen.—Det är en fullkomlig »sannsaga». En annan uppgift ur samma källa har på ett besynnerligt sätt kommenterats till Lucidors nackdel. Celsius uppgifver nämligen, att han förde ett kringirrande lif och om sommaren bodde långt upp på Norrmalm i ett lusthus, beläget i en trädgård, och der hela möbleringen bestod af en halmbädd, ett vanligt bord och en stol samt bläck och papper. Hvad behöfdes nu vidare bevis på hans ekonomiska elände? Äfven den siste utgifvaren af hans skrifter, Hanselli, talar urskuldande om att han ej alltid kunde trifvas i sitt »vintersvala lusthus», der »snön stundom bredde sitt hvita lakan öfver hans tarfliga halmbädd i ett hörn af rummet». Med förvexling af årstiden har således den ogynnsammaste opinion utbildat sig om hans bostad. Äfven vi veta, att den med hans osäkra inkomst måste vara tarflig nog, men skola framställa en gissning derom, som åtminstone är rimlig. Vi hafva redan hört något talas om hans »herbergen» på nedra botten, troligtvis i ett trähus på malmarna, hvarest då för tiden någon »värdinna» plägade logera enskilda på kortare tid och der man åtnjöt då varande värdshus' bekvämligheter. Men vi tro att han snart tvungits att taga sig en stadigare bostad. Vi hafva funnit honom ega ett i ögonen fallande lifligt umgänge med lilla tullens tjänstemän och bergslagsboarna. Vid hans död var en der anställd vaktmästare, Jost Stare, jemte en handverkare, hans enda skyldsmän. Den förre bodde otvifvelaktigt i det hus vid Svartmangatan inom Staden, som var accisens egendom och upplagsmagasin. Var det kanske på sin vindskupa i detta bullersamma hus som poeten hänsyftade, då han skref:

»Och många griller klifva
Upp i mitt skatebo,
Hvar jag ej, som jag vill,
Kan ha min rimme-ro,
Och Phœbus' konst ogill.«—?

Hvad var naturligare, än att han under sommartiden sökte sig en lämpligare »skaldebolig» och fann en passande sådan i lusthuset på Norrmalm, hvilket han hvarken förmådde eller med sina enkla vanor ens ansåg behöfligt att möblera, men hvarest han fick följa sin fantasi att lefva som nomaden i sitt tält och ostörd invänta sånggudinnornas ankomst. Norrmalm egde då ännu inga ståtliga gator och höga husmassor, i stället höjde sig småstensberget, begränsadt af trädgårdar och lusthus. Här, omgifven af fjärlar och blommor, och befriad från den vedervärdiga stanken från hufvudstadens gränder, kunde han fröjda sig åt frisk sommarluft och se skutorna segla ut på Mälaren och vimplarna fladdra från skeppen på strömmen.

Så till ända lupo de sista åren af hans lefnad. Bilden bör äfven för oss vara intressant, ehuru Lucidors enkla förhållanden togo sig ringa ut mot de invecklade och romantiska händelser, som i våra dagar omgifva hjeltarne af hans slag. Själens eld och strid är densamma, det yttre må te sig huru som helst. Troligen fick han mången gång i praxis utöfva sin grundsats att ej misstycka ett »gårköksbord». när kassan var tom. Dess emellan lefde han undan och tog dagen som den kom. Hela staden kände poeten Lucidor; hans verkliga namn förekommer mindre. De offentliga ställen, som han besökte och som hans skrifter omtala, voro »Den holländska tuyn» vid Österlånggatan, som fanns kvar på Bellmans tid, »Frans de Moy» med namn efter en utländning som synes haft den elegantaste vinhandeln, »Munkens källare» midt emot det gamla Myntet, der en oriktig tradition ansåg honom hafva blifvit mördad, och »Fimmelstången» vid Kindstugatan, der dådet verkligen skedde. Han var ganska ofta uppsökt af höga och låga för att med sina rim förhöja deras glädje- eller sorgfester, och han gjorde affären merendels kort. Ty han var nu hufvudstadens erkände bröllops- och begrafningsskald. Men det var nu slut med hans ungdomsfriskhet. Kärleken hade tagit afsked ur hans hjerta. De ömma och vackra visorna hade tystnat. I stället öfvergick han till holländaren Cats' dikaktiska erotik och bearbetade honom i ett mycket långt och förståndigt poem. »Om en mös pligt», hvilket han ej hann avsluta. Och troligen härleda sig från samma tid hans psalmer, hvori han så gripande skildrat ångerns qual, dödens fasa och det tillkommandes ovisshet. Han kunde knappt också undgå följderna af sitt lefnadsval. Det försummade samhället hämnade sig såsom det höfves alla stora makter. Det lemnade honom till det yttre oantastad, men han fick lära känna att blotta saknaden deraf blef en inre sjelfförstörelse. Den tilltagande tomheten och disharmonien i hans själ behöfde en ständigt stigande häftighet för att kunna något så när förgätas. Derföre bar hans sånggudinna—såsom Sondén träffande anmärker—prägeln »af en mera menadisk än poetisk kraft». Möjligen har äfven någon gång Bacchus måst tillkallas, för att trösta hans enslighet och dervid, som det vill synas, stänkt några vindroppar öfver hans verser. Ibland hade han ölstånkan bredvid sig under författandet och uppriskade sig då och då med en klunk derur. Det låg i sakens natur att hans dagar skulle bli sämre och sämre. Troligen har han dock om julen 1673 vistats borta på landet hos någon vänkär familj, emedan på fem månader omkring denna tid (oktober—mars) vi ej ega någon dikt af honom. Då han slutligen den 24. maj 1674 vid makarna Oxenstjernas jordfärd låter höra den sista värtaliga klangen af sin lyra, kallar han sig med det betecknande namnet *Thanatophilander* (en man som älskar döden). Han har således önskat att dö. De yttre förhållandena blefvo också allt dystrare. Med hvilka känslor skulle han ej vid den nu ändtligen skeende begrafningen af Stjernhjelmen den 28. juni 1674 se den långa sorgprocessionen från Brunkeberg till S:t Klara kyrka! Men ingen sång till den store hädangångne! Kriget hade nu spridit sig öfver hela Europa, och dess flammor nalkades Sveriges landamären. Ett sändebud från Ludvig, Feuquières, hade kommit hit och underhandlade ifrigt. Våra arméer i Tyskland utrustades, det ena regementet efter det andra fick under sommaren uppbrottorder. Man ville nämligen under den gamle, men för krig ständigt benägne riksmarskens befäl hopsamla ända till 22,000 man i Pomern. Rådet hade de bittraste bekymmer att underhålla dem. Emellertid spred sig ängslan och oro omkring landet. Så kom hungersnöden. Osäkerheten var stor på Stockholms gator. Vi, som nu så länge i vårt obeaktade hörn fått åtnjuta fredens och en jemn utvecklings alla välsignelser, hafva svårt att föreställa oss den allmänna beklämningen hos våra förfäder, då Sverige var en stormakt och omedelbart beroende af hvarje fluktuation inom den europeiska politiken.

Lucidors död är i konstnärlig mening en högst passande avslutning af hans olyckliga lif, men har kanske mest bidragit till hans tvetydiga rykte. Ty misskännandet och misstanken hafva öfverallt gömt sig inom det mörker, som råder i berättelserna om hans lif. Det sista draget, som återstår oss att omnämna af hans karakter, och som gör honom så fulländadt tragisk som om han vore en ren fantasiskapelse för ett drama, ur hans nästan demoniska medvetande om sin bråddöd. Ingen har vuxit så förtrogen som han med förgängligheten och undergången af allt jordiskt. Och denna förkänsla blir allt starkare, ju mer han nalkas döden. Det är väl derföre, som Wieselgren låter honom sjunga sina psalmer »med dödssåret i sin kropp», på sjuklägret mellan mordet och afsomnandet. Detta är endast en fantasi, ty han hann knappt yttra några ord, innan han afled. Men hörom honom i en psalm:—

»Was ist vor Arbeit Noth,
Eh der gewisse Todt
Uns ungewiss ereilet
Und eine Wunde schlägt,
Die uns ins Grab einlegt
Und bloss im Himmel heilet!

Das helle Sonnenlicht
Kommt uns erst ins Gesicht
Mit Heulen, Schreien, Weinen.
Mit Schwitzen werd'n wir gross;
Wir fahren in den Schoss
Der Mutter, eh' wir's meinen.

— — — — —
Nicht Schöne, nicht Gestalt,
Kein Jung-sein oder Allt
Kan uns den Tod abwehren.
— — — — —

De sista raderna hunno ej fullbordas. Med dyster förkärlek dröjer han vid de utmärkta historiens män, hvilkas verk och gerningar äro förspilda, eller vid de väldiga, af människohand uppresta monument, som redan fallit till stoft. Och öfver allt sammans ljuder med sublim ligkiltighet oföränderligen temat »allt är intet» som i »Predikaren»:—

»Allt hvad i verlden är, är fåfånghet, allt inte.

— — — — —
Allt, allt sin ända fick, så snart som det begynte.
Ej hjälper hårdhet sten, ej finhet något gull,
Ej en demant dess sken. Hvad mull är, måst bli mull,
Och mullen ingenting».

Ibland sker det med ett vemod, som betecknar en så obotlig men poetisk sorg, att den färgar hela verlden:—

»I evigt verldslig-sinte,
Måst icke verlden då med tiden blir till inte,
Som utaf inte gjord och så högåldrig är
Att hennes öde död visst måste vara när?
Man hörer sjö och haf mer än som vanligt brusa,
Man hörer vädergud'n med grymma stormvä'r susa,
Årstiden håller ej som förr sin vissa tid
Med hetta eller frost. Allt synes som med strid
Till fallet luta ner och fram till ändan ila,
Allt, liksom trött utaf sin möda, söka hvila.
Den trötte Atlas, som så länge himlens last
Har burit, signar kull och orkar ej stå fast.»

Då han den 11. augusti 1674 sände några sorgverser med sin vän, handelsman Brandbergs stoft till kyrkogården, skref han:

»Kom, hjälp mig, att jag klagar
Af hjerta, som sig bör
Den som i bästa dagar
Sitt afsked tar och dör
Uti sin bästa blomma,
Sin ålders middagstid!—
Si, så kan döden komma,
När vi som trygg'st i frid.»

Var det med de därför erhållna pengarna i fickan som han dagen derpå gick in på den källare, der han då mördades?

Tack vare de nyupptäckta rättegångshandlingarna i målet, hafva vi fullständigare underrättelser om hans död, än vi haft om någon händelse under hans lefnad. De beriktiga flera lösa antaganden om, att han blifvit dödad i ett slagsmål, att det skett af hans bästa vän och under rusets inflytelse, att han lefvat någon tid efter mordet och, »en kristendomens Ragnar Lodbrok i samvetsqualens ormgrup»; lättat sitt hjerta genom andaktsöfningar. Wieselgrens förmodan att hans baneman varit »hans gode vän, hvilken vi ju träffa bland de besjungne», tål så till vida att förändras, som dels en längre köld har rått mellan dem båda, om också de en gång varit vänner, dels visserligen Lucidor har skrifvit en sång för hans räkning, der han efter honom kallar sig för *Triton Sturmmuth*, men ingalunda gjort honom till ämne för något qväde. Det är nu vidare klart att ingen af sällskapet var vid tillfället farligt beskänkt. Huru vida det skall kallas ett simpelt mord eller en slags duell, må följande sammandrag af de närvarandes vittnesmål inför domstolen bestämma. Utom att dessa berättelser ega ett visst dramatiskt intresse och alltid måste vara välkomna såsom skildrande de sista stunderna af Lucidors lif, äro de dyrbara äfven därför att de sätta oss i stånd att jemföra den tidens seder och bruk med våra.

När man gått backen uppför Tyska brinken och kommit till tyska kyrkan, som på ojemn grund reser sin byggnad och sitt torn mellan täta husmassor, inträder man på Kindstugatan, som slutar vid den triangelformiga utskärningen af Skärgårdsgatan. Inga trottoarer finnas, och husen se förfallna ut. Solens strålar hafva svårt att nedtränga på den fuktiga stenläggningen. Ej långt ifrån ligger midt ibland människoboningarna den gamla kyrkogården, hvarest likväl ej mer några lik få nedgrävas att underlätta pestens härjningar. Nästan blott s. k. sämre folk bebor nu Kindstugatan. Der finnas mindre verkstäder, oljiga fönster, smutsiga ingångar, magasin och ännu sämre ställen. Vi äro i hjertpunkten af den egentliga staden. Likväl, så gammalmodig gatan än synes, är hon modern i jemförelse med sitt utseende vid Lucidors dödsår. Ett hus bär

årtalet 1739, ett annat 1685, ett tredje är ungefär från samma tid, att döma efter den tyska inskriften öfver porten, ett citat af en psalm: »Wohl dem, der den Herren fürchtet und grosse Lust hat Zu seinen Geboten. Reichthum und die Fülle wird in Ihrem Hause seyn.» Ett hus stod just då under byggnad: det skulle blifva Olof Hanssons och Margareta Anderssens tillhörighet och enligt tidens sed få sin utstyrda portal och inskrift: »Then Gudh wil hielpa, kan ingen stielpa, anno 1674». Ett enda hus veta vi säkert stå kvar från denna och en ännu aflägsnare tid med sina små fönsterluffer i fyra våningar. Det är den bekanta Brasan, så kallad efter hautreliefen, framställande man och hustru med rep om halsen och stretande på båda sidorna om en eldbrasa. Årtalet öfver denna dråpliga portal är 1558. Likaledes fanns redan då den s. k. Brända tomten vid mynningen till Skärgårdsgatan, och det var bortom mannaminne, när eldsvåda en gång förstört huset och bildat densamma^[30]. Vi kunna således endast ana oss till gatans utseende vid midten af 1600-talet. Men det är eget att tänka sig den då bebodd äfven af högre samhällsklasser, när vagnarna der måst hafva rasslat förfärligt på den usla stenläggningen, då ingen sundhetspolis fanns till, och ingen aldrig så tarflig oljelykta kämpade mot det kolsvarta mörkret. Genom en stinkande förstuga i ett af husen inkom man då till källaren Fimmelstången, hvars betecknande skylt skramlade för vinden ofvanför porten. Hvärest detta rum nu bör sökas eller om det ens är kvar, är svårt att afgöra. Men huru det då såg ut, derom kunna vi lätt göra oss en föreställning. Ett stort bord, några bänkar och klumpiga stolar, en hylla med stop och flaskor, en tvättbalja der glasen sköljdes i sjelfva rummet, en väldig spisel med förtorkade löfruskor från någon sommarhögtid, och det på en dylik ort outhärliga räknebrädet, der förtäringen efter hand uppklottrades på krita,—se der hela möblemanget. Genom en lucka på golfvet nedsteg man till magasinets öl- och vintunnor, hvarifrån för hvarje gång de reqvirerade varorna upphemtades. På uppässning var åtminstone der ingen brist. Utom värden sjelf, Petter Grill, (ovisst är, om denne varit på något vis beslägtad med de rika Anthony Grill och sonen Balthasar, som voro juvelerare och vid kronans myntverk anställda) fanns en källarpojke. Dessutom omtalas en tjensteflicka. Lagg här till smårutiga fönster med starka bommar, det oigenomträngliga mörkret derute, en oljelampa eller ett talgljus att upplysa serveringen derinne, och man kan någorlunda se det rum, der Lucidor dog.

Omkring klockan 7 en onsdagskväll på eftersommaren inträdde fyra herrar, välborne kapten Bengt Bohm, välborne löjtnant Arvid Kristian Storm vid öfverste Grotthusens regemente i Pomern, häradshöfding Furubom och poeten Lucidor. Alla hade enligt bruket sina handskar och värjor på sig. Ingen annan gäst synes då hafva uppehållit sig på Fimmelstången. Gästerna begärde en pipa tobak. De andra läto framsätta för sig ölstånkor. Lucidor drack vin. Vid 9-tiden aflägsnade sig Bohm, förrän det blef kolmörkt, men de andra sutto kvar. Kort derefter hemkom värden eller vinskänken. »Lasse begynte att drifva med honom åtskilliga äfventyr», men klockan 12 ville Furubom gå sin väg, då Storm bad honom blifva kvar, och Johansson började tala om, huru farligt det var att gå ut, och huru än den ene, än den andre blifvit öfverfallen på gatorna. Man beslöt derföre stanna öfver natten, och Furubom beställde till och med en säng, men värden ville nu ej servera dem mera. »De hade dock allenast druckit åtta stop mumma och ett halft stop vin, tillika med 24 öre tobak», hvilket den tiden ej var någon öfverdrifven dosis. Då blef Lucidor ond på värden, sägande: »Har du intet velat mera tappa, skulle du det sagt oss före klockan 9. Då hade vi kunnat gått bort och intet sutit här så länge.» Han »skällde honom för ett och annat, knäppte honom åtskilliga gånger på näsan och ville taga skrifbrädet att slå honom». Emellertid, om också Lucidor synbarligen var vid dåligt humör, sutto de kvar och pratade, men drucko nästan ingenting. Klockan 2 gick källarpojken och lade sig. Emellertid steg Furubom upp och drack poeten till i vin, men denne »ville ej göra besked med vinet», utan tog ett ölglas, drack ur det och kastade det i väggen. Det bör anmärkas, att, liksom det då ansågs tillhöra »en ärlig svensk» att kunna dricka tappert, det var förolämpande att ej svara på en skål, som i stående ställning brukade utbringas. Den tråta, som nu uppstod mellan Johansson och Furubom, skedde på fransyska och hade inga vidare följder än att Furubom reqvirerade ett halft stop vin till, och värden, som under tiden tycks hafva ändrat tankar, förfogade sig ner i källaren. När han kom upp var nästan allt förbi. En svag morgongryning började framskymta. Löjtnant Storm hade i sin ordning stigit upp och druckit poeten till, men fick, ej heller han, besked. Han frågade, »hvarför han det icke göra ville och om han det icke göra kunde». »Jag kan fuller, men jag vill intet» svarade Lucidor. »Om du intet vill göra mig besked, så måste du något veta med mig» sade Storm. »Hvad jag vet, det skall jag strax visa dig» sade den andre. Hvad orsaken var till Lucidors vägran att emottaga skålen, om det rörde en kärleks- eller penningeaffär eller något annat, vet man icke, och rätten har—betecknande nog för tidsanden—aldrig sökt taga reda derpå, men att det var något hemligt groll dem emellan, är af följande tydligt. »Det du vill säga mig, har jag längesedan sett», utbrast krigaren, »har du något emot mig, så kom ut på gatan; der är plats». Och han gick till förstugan, förgäfvos kvarhållen af häradshöfdingen. Då sade Lucidor: »Halt, halt, här är plats nog här inne. En hundsvott, som icke står i sina skor!» De hade genast påtagit högra handsken, dragit värjorna och »voro så furiauxe ihop med hvarandra», att Furubom, som bibehöll all besinning och ej ville draga sin värja ur baljan, knappt kunde skilja dem åt, förrän de båda under det skarpa fäktandet fallit omkull i spiseln, Lucidor under och Storm ofvanpå. Då tog Furubom det åtskills. Lucidor sade »jag är stucken», reste sig ur spiseln och gick till bordet, men segnade der ner utan mål och sans. Då såg löjtnanten, huru det stod till och flydde. Furubom ref upp den slagnes jacka, emedan intet blod flöt fram. Han hade ett sår i bröstet, som sedan af den besigtigande läkaren, Låhrman, förklarades dödligt, och dessutom fyra andra sår. Värden, som emellertid hunnit upp ur källaren, sökte kvarhålla Furubom, men afstod, då denne tog på sin värja. I stället gjorde han larm, skickade efter vakt och fältskär. Men då barberarens dräng infann sig, och Lucidor upplyftades på en bänk, afled han genast. Tjenstflickan och källarpojken, som emellertid rusat ner vid bullret, funno snart rummet uppfyllt af folk och golfvet färgadt af blod. Det var klockan 5 på morgonen, den 13. augusti

Vi sågo, med hvilken hänsyn hans kamrater af societeten behandlade Lucidor på Fimmelstången. Det var de, som drucko honom till och retades af hans vägran. En adelsman och löjtnant hade ej velat slåss med någon annan än sin like. På samma gång häntyda alla omständigheter på, att mordet väckt djup och allmän sensation. Man kände, att man förlorat en märkvärdig och rikt begåfvad ande. Såväl öfverståthållaren, riksrådet friherre Klas Rålamb som de andra myndigheterna behandlade den fattige skaldens frälse baneman med största stränghet. Men Arvid Storms beteende efter mordet är ej egnadt att tillvinna honom något medlidande. Han sprang genast till Furuboms kvarter och fick af honom låna tre dukater till respenningar. Då han skulle ge sin obligation derpå, »darrade handen på honom att han intet skrifva kunde». Sedan, när han visste sig vara efterspanad af vakten, »nemligen en korporal, en nattbonde och en stadsvakt», gick han ej till sin bostad, utan begaf sig till Den holländska thun in i Hans Näfs hus vid Österlånggatan, var i köket och sökte komma upp genom spiseln samt gömde sig slutligen under dunbädden i en säng. Gripen och förd inför rätta, sökte han kasta misstankar på Furubom, såsom den der äfven skulle haft sin värja ute, så att Lucidor sjelf skulle hafva ränt lika mycket på dennes som på hans eget vapen, och han beskyldde den aflidne att i spiseln hafva sökt vända hans värja till baka för att genomstinga honom, ehuru den olycklige redan då måst hafva förlorat all kraft, samt sade åtskilligt annat lögnaktigt. Furubom friade sig med, att han klockan 8 samma morgon gått ut offentligt och mött Bohm på Söderbro vid slussen och omtalat för honom dådet. Klockan 12 på middagen hade de ytterligare träffats i Bohms kvarter på Hornsgatan hos mästern Anders Bagares enka »och då intet annat talt än beklagat den olyckan». Han blef frikänd. Lucidors enda »måls- och skyldsmän», mästern Johan Groop och vaktmästaren på accisen Jost Stare, gjorde allt, hvad i deras förmåga stod att beifra saken. Troligen var det också de, som, enär den döde sjelf ej lemnade efter sig tillräckligt, bekostade hans begrafning. Han, som besjungit så många andra ståtliga likfärder, begrofs väl på det enklaste sätt, och man vet ej ens, på hvilkens kyrkogård skaldens stoft nedsattes.

Emellertid satt löjtnant Storm fängslad. Man hade i början fört honom till slottet, der då »arrest fanns för folk af bättre vilkor och kondition» under drottning Kristinas egen fordna våning, men snart förflyttades han till »Hvita hästen», ett hårdt och med pinoredskap uppfyllt fängelse strax ofvan marken i det gamla rådhuset vid Stortorget. Der bredvid hade stadsvakten sin post. Vaktmästaren Björn, som tycks varit en enfaldig och slapp person, erhöll sträng tillsägelse att hålla uppsigt, i synnerhet på denne fånge. Anhöriga och vänner hade dock tillstånd att besöka honom. Domen för mord skulle snart fällas, då hans moder, enkefru-öfverstelöjtnantskan Möller (således för andra gången enka) lyckades befria honom. Den 7. november 1674 gick hon, som vanligt åtföljd af sin tjensteflicka, in i sin sons häkte. Löjtnanten, som sades vara mycket sjuk, hade nyss slutat sin middagsmåltid och syntes utifrån i sin nattrock gå till spiseln att värma sina fötter. Modern skref ett bref vid bordet. Sedan insläpptes till fången två kamrater, Lohde, och derpå fyra andra män, alla med värjor, hvilka stälde sig mot fönstret för att hindra vakten att se, hvad som förehades. Det hade blifvit mörkt. Endast ett vedträd låg och rökte i spiseln. Ett ljus upptändes, men sedan det fått tjena till brevets försegling, släckte pigan det. Strax därefter, vid 5-tiden, kunde Björn, som stod på trappan med ljus i handen, räkna de sex männen, som åter gingo ut. Men som det fortfor att vara mörkt nere i fängelset, steg han dit ner med sitt ljus och fann fogeln utflugen ur buren och öfverstelöjtnantskan liggande i sängen i sin sons ställe. Det gjordes allarm, men hvarken Storm, som hädanefter alldeles försvinner ur historien och således aldrig, som det uppgifvits, fått någon lejd af regeringen, eller bröderna Lodhe eller de andra obekanta männen kunde anträffas. Modern ville man ej straffa, men rådsturätten dömde Björn, oaktadt alla hans tårar och böner, för hans försummelse till samma straff som mördaren och de lägre stadsvakterna till att mista tjänsten och att i tre dagar, en timma per dag, »rida uppå trähästen». Huru hofrätten sedan ansett saken, vet man ej. Med denna myndigheternas stränghet slutade således hela målet, handlingarna deruti begrafdes bland massan af öfriga papper, och tomma sägner och allehanda missgynnsamma rykten fingo småningom ersätta sanningens plats.[31]

Det hörde till tidens sed att skrifva verser öfver aflidna märkvärdiga personer. Så skref Columbus öfver Lucidor följande epigram:

»Den sig i all sin tid olycklig sjelfver spådde,
Han ock uppå sin tid olycklig ända nådde.
Så såg han verlden sin. Gack nu, ehur du heter,
Och säg, att ej är sannt: Poeter ä' profeter!»

En af hans beundrare, numismatikern Nils Keder, som då var helt ung, men sedan blef assessor i antiqvitetsarkivet och som äfven skrifvit åtskillig vers, försåg Andersins upplaga af Lucidors skrifter med ett italienskt epitafium öfver skalden:

»Trafitto, Lucidor, dal ferro muori?
O destin crudo, o colpo veramente,
Funesto, acerbo, infelice e dolente,
Ch' insieme trapassa mille altri cuori!
O sventuroso fin di chi si disse
Odiato dalle stelle, mentre visse!
O Lucidor, io piango la tua sorte,
E piangerian le Muse latine, francesi,
Toscane, tedesche, inglesi, svedesi
E fiaminghe, ma qui teco son morte.

I sednare tider har Vilhelmina Stålberg tagit honom till hjelte i en roman och Wijkander i ett historiskt skådespel i fyra akter. Det behöfver knappt anmärkas, att deras bearbetningar har intet med hans historiska personlighet att göra.

Lucidor utgaf ej sjelf andra än sina tillfällighetsdikter, som på lösa blad trycktes för bokhandeln och dels utdelades bland gästerna, dels för tillfället uppköptes af de nyfikna. Men han fick flera beundrare, som sysselsatte sig med att hopsamla hans arbeten, så väl de redan tryckta tillfällighetsrimmen som de andra blott handskrifna sångerna. Vi hafva nämnt erkebiskop Erik Benzelius, som lät trycka fängelsevisan. Likaledes hafva vi omtalat det bekanta arket Bs förnyade publikation 1707. En annan samlare skall hafva varit guvernementssekreteraren i Göteborgs och Bohus län, Olof Wexionius den yngre, hvilken efter anmodan skref ett klenk ingångspoem till utgifvaren af Helicons blomster och synes hafva dött ej långt derefter. Sjelf är han författare till en verscykel, »Sinneafvel.» Men den ifrigaste var ofvannämnde Nils Keder, som skall hafva »med mycket besvär samlat auctoris defecte och illa medfarne koncepter». År 1685 utkommo, enligt Palmsköld, några af hans andliga dikter under titel »Lucidors lucida intervalla eller goda och gudelige tankar om människans dödlighet och verldens fåfänglighet, författade uti trenne visor, hvilka till andras varning äro lemnade af honom, som sig kallade den olycklige Lucidor» (in octavo). Boken kunde redan af Lidén ej mera återfinnas, men 1844 hittades ett exemplar, som kom till kongl. bibliotheket. I Linköping finnes en af Spegel gjord afskrift. Den egentliga och fullständiga upplagan af hans poemer utgafs år 1688 under Johan Andersins namn, och kallas »Helicons blomster, plockade och vid åtskillige tillfällen utdelte af Lucidor den olycklige, det är alla de poetiska skrifter, som författade blefve af Lasse Johansson». Utgifvaren uppgifver dessutom början af tretton andra visor, som han kände till, men dels icke funnit, dels funnit ofullständiga eller i oläsligt skick. De äro 1) »Lisille, du min hjertans själ, min tröst», 2) »Jag svor, jag skull ej vika ifrån ditt», 3) »Ack, ack, min själ, du vet, jag kan ej mer din låga», 4) »Är någon osäll såsom jag, är någon till, hvis», 5) »Vill du mig förebrå, hvad jag har gjort», 6) »Kan någon lida större qual än den i tysthet», 7) »Så skall en evig tystnad mig tillbinda, att jag», 8) »Wohl dem, der sonder Traurigkeit in Lust ohn' Lieb», 9) »Soll denn, Climene, meine Wonne», 10) »Ach, wie lange soll sonder Ruh, o Lieb, sich», 11) »Fast mången giftermålet rosar, dock håller jag», 12) »Mitt hjerta vill i tusen stycken spricka», 13) »Nyss, när Frigga satt i badet, had hon Astrild». Den sista af dem, som är lekande men obscen, finnes dock handskrifven i palmsköldska samlingarna. Det är möjligt att någon annan af visorna, ännu oupptäckt, förmultnar bland gamla manuskript. Äfven i de af Andersin utgifna poemen finnes här och der lakuner, som utvisa i hvilket söndrigt skick de anträffats. Tre af de andliga visorna inkommo i Svedbergs och derefter i vår nu varande psalmbok, ehuru något förkortade och ändrade. Presterna hade just samma år, 1688, utverkat en censorsinstruction på tillfällighetsrim, »som mesta dels pläga vara odugliga både quoad materiem et stylum». Derföre ställer sig nu utgifvaren under den berömde Lindskölds och landtmarskalken och hofkansleren, friherre Nils Gyldenstolpes mäktiga beskydd, »enär han funnit högst nödvändigt att i all underdån, ödmjukhet ersöka för bemälte verk detta värn och beskydd för att ej äfventyra åtskillige vidersinnige omdömen, besynnerligen deras, som kittla sig att lasta och danta andras välmening». Och i kongl. maj:ts nådiga privilegio läses »att bemälte arbete och skrifter för deras både invention och komposition ett temligt beröm vunnit hafva och kunna tjena mången till en god anledning och förkofring uti den svenska poesin». Men Andersin, som väl egentligen blott sysselsatt sig med tryckningen, har genom sin upplaga illa gagnat skaldens minne. Ty som Atterbom säger: »Lucidors sista olycka var, att hans skrifter föllo i händerna på en utgifvare, hvars redaktion är ett mönster af allt tänkbart slarf, så i ordnande som i manuskript- och korrekturläsning». Isynnerhet äro mytologiska och geografiska namn förvrängda. Ofullständig, är Andersins bok ånyo upplagd i en duodesupplaga af 1835 bland Bonniers samling af »Klassiska författare i svenska vitterheten». Den kallas ock »Helicons blomster». En ny upplaga är i våra dagar utgifven af P. Hanselli i hans »Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare från Stjernhjelm till Dalin». Vi hafva jemfört Hansellis och Andersins editioner med hvarandra vid betraktelsen af Lucidors egentliga skaldskap och betydelse för vår litteratur, hvartill vi nu öfvergå.

[1] = ändas.—I den del af vår afhandling, som utgör biografien, hafva vi vid citater af Lucidors verser, så vidt det kunnat ske utan men för originalets rätta uppfattning, något moderniserat stafningen, hvaremot i den andra delen, handlande om hans skaldskap, versen öfverallt ordagrant aftryckts.

[2] Bartolus de Saxo-Ferrato och Baldus de Perusio voro berömda italienska jurister, som lefde på 1500-talet.

[3] = vetat.

[4] = mönja.

[5] = luktar.

[6] En förvrängning af Orvietán.

[7] = med sken af att vara vis.

[8] = mörka.

[9] = fort.

[10] Af isl. ordet ást = kärlek. Utan tvifvel en härmning af Stjernhjelm, som i vårt språk infört namnet Astrild. Ordet var ännu ej glömdt i folkspråket. Uttrycken ást-eld och ást-liungand' förekomma hos Lucidor.

[11] En då bruklig sällskapssed att utdela presenter.

- [12] Jemför hans epitafium öfver Figrelius:»*Ηλιος*, sol, unde Figrelius, quasi figura solis». Sådant roade tiden mycket.
- [13] Genom härads höfding Amnell, som upptäckt papperen, samt genom aktuarien Brissmans och registratören Schützer crantz' tillmötesgående har det varit oss möjligt att genomgå dem, och aflägga vi härmedelst vår tacksamhet derför.
- [14] = splitter galen.
- [15] = svartsjuka.
- [16] = behaga.
- [17] = peruk.
- [18] = ofta.
- [19] = band i eldfärg och högrödt.
- [20] = krås och manschetter.
- [21] = en lek. Se Rudbecks Atland, II, 539.
- [22] = likväl.
- [23] = svanemjuk (jemför det danska blød).
- [24] = skrädt bröd.
- [25] *Σωχράτης μαινώμενος*
- [26] = dum tölp. En sarkasm. Se Ihres Glossarium I. 893.
- [27] Skall vara en tvetydig qvickhet vid ett bröllop.
- [28] = god vilja att vara en till nöjes; ej vårt begrepp om välvilligt, som åter hette »välment».
- [29] Det åtgick dessutom 20 daler till papperet (ett helt ris) och 12 daler i tryckarlön. Men kyrkoherden, som höll likpredikan, fick två förgyllda silfverbägare, vägande 90-1/2 lod och värderade till 248 daler.
- [30] Elers känner ej till när tomten afbrändes, och på kartor från 1626 och 1640-talet i Stockholms ingeniörkontor står den utsatt i sitt närvarande triangulära skick.
- [31] Det är litteratören C. H. Atterling som i Göteborgs handels- och sjöfartstidning under rubrik »Huru Lars Johanssons mördare undkom» publicerat ett sammandrag af vittnesmålen härom inför kämnersrätten. Vi begagna här tillfället, att frambära vår offentliga tacksamhet till herr Birger Schöldström, hvilken, ehuru sjelf Lucidors förre biograf, med utmärkt beredvillighet ställt alla af honom och andra insamlade upplysningar till vår disposition.

II.

Lika ogynnsamma omdömen hafva fällts om hans efterlemnade skrifter som om hans lif. Man ser, att hos de mildaste granskarna det är mera välviljan och medlidandet än den strängt rättvisa kritiken som talar. Redan tidigt har den opinion utbildat sig, att det var Bacchus, som både drifvit honom till att dikta och störtat honom i grafven. I Hedvig Charlotta Nordenflychts uppsats, »De svenska poeter», möta vi den första vittra kritiken öfver honom. Hon låter Stjernhjelms helsa de svenska skalderna en efter annan:

»Alla han I burskap vunnit
På det vittra Helikon.—
Du, hvars eld så ojemnt brunnit,
Nalkas, Lasse Johansson!
Kom, att bland din samtids lärde
Ett berömligt ställe få,
Fast du skaldeådran närde
Minst ur Aganippens å!
När du dina gudar prisar,
Fröjas nåd och Bacchi saft,
En Anakreon knappt spisar
Mot din liflighet och kraft.
När din sorg, din kärlek råder,
När dig sjelf du sjelf är lik,
Flödar en poetisk åder
I en grafskrift om en Strijk.
Några fler de tecken bära:
»Syndarns bot» och »Møjors pligt».
Såleds röjas kunskap, lära,
Språk och bildning i en dikt.
Men du kan bland skalder finna
Ej det främsta rum med skäl
Eller bästa kransen vinna,
Ty du sjöng så sällan väl.»

Men med hvilken förblindelse kan hon ställa »Møjors pligt» och »Syndarns bot» bredvid hvarandra i värde? I Carlesons samling finnes Lucidor ej upptagen, ej heller läsas några prof af honom hos Sahlstedt. Denne har dock sökt motivera sin uraktlåtenhet. Efter att hafva yttrat, att han hos Columbus ej funnit ett enda stycke, hvarmed han kunnat förnöja läsaren, tillägger han: »Samma olycka har hänt mig vid genomgåendet af Lucidors eller Lasse Johanssons skaldeverk, ehuru gerna jag önskat kunna få plocka några af 'Helicons blomster' och sätta i min samling. Men jag läser behöfva ett längre företal till min ursäkt för det jag inga rosor hemtat ur Runii 'Dudaim'.» Hvilken besynnerlig sammanställning och framför allt granntyckthet hos en man, hvars antologi har upptagit så mycket underhålligt och nu alldeles förgäta! Lidén uttalar sig ungefär så: »Hans sånger insmyga sig genom sin undrandsvärda lätthet i läsarens sinnen. Men om han dessutom hade efterföljt denna Horatii föreskrift

»Carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litura coercuit atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem»,

och om han användt större omsorg i att polera sina löst framkastade verser, skulle han utan tvifvel hafva ernått ett långvarigare beröm och ett oförgånligt rykte. Derföre skola de, som äro vana vid en bättre smak hos den poetiska skönheten, säkerligen hos honom finna talrika fläckar. Förutom dem, som han—så ouppodlad som vårt fädernespråk då ännu var—ej gerna kunnat förebygga, måste man fördömma ej blott en alltför ymnig påminnelse om gudar och gudinnor utan äfven en stil, som allt för bjert afsticker från de gamles mönster.—Ej heller kunna hans allt för slippriga och tvetydiga gåtor behaga sedigt folk. Men detta och annat lika tadelvärdt skall likväl en mild läsare af skaldens verk tillgifva honom, då på hans tid den fosterländska poesin låg nästan nere ouppodlad.—Vinkällaren har merendels varit musernas boning, hvarest den starkt vinbegjutna poetiska ådran ej styrdes hvarken af hederns eller skaldekonstens fordringar.—Den som besinnat huru svårt det är att uppfylla en poets kall att i lika mån undervisa och förnöja, när helst till besjungande af någons brudsång eller dödsbår pennan måste sättas i rörelse med vanans och nödvändighetens hela slentrian, skall ej undra öfver, att dylika sånger ibland kunna vara sömngifvande. Emellertid läsas dock många goda, ja sköna saker i hans samling.» Akademikern Blom, som naturligtvis ej kunde hafva något sinne för den karolinska periodens framfart med »smaken», hånar hans långa, löjligen titlar, sällsamma förvecklingar af auktorsnamn (det var utgifvarens fel) och osmakliga gåtor m. fl. råheter. »Lucidor var kanske ej utan snille och var säkert ej utan kunskaper, men har vårdslösat med begge. Hans skrifter röja en viss vild energi, någon färdighet i versifikation, mycken oegentlighet i uttryck och en fullkomlig brist på granskningens möda. De synas med säkerhet bevisa hans oregelbundna lynne och hans sätt att författa vid pokalen.»

De nyare granskarens dom utfaller föga gynnsammare. Sondén börjar med att påpeka poemens slarfviga författande och dåliga utgifvande, så att af de många bröllops- och grafsångerna ej en enda är läsvärd utom på sin höjd »Kom', säjen mig nymfer!«. Derpå fortsätter han: »Det är ej få som tadlat honom, och detta är ej så underligt. Ty det mesta som han framklottrade på papperet saknar nästan allt värde. Dertill kommer, att för beständigt heligt och profant, högt och lågt äro blandade med hvarandra. Slutligen undgår ej litet en ofta trög och hård rytm att stöta bildade öron. Ej heller kunna vi fördölja för oss, att äfven de sänger, som framsprungit i en ädlare och högre skaldeingivelse, mera sätta oss i spänning medelst sin rysliga och framstormande häftighet än de förnöja oss genom poesins gudaborna och rena hänförelse.—Likväl saknade han ej helt och hållet sånggudinnornas ynnest. Om nu ingen hittills kunnat öfvertyga sig härom, skola vi, på det att vi ej må synas fara med löst prat, exempelvis anföra de sänger, som han skrivit på främmande tungomål, hvilka, fastän icke egnade de fosterländska muserna, tillräckligt visa oss, hvad han kunnat blifva, om han ej alltför mycket förslösat sina skaldegåfvor.» Men har den, som, enligt Sondéns medgifvande, utvecklat så mycket snille på främmande tungomål, kunnat vara så underhållig på sitt eget? Säkert är, att lika vackra stycken på svenska kunna hos honom uppletas som de utländska, hvilka vunnit granskarens ynnest. Hammarsköld, som underskrifver Sondéns omdöme, skärper det enligt sin vana och förebrår Lucidor, att han prydt sina dikter med mytologiska namn och personer, dem han alldeles ryckt ur deras ideala sfer ned i smutsen af sitt eget hvardagslif, att hans rim lifvas af en vildt och vulkaniskt brusande energi, en nästan till vansinne gränsande häftighet, som tydligt utmärker en fullkomligt störd harmoni mellan skaldens alla inre krafter, hvadan han också fann ett särdeles nöje uti att leka med de högsta motsatser, hopförande dem i en enda föreställning. Efter denna romantiska målning påpekar han ytterligare, att Lucidors bacchussånger hänvisa på Bellman. Atterbom, som aldrig kan frigöra sin granskning af hans poesi från de ogynsamma ryktena om hans utsväfvande lefnadssätt, talar om den ton af likgiltighet, trots och hån, som genomgår hans dikter, de hjertskärande ljud, som emellanåt frambryta ur det förstörda strängaspelet, samt att han med allt sitt hafs och slarf aldrig tänkt på att en kritik fanns till eller kunde komma. Wieselgren, hvilken lika litet som Atterbom kan skilja mellan hans poesi och hans lif, prisar väl hans psalmer, »få ha bättre än han sjungit ångrens qval», men låter undfalla sig yttranden som »dessa tvillingstjernors luntor i vitterhet af bestådt rimgods» (det menas Lucidor och Runius). Vår siste allmänne litteraturhistoriker, Malmström, som i första delen af sitt arbete råkar hafva en Atterboms korta men mäterliga skildringar före sig och för resten icke tyckes hafva uthärdat att genomläsa alla de vitterhetsalster, hvarom han måste fälla sin dom, bevärdigar Lucidor blott i förbigående med två utlätelser, hvilka begge råka att vara missledande. Den ena framhåller den låghet i sinnet, som kom Stjernhjelm manliga glädtighet att urarta till ett smaklöst och föraktligt buffoneri, och som förnedrade poesin till ett tillfällighetsrimmeri för pengar och den stjernhjelmiska sånggudinnan till en kammarpiga vid bröllop och andra högtidligheter.—Det är icke från en så hög ståndpunkt som ifrån Olympens solbeglänsa, och jemnkylta höjder, som en billig granskare skall se ned på det karolinska tidehvarfvets med svårighet sig framarbetande poesi, utan han skall göra sig förtrogen med tidens eget skaplyne och förutsättningar. Det andra utlåtandet berör Stjernhjelm prosodiska experimenterande: Sin höjdpunkt nådde denna osmaklighet hos Lucidor och Runius, som rimmade sina hexametrar, hvar helst rim kunde fås. Nu förhåller det sig så, att visserligen Lucidor på sina ställen, äfven han, skattat åt tidens oriktiga smak härutinnan, hvarom mera framdeles, men först och främst har han ej skrivit några svenska hexametrar, således ej heller kunnat rimma dem hvarken i midten eller i slutet, och i hans latinska förekommer felet ingenstädes. Sedermera har denna dom sin egentliga tillämplighet på Runius, men kan aldrig träffa Lucidor mera än den träffar andra och sjelfva Stjernhjelmen.

Det har blifvit ett axiom att hopföra Lucidor och Runius som stallbröder i platthet, likgiltighet och lefnadssätt. Det är vår skyldighet att till den förres heder tillbakavisa en sådan sammanställning. I afseende på karakteren voro de hvarandras raka motsatser, den ene oförarglig och glad, nöjd med att i alla sina dagar lefva såsom ett nådehjon hos grefve Stromberg, den andre häftig och olycklig, uppoffrande sin medborgerliga existens för sitt omåttliga begär efter frihet och oberoende. I afseende på begåfningen yttrar ju Atterbom, att Lucidor var »till den grad öfverlägsen i genialitet och energi, så auktorlig som personlig, så af vittra som af ovittra utsväfningar» och att Runius deremot »i alltsammans förekommer såsom blott en mattad och beskedliggjord efterklang». I afseende på stilen i deras skrifter kunna vi ej heller finna någon likhet. Den ene syftar åt det lekande och småroliga, den andre åt det patetiska. Hvad plattheten beträffar, är det orättvist att ställa dessa båda vid skampålen utanför sina samtidas krets. Deras eget publikum, både det vittra och ovittra, var ej stort bättre. Det fordrades ett århundrade, innan smaken i Sverige var obestridd. Åtminstone måste den hugstore Dahlstjerna, som ju Atterbom sjelf på sina ställen förliknar med en Bengt Bjugg, komma dem ganska nära, och egentligast böra Dahlstjerna och Lucidor i det afseendet bättre ställas tillhoppa än Lucidor och Runius. Ty de förstnämnda egde dock båda obestriddigen poesins kraft. En liten skugga faller till och med öfver Stjernhjelmen. Runius, hvilken på sin tid åtnjöt ett af dessa anseenden, som snarare härröra från ett till qvantitet än till kvalitet betydande publikum, har derefter inom den svenska litteraturen nedflyttats till en plats, som starkt påminner om löjet och medlidandet. Men Lucidor har så väl genom sitt lif som sina skrifter en gång för alla undanbedt sig att der få hålla honom sällskap.

Naturligtvis är det icke vår mening att helt och hållet opponera oss mot så många lärda och snillrika män, som fällt de hårda omdömena om Lucidors poesi. Men liksom vi förut granskat hans lif inom ramen af hans tid och utveckling, så skola vi nu åtnöja oss med att försöka sätta läsaren in i den anda, som genomgår hans dikter, de bättre och de sämre. Må vi derföre hellre höra hans egna toner, så väl deras harmonier som missljud, i stället för att göra kritiker derom!

Det vittra kategoriska omdömet med sina abstrakta och graderade domslut har aldrig förefallit oss hvarken till fyllest görande eller respekt ingifvande. Dessutom hafva vi sett omdömet vexla, om ej lika hastigt som den lättvindiga opinionen, åtminstone som den olika tidsriktningen och smaken. Så har man äfven i Sverige ofta ändrat skaldernas ställning. Dock kunna vi till den svenska granskningens heder säga, att mången gammal reputation, som efteråt varit af både löjets och kritikens vapen nedstörtad, åter börjar få gälla för hvad den är. Det farligaste, som kan träffa det poetiska snillet, är väl, att ett nytt, senare kommet, fördunklar det förra genom originalitetens och den framryckta tidens överlägsenhet. Men inom andens verld behöfva de olika storheterna ej tränga hvarandra utan kunna trifvas väl tillsammans. Och sålunda må äfven i Sveriges panteon hvar och en få sin tillbörliga och ärofulla plats, hur olika än vår smak vexlat och hur fullkomligare vår civilisation än utbildat sig. Ty först var under språkets barbariska tillstånd förmågan att behandla det i vers så glädjande, och nödvändigheten att rensa det från oorganiska tillsatser så maktpåliggande, att en lätt och ledig poesi utan sans och smak eller en genomsvensk språkbehandling utan klassiskt jemnmått och behag måste vinna en rättvis beundran. Dertill kom det bålstora i anläggningen, oaktadt de små och ouppodlade medlen, som i likhet med vår politik gifver en nu mera för oss egen färg åt vår litteratur. Sedan kom ett långsamt framåtskridande i vitter odling, som omsider kulminerade i den fransyskt-akademiska smaken, men hvilken senare i den rättmätiga glädjen öfver sina förtjenster ej förstod att uppfatta utan blott kunde ringakta de föregående ansatserna. Derefter inträffade de olika skolornas strid, hvarunder den litterära kritiken måste blifva allt för mycket beroende af hvars och ens ställning inom stridsfrågorna. Det är kanske den största af Atterboms vittra förtjenster, att slutligen i sina »Svenska siare och skalder» hafva sökt att fördomsfritt och opartiskt granska föregående och samtida, större och ringare skalder. Det är svårt, ja, omöjligt för hvarje andlig riktning, som ännu behöfver kämpa för sitt erkännande eller njuter af sitt första segerrus, att oväldigt bedömma andra tider och författare. Man såg derföre antingen föraktligt ned på dem från sin högre ståndpunkt eller var oförmögen att förflytta sig inom deras tankekrets och förhållanden. Men nu mera, då den svenska skaldekonsten hunnit så stadgad ålder, att den förmår att se tillbaka på alla sina utvecklings skeden med rättvisa och kärleksfulla ögon, må äfven den karolinska vitterheten framträda för oss endast i sitt eget ljus. Det är ur en sådan hänsyn som vi gå att framställa Lucidors diktning. Dock hafva vi ej dermed afsagt oss rättigheten att betrakta den äfven ur en allmän och komparativ ästetisk synpunkt, ty den uthärdar att skärskådas äfven från denna, och för öfrigt är en dylik regel nödvändig för sammanhanget och uppfattningen af all organisk litteraturutveckling. När vi således vid behandlandet af Lucidors lif i våra omdömen hejdades af mensklighetens gemensamma mått af förvillelser, kunna vi i afseende på hans skrifter visserligen vara strängare, på det att vi ej må råka in på den andra afvägen eller att ämnets behandling skulle aflocka oss så mycken kärlek, att vi förbisåge de mötande bristerna och felen.

Då det svenska samhället genom de lysande segrarna plötsligt fann sig försatt midt uti den stora kulturströmmen, var det naturligtvis med dess då varande ringa resurser omöjligt, att det skulle kunna inom något enda verksamhetsfält utveckla sig fullt sjelfständigt, utan det lopp fast mer fara att öfversvämmas af det främmande inflytandet. Så till exempel företer vårt språk och vår poesi en anslutning till Tyskland, så att det karolinska tidehvarfvets litteratursträfvanden endast äro en parallel till de tyska. Äfven Tyskland behöfde efter det trettioåriga kriget en pånyttfödelse. Medan de lärda talade latin och de förnäma fransyska, sökte den aristokratiska Palmorden, Pegnitzschäferbröderna m. fl. samfund att väcka hågen för vittra idrotter och språkets uppodling. (Det var nu som den öfversachsiska munarten vann fullständigt erkännande som skriftspråk.) Förebilderna dervid togos från den romerska antiken och den italienska efterblomstringen. Den första riktningen, som naturligt nog förnämligast måste afse formens stränghet och den genom kriget förvildade fantasins tukt, hvarigenom den erhöll en viss prosaisk karakter af ett utile dulci, representeras af Opitz, hvilken efter sin härstamning gaf hela skolan namn af den första schlesiska. Opitz grundade en prosodi och poetik med bestämda konstregler, tog bort knittelversen och satte i stället den polerade alexandrinen samt bestämde Latium till mönster för den nya vitterheten. Med alla sina formala förtjenster blef han till innehållt egentligen blott reflexionspoet, och hans efterföljare—med undantag af den i förtid borttryckte Flemmings lyrik—fortgingo i samma nyktra anda. Vi måste här äfven omnämna Weckherlin, han, som allra först införde de romerska versformerna, derföre att han såsom författare till ett slags epos öfver Gustaf Adolf måste blifva mycket uppmärksammas af de svenska lärda. Emellertid sökte man snart en motvigt emot den opitzska riktningen i efterhärmandet af det italienska concettimanéret och seicentisterna, hvarigenom man erhöll mera fantasi och lif i dikten, men också föll ned i den motsatta ytterligheten, ihålig bombast och affekterad sinlighet. Det blef den andra schlesiska skolan. Redan Gryphius började genom att välja Senecas tragedier till sin förebild, och den nya smaken kulminerade i Hoffmannswaldaus lyrik och framför allt hos skolans banérförare, den bekante Lohenstein, hvars uppstyltade retorik kom väl öfverens med den obscenitet, som utmärker hans bröllopsrim och andra sånger. Lägga vi härtill de långgrandiga hjelteromanerna samt den gedigna psalmdiktning, som oafbrutet fortgick från Luther genom Speratus, Johann Rist, Gerhard m. fl. fram till Franke, hafva vi omnämnt det hufvudsakliga, som måste falla våra förfäder i ögonen och inverka på dem.

Men det var ej blott i andra hand förmedelst den tyska efterbildningen, som svenskarne gjorde bekantskap med Italiens litteratur; de uppsökte den sjelf i dess hem. Här hade smaken genom öfverförfining råkat på afvägar. Berninis plastik, Guido Renis målarkonst, Guarinis sirliga och musikaliska herdedikt, »Pastor fido», Marinis vällustigt sentimentala, på all ideel halt blottade »Adone», Tassonis i lokala småförhållanden och strider sig dväljande komiska epopé (den sistnämnde kunde aldrig, till följe af olika erfarenheter, hos oss vinna någon större anklang), della Cruscas och Arkadiernas förnäma subtilitet beteckna alla den nya riktning, som Italiens

andliga lif antagit. Det var nu, som italienarnes sinnen vände sig från den stora konsten och den romantiska hjuldedikten till musiken och operan. Man kan lätt föreställa sig, hvilket intryck dessa Hesperiens frukter med sitt melodiska språk, sin yppiga kolorit, sin lifliga, om också ej storartade fantasi skulle göra på våra förfäder, som knappt hunnit hemkomma från de bullersamma krigen och slå sig ned i ro uti sitt kalla och fattiga land. Men de märkte icke i sin förtjusning att dessa blomster, långt ifrån att upplifvas af morgonstundens friska fläkt, snarare dignade under eftersommarens hetta och sömngifvande sol. De insågo ej, de öfverdådiga segrarne, att den nya poesin saknade manlighet och kraft, djerfhet och eld. De hade sjelfva för mycket deraf. De sågo blott den fulländade formen, den utsökta civilisationen, som de saknade.

Det fanns dock för oss en motvigt mot denna poetiska blomsterverld, hvarunder slafveriets veka sömn fördolde sig, i den kärnfriska och genompatriotiska, om ock något spetsborgerliga och prosaiska anda, som kom oss till mötes från ett land, hvarmed vi då hade de lifligaste förbindelser. Det var det ärorika Holland, hvars kultur snart blef för svenskarne lika känd som dess flagga, hvilken svajade i alla våra hamnar. Det var det land, der rikedomarna hopades och de främmande verldsdelarna sattes i förbindelse med Europa, der diplomaterna underhandlade, der en äkta nationell målar Konst, laboratoriets och universitetets arbete var väl betaldt och hedradt, der aktningen för vetenskapens frihet täflade med den för medborgarens och fäderneslandets. Hit kommo de förföljda sekterna från alla länder. Här tänkte Grotius, Cartesius, Spinoza, Bayle någorlunda i fred. Holländarnas poesi företer i sin början en viss likhet med Tysklands. Meistersångarnes och ordnarnas plats ersattes af rederjikerammare, och poesin begynte här, som nästan öfverallt annorstädes måste blifva fallet, med en filologisk, språkrensande, efter romerska och italienska mönster formbildande riktning, representerad af Heinsius och Hooft, hvilken senare börjar raden af Hollands klassiska författare och råkade in i ett visst versförkonstlings- och concettimanér. Men smaken utvecklade sig på ett helt olika sätt än hos öfriga folk. Det blef en praktisk realism med roten i det alldagliga lifvet. Skådespel uppfördes ej för höga herrar eller lärda pedanter utan för folkhopen på gatorna med scener hemtade från marknadslifvet eller det borgerliga hemmet och genomandade af patriotisk frihetskänsla och hänförelse. Så verkade Vondel, af hvars med sångkörers försedda dramer »Lucifer» skulle förebåda Miltons religiösa flykt, och »Gysbrecht van Aemstel» blef ett äkta nationalskådespel, som både då och allt framgent af hans landsmän mottogs med lika bifall. Men hvad som olyckligtvis mest slog an på våra förfäder, var den breda, småförståndiga och beskrifvande didaktik, som Cats utvecklade, hvilken författare just framvisar den sämre sidan hos den holländska litteraturen och, så allmänt läst och omtyckt han än var, betecknar dess förfall och snara tillbakaträngande för den franska klassiciteten. Ty Ludvig XIVs hofpoesi beredde sig att äfven här trots fiendskapen och krigen intaga den tron, som den nationella skaldekonstens öfverdrifter och förfall skulle lemna ledig. Och detsamma skedde i det öfriga Europa.

Dock har i Sverige den franska klassiciteten blifvit långt fortare bekant än allsmäktig. Man kände ganska väl till Molière och Corneille, men fortfor länge att begagna andra mönster. Ja, man hade läst Ronsard och Bartas, Spencer och Milton. Vi behöfva blott kasta en blick på Spegels företal till »Guds verk och hvila» för att öfvertyga oss om, att under denna beundransvärda tid våra förfäders lärdom var lika stor som deras vapen voro kraftiga. Hårtill kom en grundlig kännedom om de gamle. Det kan till och med sägas, att man läste och visste för mycket för att kunna tillbörligt smälta det. Vi draga nu våra gränslinier och karakterstecken mellan de olika skolorna och poesiprodukterna, men för sextonhundratalets svenskar måste allt detta blifva ett sammelsurium i stället för ett ordnad helt. Ej heller hade de af antiken förmått inhemta ett klart konstomdöme. Ty de svenska lärde hade visserligen insupit dess själshälsa och manlighet, men ännu icke dess naturliga smak. Därföre se vi, att, på samma gång våra förfäders kunskaper voro förunderligt stora, deras urskilningsförmåga var förunderligt klen.

Huru såg nu den svenska poesin ut i jemförelse med all denna massa af utländsk vitterhet? Hon fanns icke till. Man hade visserligen ett språk, men ingen hade brytt sig om det, utan det fick gå som det ville. Bibelöfversättningen hotade det med en tysk, de nya segrarna och kunskaperna med en fransysk-latinsk öfversvämmning. Kung Gustafs genompraktiska tidehvarf och teologernas ursinniga gräl under hans söner hade utrotat hågen för vittra värf. Folkvisan började tystna; de nya lärosätena hade ej ännu hunnit uppblomstra; de få lärda hade fått sina studier och sympatier från utlandet. Då föddes »på den första morgonstund, när solen uppgått i östern samt constellationerna Herkules och Lyran dominerade horisonten», Stjernhjul. Han är en typ af nordens ande, som känner sig hugstor till allt, men saknar mögnad att genomföra allt. Han är tillika »en stor och glad svensk själ» midt i en för Sverige lysande period, hvars historia då just liknade denna nordens ande. Stjernhjul är representanten för det då varande svenska folklynnet och har i sin själ egt begynnelsen till allt, hvad som de olika kulturriktningarne hos oss strax efter honom utbildade. Man har sagt, att han ensam utgör en hel akademi. Vi kunna ej här tala om hans hundra skrifter i alla möjliga ämnen, ej om hans nyplatoniserande, med någon kabbalistisk bemängda filosofi, ej heller om hans geometriska, juridiska och språkkomparativa arbeten. Dock i hans »Svea och Göta Måles Fatebur» framlyser öfvertygelsen om, att vårt språk var gotiskans stammoder och det äldsta på jorden, hvilken tanke en gång skulle frambringa Rudbecks »Atlantica». Han var i aktningen för våra minnesmärken en vägledare för Verelius och Peringsköld. Detta herrliga språk skulle nu af honom föras tillbaka till sin ursprungliga renhet och rikedom. Det skulle i böjlighet och gratie uppfostras till de antika och italienska språkens vederlike. Muserna skulle äntligen lära sig dikta och spela på svenska. Denna ifver gjorde honom omsider till skald och till fader för hela vår efterföljande poesi. Det låg i sakens natur, att det nya företaget förnämligast skulle afse formen, ty just detta behöfdes i första rummet. Han använde sålunda med stor förtjenst och framgång de antika rytternas konstfulla

kvantitetslagar. Han införde de moderna tonvigtsformerna, alexandrinerna och sonetten («klingdikten»). Men hos honom fanns ej blott formarbetets energi utan äfven innehållets skapareförmåga. »Herkules» uppstod, en hesiodisk produkt, som var ensam i sitt slag inom hela den då varande europeiska litteraturen, och äfven innefattade komiska vändningar af stor originalitet. Derefter kommo de af blandad vers och prosa uppbyggda allegoriserande »Uppstågen» samt hans »Baletter», hvaraf »Den fångne Cupido» i antika rytmer och »Parnassus triumfans» i moderna rim, samt slutligen »Bröllops besvärs ihågkommelse», der redan hexametern är ledigare och det hela enklare och friskare. En ton af antik själssundhet och genomsvensk patriotism genomgår dessa dikter. Man kan lätt tänka sig, med hvilken förtjusning de emottogos, och hvilken anklang de uppväckte. Tyvärr kunde ej ens hos Stjernhjelm, de fel undvikas, som vidlåda hvarje jätteföretags början. Det talrika och onaturliga användandet af antika namn, det prosodiska experimenterandet med rim till och med i slutet och midten af en hexameter, den osmakliga leken med lika ljudande ordformer, den understundom skeende förändringen från svindlande flykt till platt trivialitet, slutligen den något trånga uppfattningen af ett poesins nödvändiga utile dulci, alla dessa fel öfvergingo i större och farligare mått från mästaren till lärjungarne och efterföljarna. Slutligen måste Stjernhjelmns karakter äfven i sina öfverdrifter inverka på flera kommande skalders. Den store man, som hade sådana valspråk som »Bonæ mentis comes est paupertas», »Aut philosophum aut divitem oportet vivere» eller »Vixit, dum vixit, laetus», kunde lätt karrikerats af en beundrande mindre lärjunge. Emellertid har Stjernhjelm inom vår svenska kultur en plats, som hör till de högsta. Han är en af dessa män, som oupphörligt vinna på en närmare betraktelse. Han är vårt lysande tidevarfs litterära koryfé liksom Gustaf Adolf dess politiska del och kan sägas hafva vågat och utfört lika mycket med pennan, som den senare med svärdet.

Man har påstått, att det stjernhjelmiska tidevarfvet ej gått vidare framåt i poetiskt afseende, derföre att alla skalders, som kommo sedan, voro mindre än hufvudmannen. Men så är ingalunda förhållandet. Tvärt om märker man en utveckling, som ungefär liknar den tyska. Fastän under förutsättning af hans diktning (hvad som också berättigar honom att gifva sitt namn åt perioden) aflägsnar man sig så småningom från hans uppfattning. Man bibehåller kvar efter honom samma varma nit för språkets renhet och uppodling. Låt vara, att man i hvardagslag talar eller skrifer tidens rotväliska, men i bunden stil duger det icke. Man öfversätter och kommenterar isländska fornsagor. Man bibehåller äfven hans mindre efterföljansvärda sidor, ordlekarna, ojemheten, rimmeriets öfverflöd. Men en stor egenskap hos honom har visserligen gått förlorad, den antikt manliga och rena sinnesförfattningen. Det uppstår ett mångläseri, som går hand i hand med den fullkomligaste brist på sann smak. Marini föredrages framför Tasso, Ronsard framför Petrarca. Der det ej fanns någon kritik, måste det ännu mindre finnas någon själfkritik. Således händer, att äfven rikt begåfvade författare ofta parodiera sig sjelfva. Vi nämnde, att hos Stjernhjelm förefanns ett visst utile dulci, en viss nykter uppfattning af poesin, förenad med en i det hela måttfull form efter antika mönster och en hög tanke om skaldekonstens värde, om den blott blefve rätt tuktrad och uppfostrad. Denna riktning hos Stjernhjelm ärfves af hans varmaste tillgifne och närmaste lärjunge, Columbus, som ersätter, hvad han saknar af mästarens originalitet, med en större innerlighet och smidighet, samt af Lagerlöf, som, sjelf stor latinsk vältalare och skald, med lika liten skaparkraft som Columbus ytterligare polerar och utbildar mästarens formsinne. Efter dessa fortsätta andra rimmare den didaktiska riktningen. Men redan Lucidor, som äfven fått höra mångt ord från Stjernhjelmns läppar, börjar träda ifrån den raka stråten och åt sidan. Denne, begåfvad med egen originalitet, utgår från mästarens glada och djerfva poesi-medvetande. Han bryter med den åsigten, att muserna skola vara uppbyggliga och docerande (i sin »Om en mös pligt» är han blott bearbetare) och proklamerar diktarens ohejdade liflighet och sjelftillräcklighet. Om också detta hos honom ofta urartade till försummelse af formen och till ett slags poetiskt fribyteri, betecknar det dock onekligen ett framsteg, och Atterboms uttryck, att han på samma gång förlorade sig i den stora samtida rimmarmassan och likväl höjde sig öfver den, kan å andra sidan betyda, att han förde poesin ur de lärdes krets ut i lifvet. Dock måste han härvid ofta gifva en ren och odlad smak grofva örfilar och sväfva mellan den retoriska flykt och platthet, som redan starkt erinrar om Lohenstein. Steget tages omsider fullt ut af seicentisternas efterhärmarer. Man ville hafva en fantasirik och liflig skaldekonst, men också återföra den från gatans råheter till ett städadt och sirligt, efter tidens smak förnämt manér. Detta blef vissa högtuppsatta och för en korrekt språkutveckling nitälskande herrars uppgift. Redan Kristinas hof talade italienska; nu blef Marinis och Guarinis seger fullständig. Den klassiskt och humanistiskt grundlige Liljenstedt, författaren till »Klaga öfver Iris' afresa», imiterade »Pastor fido»; envoyén vid engelska hofvet, Lejoncrona, fortsatte manéret; presidenten, baron Gustaf Rosenhane kallade sig »den skogkäre bergsbon» och tvang det då varande svenska språket att ikläda sig sonettformen i 100 klangdikter till sin »Venerid»; slutligen kom Dahlstjerna, hvilken con amore sökte öfversätta »Den trogne herden» och införde ottave rime i sin »Kungaskald», som måste hafva utgjort en verklig jättemöda med sina 271 stanzer. Men det var gifvet, att det ännu ouppodlade svenska språket skulle visa sig motspänstigt. Dertill kom de använda mönstrens egna anlag för flärd och bombast. Följden blef en blandning af platthet och dialektgodtycke med diktningens djerfhet och delvisa fulländning, som gifver dessa dikter ett för oss vidunderligt utseende. Vi må dock besinna det sisyfusarbete, som dessa män företogo sig, att på samma gång tillskapa och på sydlandskt manér versifiera vårt tungomål. Men föga mindre förvånad skulle väl Stjernhjelm sjelf hafva blifvit, om han fått läsa sådana alster från män, som sade sig utgå från hans skola och föredöme.

Vi hafva yttrat oss något utförligare om poesins tillstånd i allmänhet på Lucidors tid och om hans förhållande till de samtida svenska skalderna för att visa, hurudan skaldekonsten måste synas för hans ögon, och för att derigenom kunna tydligare bestämma, hvilken plats han sjelf

fann sig lockad att intaga inom sin samtids vitterhet. Hvad som utgör hans gynsammaste kännemärke, och hvarigenom han i sjelfva verket visar sig som en sannare och originellare poetisk natur än Columbus och Lagerlöf, är hans i ord och handling å daga lagda tro på, att poesin är till blott för sin egen skull och att den, utan att behöfva stödja sig på några bundsförvandter, har rätt att kasta sig ut i lifvet. Härigenom är hos honom all utile-dulci-betänksamhet upphäfd, men som långt derefter ännu många fortforo att stå på denna ståndpunkt, måste han för dem synas som en betänkelig skalde-äventyrare. Stjernhjelm, hvars snille visserligen var fullt vuxet och omedvetet genomträngdt af samma glada och fria uppfattning, hade dock stött på ett alldeles obearbetadt språk och en ännu ointresserad allmänhet, så att han vid sitt tunga arbete att nyskapa dem båda ej hann fullt utveckla sina vingar. Columbus och Lagerlöf stå dervid långt efter mästaren. De nöja sig med att fortsätta hans idrott att uppodla och förädla diktionen för att göra den värdig en klassiskt bildad och fordrande publik. Lucidors poesi deremot bryr sig ej längre om detta försigtiga uppfostringsarbete, utan ger sig direkt ut bland allmänheten, i hvilken som helst drägt den är iklädd för stunden. Om äfven hon, som all den tidens svenska poesi, måste stöta på prosodiska och stilistiska klippor och svårigheter, stannar hon ej och arbetar bort dem, utan hoppar öfver dem som en fors i skummande språng. Deraf denna vilda energi, detta friska patos, som man ofta anmärkt om Lucidors dikter. Så väl hopandet af en mängd uttryck och namn, hvilka alla beteckna samma sak (med påverkan af Lohenstein), som upprepadet af interjektioner och andra partiklar äro endast de yttre sidorna af detta skaplynne. Hit höra äfven likgiltigheten för alla konstmessigare versformer, trots den lifliga och hastiga rytm, som skalden vet att ikläda sina framstörtande tankar, ovårdsamheten om hvilka ord bäst passa för en högre stämning, hvad som utvisar frånvaron af sorgfällig granskning och sjelfkritik, slutligen den totala bristen på hvad latinaren kallade verecundia. Betänksamhet och försigtighet eller en urskiljande smak får man ej söka hos Lucidors verser. De drifva den så kallade licentia poetica till sin yttersta konsekvens. Det skummar en viss vild lefnadsglädje, men blott på ytan, öfver hans dikter, ofta der den inre sinnesstämningen fullkomligt saknas, karrikerad till trots och liknöjdhet eller renad till sublim betraktelse öfver intigheten. Det är en sprittande kraft, men som vänder sin flykt mot grafven och förgängelsen, liksom denne Stjernhjelm's ungdomlige Herkules till sist göres uppmärksam på, att

»Döden är yttersta målet, hvori vi samkas och ändas».

Det faller af sig sjelft, att hvad vi här sagt är en karakteristik i största allmänhet och ej tillämplig på hvarenda produkt af hans diktarförmåga. Särskildt utmärka sig flera af kärleksvisorerna för sitt enkla, trohertade och ömma innehåll. Emellertid måste det medgifvas, att en sådan ande med alla sina oregelbundenheter måste bilda ett helsosamt afbrott i det eviga versarbete och diktionsstädning, som utmärker Stjernhjelm's närmaste lärjungar, och att Lucidor genom sin friska, om än fribytarmessiga lefnadsflägt bildar ett bestämdt utvecklingsskede inom den af mästaren skapade fosterländska poesin.

Men de oundgängliga felen hafva tyvärr ej heller dröjt att visa sig för den opartiske läsaren. De låta lätt reducera sig till ett enda, vårdslöshet. Samma energi, som jägtade honom att skrifva vers, hindrade honom att vid mötande svårigheter besinna sig, förädla uttrycken och bringa dem till ett harmoniskt helt. Det är intet koketteri med sin lätta versifikationsförmåga, utan en bokstaflig sanning, då han öfverskrifver sina poem »i högsta hast». Atterbom har rätt, då han förändrar detta till »med hafs». Skalden tyckes aldrig ens haft tid till att se igenom de hopkomna raderna och granska dem. Han betar sig derunder så, som om han skrefve endast för den förbi ilande hopen på gatan, eller som om ingen kritik och framför allt efterverld funnes till. Det är en sångmö, som aldrig bryr sig om, hur hennes garderob är försedd, eller toalett tager sig ut, ehuru hon eger diamanter och juveler. I afseende på innehållet yttrar sig vårdslösheten i en ojämnhet och blandning af höga och platta idéer, som visserligen höra tiden gemensamt till, men här dessutom synas nästan med flit tillkomna. Och dessa idéer äro i sanning ej nogräknade med på hvad sätt de uttryckas. Om de ord, han använder, verkligen äro högsvenska eller han hört dem från någon provinsdialekt, bekymrar honom alls icke, när han behöfver dem. Den yttre formen är lika flyktigt behandlad. Den förvånande ledigheten att rimma tyckes fritaga skalden från hvarje fordran på korrekt och stilbunden diktion. Alexandrinerna halka lätt undan, men om den ena ej räcker till att i hast uttrycka tanken, kastas det enda återstående ordet utan vidare besvär ned i den andra och efterföljes af punkt, eller i motsatt fall, om alexandrinen är för lång för tanken, insättas onödiga eller rent af olämpliga ord i versraden, ett förfarande, som skulle bragt Malherbe och Boileau till ursinne. Lucidor har ej heller sträfvat efter att rikta vårt tungomål med nya versformer från mer utbildade språk; han är ovanligt nykter i den vägen. Blott få gånger experimenterar han med sydländska versformer, hvarom mera sedan. Han har märkvärdigt nog icke skrifvit en enda svensk hexameter (han förfärdigade dock goda sådana på latin), ej heller en enda klangdikt eller sonett, trots mästaren Stjernhjelm's föredöme. Med all sin förmåga i versifikation har han aldrig försökt att ikläda svenskan en antik rytm, ja, ej ens använt några konstmessigare versformer på de bildbarare utländska språken. Man ser att en dylik möda skulle hafva besvärat hans sångmö. Det vanligaste versmättet han begagnar är alexandrinen. Här och der förekomma dock mycket korta versrader, som äro behandlade med utsökt ledighet. Lika enkel är hans repertoar i afseende på poesins hufvudarter, inga episka eller dramatiska ansatser, vare sig från modern eller antik synpunkt, inga pindariska oder och hymner eller försök till någon sammanhängande diktcykel. Hans lyrik inskränker sig till enstaka kärleksvisor, dryckessånger samt psalmer, förutom begravnings- och bröllopsverserna. Han har tydligen satt det att lefva som poet högre än det att arbeta som poet. Men lika mycket som innhållet är formen nödvändig för att blifva en klassisk författare. Derföre är hans genius, så nyttigt hon än var för utvecklingsgången af den karolinska poesin, och trots alla de antika namn

hon har på tungan, ett barn från gatan med stora anlag men vårdslösad uppfostran, hvad som också en lång tid hindrat henne från att blifva upptagen och erkänd inom de andras ärofulla krets. Och den efterföljande italianiserande skolan gick i sin ordning ett betydligt steg framom Lucidor, i det att den återförde den svenska poesin, som af honom höll på att förvildas, till lärdomens och förfiningens hem och framför allt underkastade det svenska språket ett uppfostringsexperiment, hvartill det aldrig sedan erfarit maken.

Det vore dock orättvist, att anse Lucidor ensam skyldig till dessa försummelse mot det poetiska jemmåttet och språkrenheten. Det hörde tvert om till den svenska skaldekonstens födslovånda att frambringa dylika vidunderligheter, oakadt man hade så mycken kunskap om de högsta och renaste mönster. Ett kulturspråk och en poesi byggas vanligen ej på en dag. Det är ej all poesi, som i likhet med den helleniska och toskanska springer fullrustad fram för världen. Det var ju knappt ett sekel före den franska klassisitetens oupphinneliga formskönhet och lagbundenhet, som Frankrikes moderna skaldekonst leddes af Ronsard, till och med af en Bartas. Då geniet är en ingifvelse af naturen, är den sanna smaken ett resultat af civilisationsarbetet och sjelfva qvintessensen deraf, beroende på så många omständigheter och så lättledd från den enda smala vägen, att man snarare har att sätta sig in uti än blott förvåna sig öfver dess olika afvägar. Må vi derföre lära oss, att, lika mycket som vi uppskatta de sällsynta mäns förtjenster som hulptit oss från dem, äfven förstå de öfrigas nödvändiga beroende deraf. Ingen emanciperar sig från sin tid. Blott genom att känna det karolinska tidehvarfvets smaklöshet i poesin, kan man fullt uppskatta den franska klassisitetens förtjenster inom vårt land. Och vi behöfva blott kasta en blick på det svenska språkets då varande tillstånd, huru dess stammoder isländskan först nyligen hade begynt studeras och ännu i viktiga punkter missförstods, huru vårt modersmål måste låna sin periodbyggnad än från tyskan än från latinnet, huru det hotades med intrång af främmande ord, och huru dess grammatik, syntax och ortografi ännu voro så obestämda och af ingen antagen regel bundna, att hvar man skref ungefär som han behagade eller det föll sig bäst för hans meter och rim, och vi skola lätt förstå den glödande ifver, hvarmed en Tjällman, Columbus, Rosenhane, Svedberg i sin »Schibboleth» m. fl. sökte utforska det och binda det vid vissa dess egna bestämningar. Hvarje poet från denna tid är på samma gång en språkkonstnär och patriot. Stjernhjelm's dubbla sträfvån att grammatisera och dikta på vårt språk bibehåller sig hos alla hans efterföljare. Trots all sin vårdslöshet har äfven Lucidor ej vanslägtats från sin mästare. Nästan inga främmande ord eller vändningar få förekomma i hans poesi. Han angriper på flera ställen dem, som i sin löjlige fåfänga föredrogo det utländska framför »faderlandet». Om hans smak är bizarr, är den visserligen ej sämre än Dahlstjernas. Om språket hos honom är inkorrekt och inkonseqvent, är det ej mycket bättre behandladt hos Spegel. Ty förbistringens var så stor, att samma män, som i tal och skrift mest ifrade för svenskans renhet, sjelfva skrefvo en dålig svenska. Sålunda när vi nu, före betraktelsen af hans särskilta dikter, meddela några detaljer härom, må man ej taga det så, som om Lucidor ensam gjort sig skyldig till följande smaklösheter, utan som ett prof på, hvad både han och andra skalder då ansågo för vackert eller tillåtligt.

I allmänhet beteckna Lucidor's alexandrinerna ett framsteg före de dittills bildade, och versslaget blir genom honom fullt hemmastadt i det svenska språket. Han behandlar dem med synbarlig förkärlek, och de låna sig villigt och ledigt åt hans hastiga författarskap. Ja, det kan blifva fråga, om ej hans så till innehåll som form otvungna alexandrinerna kommo de fransyska närmare än de gustavianska med deras despotiska cesur och stereotypa s. k. högre stil. Flera af dem se så akademiska ut, att de skulle funnit nåd för Bloms ögon, t. ex. följande praktfulla antiteser:

»Hvad är för hiertans lust, när man thet achtar ära,
I trældom uthan tvång medh frijheet kädior bära!—

(Det dåliga) thet grönskar lager-lijkt,
Blier fast aff ähra armt, dok utaff åhren rijkt.—

Vij lykta[32] billigt grååt, hvar hennes frögd begynns.—

Knappt var ännu uthbrunnin
Then fakla *Hymen* tändt, ok thu är bort försvunnin.—

Fast om hans spåde lijf i morgon'n fann sin kväll!—

Nu döden dräper en ok mehr än hundra sårar».

Men andra åter äro desto klenare. Ibland måste tonvigten sättas så här: »Til menniskíans tjänst trälär»—»Hvem är et så' dumbt took»—»Kund' oskämnd i' dygd pråla»—»Uthaff thenné matrona». Det kan då vara af mindre vigt om han än säger Methusálem än Methúsalem. I sitt rimmande följer han, i likhet med sina samtida, tyskans föredöme. *Nytta* och *sitta*, ja, äfven *finnes* och *synes* förekomma. Bli det svårt att få något rim, tillgripes ett dialekt-uttal, t. ex. *vana* och *stana* (i st. f. stanna). Sällan rimmar han in uti versen. Det sker dock i några af hans sångbara visor. I alexandrinerna hafva vi funnit det blott på ett enda ställe. Någon gång försöker han sig på en sydlandsk och konstfull versform, t. ex. ett språkexperiment från Upsala, kalladt »Svijklige världens oundvijklige öd'-dödligheetz sorg-tröstande lijk-sång». Ibland lyckas han der rätt bra, t. ex.:

»Alt är, hvad som här kan finnas
Ok besinnas,
Hvad som någon någ'nsin veet,

Obeständigt: mans bedriffter,
Skriffter, griffter.

Stadig är ostadigheet.»

Men ibland tager sig detta rimsökande i svenskan löjligt ut, åtminstone för vår tids ögon, t. ex.:

»Trägåls-trän the bära frukter,
Blomster lukter.
Gräset växer, vijsnar bort:—
Theras them infödde maskar
Fnaskar, naskar,
In til trät ok blomstret tort.»

Och han har ej heller gått i land med hela stycket. Vi sågo redan i dess konstiga öfverskrift denna lek med ord, som tidehvarfvet tyckte så mycket om, men som förefaller oss så osmaklig. Han kan sålunda ej undvara att vid vännen Carlbergs förestående bröllop önska honom »en hoop karlkullar». Hit höra äfven de språkgrannlåter i versen, som närmast äro att förlikna med krumilurerna i vissa gamla boktryck. Så förekommer i en med sentenser späckad visa som börjar »Hvarföre skal iag mig med sorger qvälia?», troligen äfven den ett språkexperiment från Upsala, följande vers:

»Stånd, rikdom, skönhet, styrkia, världs sig klookheet
Är fåfeng, intet, glas, fnas, as ok tokhet.
Vij varda allesammans, arm ock rijke,
Kung, bond, dvärg, rees, stygg, snygg, took, klook, an'n lijke.»

En gång skrifver han:

»Then som döör, förn han döör, han döör ey, när han döör»

och

»Hur ovist—vist alt dör.»

På ett annat ställe skall det taga sig lika grannt ut för ögat som för örat:—

»O, o-uthtaalig lust, o, gamman o-beskrivlig,
O, o-begriplig frögd, o, glädie som o-tvivlig,
O, frija *Hymens* band, o, liuve träldoms-lahg!» Etc.

Detta bruk att med bindestreck beteckna sammansättningar, hvilket sedermera bortföll men i våra dagar förändrats till en sträfvan att skriva orden åtskilda, alstrade en ny slags oratorisk prydnad. Det förekommer »vill-vall-hvälfvand siö», »sveft-vest-darrand skijn», »hiert-kvaf-ängslig pust», »tin kysk-dygd-ädla krop», »skijn-vijs-likt», ända till »svan-hvijt-snö-marmor-skiöna arm». I synnerhet var det bra om man med dylika grannlåter kunde utsmycka öfverskriften till poemen.

Men lika sorgfälligt som sådant uppsöktes i och för diktionen, lika vårdslöst och inkonseqvent förfor man med språkets syntax, grammatik och stafning. Låt vara, att mycket får tillräknas Andersins slarfviga upplaga, men till räckligt åter står, som ojäfaktigt bevis på huru lättfärdigt Lucidor handskats med de språkliga formerna. Vi fästa oss ej vid de slags apostroferingar, som då voro vanliga, såsom: *fog- ok lagar* (= fogar och lagar), *vij vill- ok valla här, lättie- ok kättian, när täkk- mäd skiönheet blandat* (= när täckhet med skönhet blandat sig), äfvenså, ehuru ordens slutändelser äro olika: *styrck-frögdar* (= styrker, fröjdar), *lillj- nelk- ok rosor* (= liljor, nelker och rosor). Lägg härtil *morgon'n* i bestämd artikel. På lika sätt använde man helt obesväradt i skrift en synkope, som det nu skulle anses simpelt att begagna i en konversation, t. ex.: *föllian* (= följa honom), *sih'na* (= se henne), *hanna* (= han henne), *gär'e* (= går det). Då man skref *ledo taf*, bevisar det att man ännu ej lärt sig den rätta förkortningen och erfor ett onödigt behof att undvika hiatus. Att man stundom läser *ohl* (= ord), *håhl* (= hård), *diuft* eller *diupt* m. m. är intet egentligt fel, ty man talade på det sättet, men *dö* (= död), *luta* (= lutad), *husä* (= huset) äro större friheter. Det måste medgifvas att Lucidor och Andersin i dylika saker fara hejdlösare fram än öfriga samtida. Ibland bortkastas determinativ- eller reflexivpronomet, hvarigenom meningen blir hårdragen och ända till ottydlighet förkortad t. ex.: »En hares död är många, et Leyon kan undgå» (= lejonet undgår döden oftare än haren). Än användes i hastigheten orätt pronomen t. ex. »Ey hielper en demant sit skijn» (= dess sken). I koordinerade satser med samma subjekt händer, att subjektet först möter oss i den senare satsen. Verbet *är* uteslöt man merendels som i latinet. Åtskilliga af Lucidors ordböjningar får man ännu höra från obildade folks läppar, såsom: *han laga väl* i presens konjunktivus, *hur'et plä gå till, fast I brinna*. Men hvad skall man säga om sådana inkonseqvenser straxt bredvid hvarandra som: *I som sörien I lär* eller *Til I kommen ok få?* Deklinations- och genusformerna äro i allmänhet osäkra: *Våg* heter i pluralis än *vågar*, än *vågor*, likaledes *skattar* och *skatter*, *thenne qvinna*, *thenna man* o. s. v. I afseende på skiljetecknen och stafningen råder ett fullkomligt kaos. Må vara att skillnaden mellan artikeln *en* och räkneordet *een* ej var så tydligt utpräglad och ytterligare blef af utgifvaren bortslarfvad. Men här kan man få se *med, mäd, mädh, tåhr, tors, tårss* i presens af verbum töras, *mehr* och *meer* förekommande i samma versrad. Ett ord hafva vi funnit stafvadt på fem olika sätt eller ungefär så många som det är möjligt att hitta på: *segger, seger, säyer, säier, säger*. Lucidors verser äro i sjelfva verket skrifna på hans tids hvardagspråk. Han använder det lika mycket för högtidligare som gladare ämnen. Det är ganska intressant att sålunda få veta, huru våra förfäder talade sins emellan. Somliga ord hafva nästan kommit ur bruk (såsom partikeln *full, fuller, fulla*), andra hafva långt från hufvudstaden och den allmänna samtalsstenen fördolt sig i någon provinsdialekt eller jargon (så interjektionen *throm, thromme*,

hvilken den som skrifver detta kan minnas sig hafva hört af sina oldfäder från rosagstrakten, och partikeln. *lell*, som man ännu kan få höra på landsbygden). Andra ord äro på 1600-talet utstyrda med öfverflödiga tyska prefixer. En mängd ord erinrade då ännu lifligt om systemspråket danskan eller den gemensamma norræna tungan. Man kan säga, att vårt språk då hade ett djupare och hårdare uttal än nu, men deremellan, när det behöfdes, lät naivare och ljufvare. Spegels »Guds verk och hvila» har ofta blifvit användt af språkforskare i modersmålet. Vi, som sakna så väl utrymme som nödig sakkunskap att härutinnan jemföra honom och de andra karolinerna med Lucidor, taga oss härmed friheten att påpeka äfven den senares skrifter till den nyvaknade fosterländska språkforskningens och landsmålsföreningarnas uppmärksamhet.

Vi öfvergå nu till att göra några betraktelser öfver Lucidors särskilda vitterhetsalster. De indelas efter innehållet uti »Lyckönskningar», »Bröllopskrifter», »Grafskrifter», bearbetningen af »Om een möös plikt», »Verldsliga visor» och »Psalmdikter».

Lyckönskningarna äro blott sex, och vi kunna lätt öfverhoppa dem. Vi anmärka blott tidens sed att med det mest hyperbola smicker öfverhölja sina personer. Ibland träffar det rätt naivt in med författarens egen sjelfförödmjukelse. Så heter det om bankdirektören Pötter-Lilienhoff:

»Vielleicht komt noch ein Schwan, der seinen Ruhm besingt,
Dass dessen laut Getön bis an die Wolcken dringt.
Ich bin nur eine Gans, so[33] nichtet kan als kirren,
Und würde mich gar bald in dessen Gröss' verirren.»

Men allra värst öfveröses lord Howard af loford. Vi hafva ej vid genomläsandet af dessa tirader kunnat undgå att erinra oss Macaulays skonslösa omdömen: »Hvarje rik och godhertad lord ansattes af författare med ett så oförsynt tiggeri och ett så ömkligt smicker, att man på vår tid derom knappt kan göra sig ett begrepp. Man väntade att den beskyddare, åt hvilken man tillagnade sitt arbete, skulle belöna författaren med en börs dukater. Böcker trycktes derföre ofta endast för att blifva tillagnade. Denna handel med smicker hade den följd man kunnat vänta. Ett till gränsen än af oförnuft än af gudlöshet drivvet smicker ansågs ej vanära en skald. Oberoende, sanningskärlek, sjelfaktning voro ej de saker som verlden fordrade af honom». Likväl ansågs det ej liksom några sekler förut tillständigt, att poeten helt öppet i vers uppgaf den summa som han behöfde. Men hörom lordens beröm:—

»Minerv' and all the Muses' skill is gone,
And faith! Apollo with all eloquence
Can scarce describe Your glorious Excellence:
It must needs be no *Man* but *Angels* tongue,
That would in words set forth a worthy song
Of You, *Great Hero*, Crown of English *Lords*,
Whose marv'lous virtues far surpass the words
Of man. — — — — —

What labours more than *Hercles* You have done?
What victories more than *Caesar* You have won?
— — — — —

Mars and *Apollo* are in striving mad,
Whose glorious laurels first shal crown Your head.
But (pray t'excuse me) I swear by my oath:
Sir, You are twice more worthy than them both.»

Som emellertid mylord snart skall stiga ombord för att åter segla till England, låter skalden gudarnes fader, Jupiter, på majestätisk latin befalla de öfriga gudarne att på allt sätt gynna hans resa. De svara på olika länders språk. Hafvets beherrskare, Neptunus, uttrycker sig på engelska, och det är intet dåligt påhitt af poeten att under dåvarande rivalitet mellan de båda sjömakterna, sedan Neptunus lyktat sin hyllning med ett

»We have no Sovereign, but Brittain's King, next You»,

låta Æolus yttra sig på holländska:

»Ik hebb, wat U belieft, altijd te doen bemint.
Sou ik er tegen staan? Ik ben maar bloot een wind».

Derefter talar Mars, krigsguden, svenska, Apollo italienska, den lysande Phoebus fransyska och Mercurius på lätt tysk vers.

Vi öfvergå till den följande afdelningen:

Bröllops-skrifterna. De äro tjugutvå till antalet, nästan alla på svenska och till närmare bekanta, ofta slutande med lättgissade gåtor af mer eller mindre obscen beskaffenhet till »kvinfolcket», någon gång med en genom längre och kortare versrader bildad figur, som ser ut som en festpokal, fylld med lyckösningspoesi. De synas också mest vara lämpade till en andlig dessert efter maten, medan sällskapet ännu sitter och »måvar» sig kring bordet. Såsom tillfällighetsstycken är naturligtvis deras innehåll högst omvexlande om ämnet än är detsamma; och, hvad som utgör en verklig förtjenst, versmåttet är rikt och ledigt, från alexandrin till 8-, ja, 6-fotade jamber och trochéer. Med hvilken förvåning och beundran skulle ej gästerna åhöra ett så lätt spel af den svenska sånggudinnan! Men såsom endast ett gladt skämt för stunden, måste de vara utan egentligt konstvärde och göra ej heller anspråk derpå. Författaren kunde väl

aldrig ana att de skulle läggas under den litterära kritikens ögon efter två seklers förlopp. De stå derföre på gränsen af ett vittert och kulturhistoriskt intresse, och om vi granska dem något närmare, sker det visst icke ur poesins synpunkt, som det här vore orätt att tillämpa, utan för att få vissa inblickar i tidehvarfvets och författarens skaplynne. De äro uppfylla af gamla, nu till en del förlegade ordspråk, af barnsliga allusioner på brudens och brudgummens namn, till och med af då brukliga och ännu ej aldeles aflagda svordomar, som lätt halkade förbi under gästbudsglädjen. Vissa talesätt återkomma oftare, såsom att tärnorna liknas vid »jordgudinnor», att Venus för bruden »i fägring som i dygder villigst vijker» och »at the, som två i dag», snart »läre vara trij».

I allmänhet är poeten känd för att vara »maaklöös plump» och ha en »stoor truut». Flickorna äro rädda när han kommer med sina gåtor, och han måste på förhand ursäkta sig att

»När iag then sätter vijte[34],
Så vet iag (fast thet lijte)
Lell både kaas[35] ok huut».

Ingen af gåtorna förtjenar att här citeras. Men hvad skulle ett sällskap i vår tid säga om man läste upp för det verser som dessa om det äkta ståndets lycka?:

»Hon bädder sengen med
Ok vermer henne sielff. Tänck hvad för hugnad thet,
När hennes svanduun-blööt ok sniö-hvijt armar liggia
I örnegotes rum! Tå höfver man ey tiggia
Olofligh kiärleckz-leek. Hon vil hvad kiärstan vil.
Hon rettar honom tit ok retar ok ther til
At hvila. Giffans frucht seer man, när vaggan rultar,
Och två, tree små på rad kring stool ok benckiar tultar.
Hvem frögdas icke tå, när barnen stamla 'far'?»

Och vår förvåning stiger, när vi besinna att dylika breda skildringar ej kunde dölja sig under qvickhetens larv. Någon gång försöker dock Johansson vara qvick som t. ex.:

»Sophia sitter tyst,
Män troen thet ingalunda.
Lell låss hon stundom blunda,
På thet hon må blij kyst.
Iempt henne Ingeborg,
Som kalffskin gaff ok fekk en korg.

— — — — —

Sij Sissla, som är vååp,
Hon troor för sant ok vissa,
At iag ey rätt kan gissa,
Thet hon aff mate-skååp
Mehr håller og af brenvijn-stoop
Än aff then bästa unga gloop.

— — — — —

— — — — — iomfru Malen

— — — — —

Vil haa en man ok blifva giffit,
Män I döö mökärng. Mins min skriffit! O. s. v.

Trots all plumphet lyckas det honom synbarligen icke. Utom att den tidens enkla förhållanden ej erbjödo så många på samma gång nära och fjerran liggande motsatser, hvarmed just qvickheten leker, låg denna ej i hans natur. Den var för mycket lidelsefull och allvarsam. Deremot hade han stora anlag för satiren, såsom vi sågo i det gyllenstjernska giljareqvalet, hvarom vi förut talat, och han hade kunnat blifva någonting i den vägen, om han blott bemödat sig och ej öfvergifvit den. Men dermed hafva vi ej sagt, att icke hans bröllopsverser äro uttryck af en uppsluppen glädje. Tvert om utvisa de ofta för oss, som nu läsa dem två hundra år efteråt, att dagen varit mycket glad, att de tillkommit i lekande hast, och att poeten varit beskänkt lika mycket af Bacchus som af Apollo.

En annan sak att anmärka är den stora mytologiska apparat, som tiden hade för sed att sätta i rörelse. Ej nog med att hela den grekiska gudaverlden lefver upp igen för att illustrera nordboernas bröllop. Äfven nordens gudar förekomma ibland, såsom Oden och »hans stora grymm» och Tor med sina viggas, och trifvas väl tillhoppa med de grekiska i samma sällskap. Ja, Venus och Frigga, Astrild och Amor äro endast olika namn på samma personer. Der den mytologiska nomenklaturen ej användes, säger man t. ex. »maat-guden», i st. f. Comus, ty en gud måste det vara äfven för köket. Ett så högförnämt sällskap kan ej ibland undgå att ta sig löjligt ut inom skaldens enkla umgängeskretsar, som ofta aldrig förut hört talas om dess tillvaro. Så besjunges vid ett tillfälle Astrilds stora makt, huru han kufvat alla gudar och heroer, Orpheus och Eurydice, Jupiter och Danae, Thetis och Neptunus, Daphne och Phœbus, Hercules och Omphale, men sist har han varit i Upland och skjutit »et Bärg i Brand», d. v. s. handelsman Brandberg, som nu håller bröllop. Vid en assessors giftermål framställes en tvist mellan Themis och Frigga, som hvar och en vill ega honom i odelad besittning. Jupiter förklaras jäfvig som domare för sina många kärleksaffärer, men Apollo sliter slutligen tvisten på Helikon så, att den ena gudinnan får rå om honom om dagen och den andra om natten. En inspektors öfver

kopparräntan kärlek uppkom så, att Amor en gång fick lust att bli grufdräng i Falu koppargrufva, men råkade ramla ner i det kallaste vattnet. Herr inspektorn kom och hjälpte upp honom igen, och till tack därför sköt guden, sedan han först fått grundligt värma sig, en pil i räddarens bröst. Utan tvivel hafva dessa barnsligheter mycket roat gästerna och förtjusat de nygifta. Men aldri tydligast se vi tidens smak afspeglad i bröllopsrimmen vid herr Utterklos och jungfru Bojs sammanvigning. Skalden gick och promenerade vid Parnassus och hittade der gudastämmans protokoll, som Mercurius hade glömt. För att åter få det, tog denne honom med sig till Helikon. Nu följer i Bellmans manér i lätta verser en pikant beskrifning på gudarnas samqväm. Så sprang Astrild på dörren, åtföljd af Mercurius och den berättande skalden, som undrade hvad som månne ske. Men Astrild lopp omkring i skogen och sköt och träffade slutligen en *utter*, som, sårad, gaf sig ut på sjön, men hvars *klo* dervid fastnade i en *boj*; båda antändes och drefvo i land till Amors fröjd och gamman. Det är på detta sceneri på Helikon som Lidén hänsyftar, då han hos Lucidor fördömer »ej blott en allt för ymnig påminnelse om gudar och gudinnor utan äfven en stil, som alltför bjert afsticker från de gamles mönster. Ty hvem skall fördraga, att han under gudarnas gille låter Saturnus snarka så att det blir genljud i salen, Venus bete sig som en tokig käring, Mars gå omkring och hvissla och Vulkanus röka pipa?» Vi kunna ej instämma i dessa Lidéns klagomål. Ty det vill synas oss, som om på en tid, då man hemtade hela sin bildning från antikens studium utan att ännu uppfatta dess lefvande konst, det var en verkligare skaldeinspiration att förläna dessa gudanamn åtminstone sin tids själ och verksamhet, än att helt mekaniskt och dödt återupprepa den yttre formen, hvad som sedermera skedde i ett korrektare men andefattigare tidehvarf. Likaså ser man på gamla böcker från denna tid vignetter, föreställande vissa personager från den grekiska mytologien, men omgestaltade efter då brukliga föreställningar och hemseder. Och Lucidor har verkligen här lyckats få ett sceneri i gång, som passar bra in på bröllopsglädjen och ej illa häntyder på Bellman.

Ty han har någon gång fått den farliga äran att af granskare jemföras med denne beundransvärde skald. Atterbom har kommit att tänka på »Bacchi tempel» vid genomläsandet af Lucidors »Gäst-buds-lust» till en viss Giliussons bröllop. Sannt är, att det mytologiska frasmakeriet och hyperbola smickret här lemnat plats åt en liflig och väldisponerad festidyll. Skalden är ej sjelf närvarande utan målar i sin fantasi, huru det skulle gå till. Det blir sålunda ett verkligt skaldestycke. Han ser brudgum och brud stå i en krets af så vackra tärnor, att han skattar sig lycklig att ej vara der och förlora sitt hjerta, ser, huru maten bärs fram på stora fat, alla slags stekar och fågel, potage, frikassé och pastej, mandeltårta och konfekt, samt hvilket nederlag sker på faten. Men qvinnorna, som skola låtsas vara mätta, lemna sin mat nästan orörd, och när grannflickan obligerar, svara de: »Syster, tack, iagh hafver ätit väl». Så kommer Bacchus stänkande in med silfverbägare och glas och dricker »*Danman-* och *Danquin-skåål*». Nu går vinet och ölet kring bordet, och flickorna varnas af poeten att ej förtära ett helt »spijsöhl's kruus i sokker och renst vijn», ty det kan bekomma dem illa. Pokulerandet fortsättes, så länge man sitter stillsamt och stadigt på bänkarna kring bordet. Vid midnatt röra musikanterna på strågarna, och dansen med kurtiser och favörer begynner. Slutligen lemnar man dansplatsen, och Hymen drar »sparlakanen igän», »ok innan åhre går omkring», de »läre vara trij.» Man läser än i dag med nöje denna glada och sansade idyll, men det är dock en lång väg mellan den och Bellmans genius. Lucidor besitter hvarken hans dramatiska kraft att med få drag upplysa hela scenen eller hans rikedom på fullt utpräglade personligheter. Hvarför blef här ingen Bellman? Svaret kan ej blifva något annat, än att hänvisa på den, med tanken aldrig mätbara hemligheten af skaldestorhetens olika grad. Ty en så väldig originalitet som Bellmans under kung Gustafs soliga tidehvarf födes sällan. Hos Lucidor finnes den icke. Äfven i ett annat tillfällighetspoem, som dock innehåller åtskilliga metriskä knaggligheter, har man funnit likhet mellan honom och Bellman. Det är det enda stycke, som Sondén anser läsvärdt af alla hans bröllops- och griftqväden. Alla känna vi den store skaldens sätt att måla nordens sommar och natur. Men den äran kan ej förnekas Lucidor att i sin »Berg-råårs eller Nymphers chor» hafva haft en aning om det stämmingsfulla sken, som mer än hundra år senare Bellmans poesi skulle utgjuta öfver Djurgårdsstränderna och Mälarens mångbesjungna sjö. Det är ett af dessa sommarlandskap, som endast Norden eger, då det smyckar sig desto ljufvare som den kulna hösten ej är långt borta. Och det är ett konstnärligt grepp af sångaren att å skådlig göra naturens skönhet under bilden af ett gudarnes samqväm kring land och vatten. Vi veta nu icke, till hvilka qvådet skrefs, endast att det rörde ett giftemål mellan herrgårdarna Aske och Signildsberg vid Mälaren. Men han har sjelf förgätit de vanliga personalierna och höjer sig som en äkta skald öfver dem till en sann natur- och festingifvelse. Vi meddela poemet i någon förkortning.

(*Berg-råårs chor:*)

Kom, säijen, *Nympher* kring Mälare-strömmen,
 Hvad för et glädie-speel ok frögde-sång
 Höres alt rundt omkring? I *Nympher*, dömmen,
 Hvart ut sig ärnar alla gudars gång,
 Som allesamman
 Med störste gamman
 Ok lust sij the *Sathyrsers* bokke-språng!

Alt sijr man, hvad man sijr, at det sig gläder,
 Fast om det löper åhrsens tijd emot.
 Nu gifver himlen här mehr liufligt väder,
 Skijn hafver härtil ond haft af rägn-soot.
 Alt måln fördrifver.

Ok himlen gifver,
För hvad han sargat, åter läke-boot.

Män hvad är orsak til at det så händer,
Hvad för en under-makt som lagar så?
Hvem är, som all vår sårg ok olust vänder,
Som vij alt härtil haa måst undergå?
För rätt ok vissa
Kunn vij ei gissa,
Om vij det ei igenom eer förstå.

— — — — —
Lell måste vij med god skiäl oss förundra,
Hvad som i dag kring Mälaren lär blij,
Efter som *Jupiter* nyss vänstert dundra,
Ok vij å denna dag fulkomligt sij,
Hur alla gudar
Mercur sambudar
Ok ingen, än *Erinnys*, lemnar frij.

Välan! I fall at vij rättligen höra,
Så hörs i vädret en rätt gudlig röst,
Ok huru *Muserne* liuft stränger röra.
O, skiöne sommar-väer i första höst!
Vist boor när handen
Vid Mälar-stranden
Den, hvilken himlen tillför hiertats tröst.

— — — — —
Mälare-nymphers chor:

I *Nymph*, som i vatne boo,
Eer glädie bör så väl som vår nu groo,
Fördy at I, som vij, för sant ok vist
Igen få, hvad som vij i fiol ha mist.

Nu haa vij fram för andra mon^[36],
Seen som sin boning bygger *Themis* son
Uppå vår önsklig grönskand skiöna land,
Ok I, I *Nymph* vid eer ljuflig strand.

Nu lär' vij begge ti god roo
Oss glädia, hvar uti sit egit boo;
Nu vår gudinna, som här omkring råår,
Rättrådighetens son til maka får.

Dy frögdas alla gudars hoop,
Ok all' gudinnor gifva glädie-roop.
Sij, hvar som framför alla deras trop
Gud *Hymen* brude-faklan tänder op!

— — — — —
Nu ha vij eder aldels teet,
I *Mälar-nymph*, hvad som skeer ok skett.
Dy vill vij, när som solen mist sin glans,
Med eder träda fram i spel ok dans.»

Grafskrifterna äro 38, hvaraf fjerdedelen äro författade på tyska. Endast anmärkande, att dessa till innehållet likna de svenska, men till formen äro ledigare, gå vi dem förbi, emedan de tillhöra ett främmande språk. Vi citera blott ett par strofer som prof. Det är vid grefvinnan Oxenstjernas, född Lewenstein und Scharffeneck, graf:

»Ach, aber! Jammer, Jammer, ach!
Sie ist dahin, sie ist verblichen,
Und wie ein Sonnenlauff verstrichen.
Wir sehen ihr betrübet nach.
Sie ist dahin, sie ist verschwunden.

Folgt dem, den sie für ihre Sonn'
Hielt, wie *Dian' Endymion*,
Mit dem sie ewig ist verbunden.
Kommt, wetzt die Zäh'n' an diesem Sarg,
Ihr Hasserinnen edler Jugend
Und falscher Leibwach' aller Tugend.

Neid, Missgunst und was noch mehr arg!
Hier wird eu'r Spiel euch nicht gelingen.
Ob gleich du, blauer Neid, viel kanst.
So wird dir hie doch Zahn und Wanst
Von deinem eignen Gifft zerspringen.

— — — — —
Ihr aber, die ihr übrig seidt
Und diesen hohen Trau'rgepränge
Zu ehren folgt in langer Länge,
Betrachtet eure Sterblichkeit!
Was hell sich zeigt und schnelle steiget,
An Glantz der Sonnen übergeht,
Fällt, wenns am allerbesten steht,
Wie diese Sonn' sich ruhig neiget.»

Vi kunna på samma gång ej neka oss nöjet, att som prof på hans latinska diktkonst afskrifva följande sköna verser vid den lille Sven Edenii bår:

»Si bonus es, heu, plange probis non parecre Parcas,
At tremulis sacros ululatibus atque boatu
Manes thebano prudens turbare caveto.
Crinibus haud opus est sparsis, nec tristia fœdis
Signa genis addas infestis unguibus. Absint
Mænades. Ite procul! Poscunt vos orgia Bacchi.
Si bonus es, heu, plange probis non parcere Parcam,
Purpureos spargens flores violasque rosasque,
Adde apium dextra, calathis da lilia plenis.
Sit procul infelix bubo, sit noctua tristis!
Thura, crocos et quicquid habent, incende, Sabæi,
Atque immortales amaranthi necte coronas,
Svavibus et siccam perfunde liquoribus urnam[37],
Et cineres lacrimis irrorata, murmure læto
Dic: felix fatum! Melior de pulvere surget
Phoenix, in cineres nunquam rediturus. Abito!
Si veterum voto vis claudere, forte licebit:

S. T. T. L.

Sit Tibi Terra Levis, sit in urna perpetuum ver!
Si malus es, mirare probis non parcere Parcas.
Vivus discite mori metuens, quoque vivere discas,
Mortuus, a vivo hoc, quo sic quoque vivere possis.
Sed si derides, Epicuri de grege porcus,
I, fuge, curre cito! Sequitur pede pallida vindex,
Parca, et eris, nec eris quod hic est.

Bene vive!
Valebis!»

Men vi öfvergå till vårt egentliga ämne.

Troligtvis uthärda nu inga andra än forskare att genomläsa alla dessa begrafningsrim, ty det kostar verkligen på, att följa till slutet de tråkiga, oerhördt utdragna och merendels räsönerande alexandriner, hvarpå de äro författade. Dock måste medgifvas, att för oss, som nu ega dem alla i rad efter hvarandra och skrifna i en vår tid alldeles motsatt smak och till för oss likgiltiga eller alldeles okända personer, det måste vara en svårare sysselsättning än det var fallet på Lucidors tid, då de utan tvifvel hade både intresserade och beundrande läsare. Emellertid är deras konstvärde ringa, deras meter hackig, och man kan ej annat än förvåna sig öfver den vårdslöshet samt på sina ställen rent af ömning, som utvisa så väl att de skrifu raskt undan, som att de äfven blifvit slarfvigt utgifna. Trots det högtidliga, som man fordrar af verser vid grafven, äro de i ovärdadt språk och inkonsekvent stafning föga bättre än bröllopsrimmen. Likasom de sakna sjelfkritik, äro de också utan hållning och en alltigenom värdig sorgestil. Vi skola ur massan blott uttaga några få citater. Skalden begagnar ofta det sämsta hvardagspråket, ända till oqvädingsord, t. ex. »pykka», »hampus» (skräpuk, odugling) m. fl. Hvad skall man säga om det tillkrystade i en sådan sats som denna?: Himlen ville ej att en viss person skulle bli längre i den falska och bekymmersamma verlden,

»Som mäd gull-glysand skjinn mång tusends gudh-veet skymmer».

Eller om den brist på lyftning, som röjer sig i en sådan sats, då de fattiga skola beklaga en viss persons frånfälle?:

»Så ofta theras maga sin affran kreffver.»

Man får understundom fundera mycket, innan man fattar hela passager i dessa begrafningssånger. De åtföljas vanligen af särskilda grafskrifter, som bestå af mycket beröm till den aflidne och åtskilliga i en pikant sentensform affattade varningsord till den förbigående läsaren att komma ihåg, att »alt födt och gödt bliffr dödt» o. s. v. De äro affattade i form af minnesstenar, grafurnor och dylikt och målades eller inristades på grafvårdarna, så att en vandrare på den tidens kyrkogårdar visst icke saknade tillfälle till både roande och uppbyggliga

betraktelser. Som de emellertid äro rätt utförliga, skola vi ej inkräkta på utrymmet genom att citera dem. Vi skola blott anföra de kortaste och bästa.

Till stilen utmärka sig Lucidors griftqväden af ett visst manér, en stark patos ända till häftighet. Han uppradar en mängd ord efter hvarandra t. ex.

»Ängslan, pust, suk, snyftan, iämmer,
Sorg, kval, tårar, hierte-kvaaf,
Alt hvad siäl-bedröfligt klämmer,
Grufste sorgers olyks-haaf.» Etc.

Det handlar dock om ett litet barns död. I allmänhet besitter han stor kraft i att förekasta menniskan hennes förgänglighet och lyfter sig då ofta till verklig poesi:—

»Hvad vårt falsk-nembde lijf dock är: röök som försvinner,
En dimma som förgår, et reep som siälar binner,
Förnufftes fångetorn, et tukt-huus fylt mäd nödh,
Gallblandad sötma ok halfflevvandes en dödh.—

All theras prål ok prackt ok mackt är platt försvunnen,
Lijk som en giäller röst som hörs ok ey blijr funnen,
Lijk tijden, som nu är i varelsen ey ståår,
Lijk som en skugga flyr, och lijk en dröm förgår.—

Hvem veet ey, han skal döö? Men hvem kan timman veta?
Slätt ingen. Du må fritt i hand ok himmel leta.
Spör alla stiernor åth ok lysta granligt til,
The säia: Tu måst döö. Män när? När som Gudh vil.»

Men lika ofta faller hans patos så långt ner, att den väcker ett löjligt intryck, t. ex. der han begagnar följande upprepade interjektion:

»O, o, o, usle värld!»

eller

»Säg: Jemmer, iemmer, ah, ah, at herr *Wibbling* dog!»

eller

»Hvi liommar^[38] klokkors röst mädh sorgligt bing, bang, bong?»

eller vid handelsman Brandbergs död:

»Så stog herr *Brandberg* fast i olyks-storm ok nöd,
Bar himlen *Atlas*-lijk på axlen til sin dödh.»

Så slösar han ofta med ett smicker, som svårligen kan hålla läsaren allvarsam. Och ett allt igenom löjligt intryck gör äfven hela griftqvädet vid Axel Gyllenstjernas »snälle dock sälle dödzfälle». Det är en knappt åttaårig pilt. Poeten försäkrar nu, att »han var skapt aff Gudh, et underverck at blij», att han redan var »i barne-skona gråå aff dygder ok förstånd, thet neplig then kan nåå, som för sin kappa skuld *Philosophus* vil heeta»; hans redan å daga lagda minneskraft jemföres med Cyri, Hadriani och kejsar Ottos, som kunnat nämna hvarenda soldat i deras armé vid namn. Det säges, att, om han fått lefva, han öfvergått både dem. Cæsar och Scaliger. På sin dödsbädd förmanar pilten de äldre att vara gudfruktiga. Ej under då, att hela parnassen sörjer, och allrafrämst Apollo, som har klädt sig i svarta sorgkläder, afspänt sin lyras strängar, flätat cypresser i sitt gyllene hår och sitter med kinden stödd mot båda händerna och stirrar oafbrutet »rät ändast op i skyyn» på en lysande Gyllenstjerna, som redan fördunklar den bredvid stående Phœbus. Hvem igenkänner ej här en möjligen minnesgod, men lillgammal liten gosse, hans familjs öfverdrifna förhoppningar och sorg, faderns anhållan om ett särskildt sorgepoem och den stackars poetens tiggarmessiga smicker inför den högförnäma familjen? Den bifogade grafskriften är med rätta berömd:—

»Solen i sin neer- ok opgång håller vissan tijdh ok lopp,
Men nys gek en *Gyllen-stierna* genom nedergången op.»

Men det märkvärdigaste hos Lucidors griftqväden är deras blandning af högt och lågt, högtidligt och profant, snillrikt och löjligt, som redan Sondén anmärkt, och som ligger alldeles bredvid hvartannat utan längre öfvergång. Vi kunna ej gifva något bättre exempel härpå än verserna vid Lorens von der Lindes graf. Här beskrifves »den rätta adels dygde-vääg», hur all adel utan dygd är

»En balsam, som haer mäst sin bäste lufft af lijk,
En präktig fattidom, then andras dygd giör riik,
— — — — —
En lys-mask, som man blott för mörka sinnen lys,
Et herligt slott ok borg, som dumman bonhunn hys»;

men när sonen vill efterapa faderns ära,

»Då kan en dvärg mäd skiäl iett-föttren effterföllia,
Då drifs en liten våg utaff en större böllia.
— — — — —

Then kan mäd rätt gått skiähl aff bästa adlen kallas

(Hvad elliest titt om slijkt i bonde-gårdar rallas)

— — — — —
Mig tykkes at en slijkt, som hafver konst ok modh,
År dubbel adlig född aff dygd ok adlig blodh.» O. s. v.

Man kan ej förneka det snillrika i många uttryck, men hvilket lågt språk deremellan, och detta vid ett riksråds och fältmarskalks sorgehögtid! Men tidens naiva sed var sådan. Det är ej han ensam som skrifer så. Vi hafva här Lucidors åsigter om adeln—han har ofta intresserat sig för ämnet och ej saknat anledning dertill—och framställda inför detta höga sällskap i samma tonart, som han troligen begagnade på källaren, då han diskuterade inför sina lyssnande bekanta. Här förekomma dock ord om adeln, som äro det skönaste loford, den någonsin i Sverige förtjenat:—

»Ett konst-hvass-slipat svärd ok sinn-klook-skurin fiäder
År stodren. Mellan them all landsens välfärd ståår.»

Det var hemligheten af adelns och Sveriges då varande storhet. Så har han ofta poetiska tankar och välformade fraser, men de ligga djupt inbäddade bland massan af orediga och simpla framställningar och ändlösa reflexioner.

Den antika mytologien användes här naturligtvis mindre än i bröllopsrimmen, men den uteblifver dock icke helt och hållet. Skalden har tydligen åtminstone lika mycken benägenhet för Olympen som för den högkyrkliga teologin. Man finner Jupiters namn ej långt från Guds eget, och Jesu heliga namn, visserligen aldrig profaneradt, förekommer högst sällan. Men den bibliska arsenalen tillgripes ofta, och Jonatan och David, Achitophel och »Susanne-gubbarne», Asmodeus och benrangelsmannen (»then tårr-vijg-skanklad död») figurera vid sidan af antikens heroer. Men allra mest citeras de gamles historia, och exempel hemtas oupphörligen derur. Dessa exempel äro likväl ej alltid efter vår tids smak lämpade för ämnets högtidlighet. Så anföres som bevis för oberäkneligheten af dödens ankomst historierna om hur Fabius drack in ett hår med mjölken och dog deraf, hur en ostra liksom en örn släpptes ned på Æschyli flintskalle, hur Catulus afled af kolos, och Priseus af ett fiskben. Samma naiva smak visar sig öfverhufvud vid den hop lärdom, som är inströdd i den allvarliga betraktelsen, och sägnerna taga sig ut som anekdoter, hemtade ur den tidens läroböcker. Derunder begagnar han tillfället till att göra filosofiska rasonemanger om hvad som sysselsatte hans tankar, att fundera öfver den på modet varande kemin, hvarpå vi förut anført exempel, slutligen att meddela biografiska notiser och en och annan målning, efter hvars och ens förhållanden. Sålunda omtalas vid Björnklos graf på flytande vers, huru han blef sänd till kejsar Ferdinandus till Regensburg och efter dennes död till riksdagen i Frankfurt vid Leopolds val, huru han som sändebud hos fransmännen parerade deras sluga statskonst och vid hemkomsten blef hofkansler. I en gammal krigsöfverstes sorgverser skildras lifligt, huru fienden var mer skrämnd för honom än »haren, när han hör at trumman taar på gåå», huru han stod stadigt, när »eld-mortlar högt mäd tunga stenar spelte», och »rytterit brööt in på skarpa piqvers hegn», »at hijt et hufvud flög, thijt armar eller been», huru han tåligt trotsat hunger, törst, köld och hetta, regn, dagg, slagg, hagel och snö, men ej varit så rik på ord som den, som vid ölkannan och tobakspipan bestämmer, huruvida en general gjort rätt eller icke, fastän han sjelf i fält ej ens sett en död hund. Om en assessor omtalas bland mycken patos, att han var af urgammal frälse- och prestsläkt, att hans farfarsfar var den förste luterske prest i Vadstena, att fadern ville ha äfven honom till prest, hur han gjorde motstånd, kom till Gestrikland, blef rådmän och borgmästare o. s. v. Dessa uppgifter hade väl den aflidnes anförvandter helt menlöst velat få in i de beställda verserna. En köpman får det berömmet efter sig, att han, en simpel bondson, som älskade handel, dock var »ingen jude ell' korne-buuk», som fröjdade sig åt missväxtårens högre spanmålspriser och bedrog folk på jern och kläde. Mest betecknande härvidlag äro dock de på sin tid bekanta verserna om Truls Kåhre, utrikes-resanden. De synas vara skrifna, ej för den sorgklädda skaran kring likkistan, utan, för den massa folk, som då löpte till vid begrafningar. Poemets första afdelning börjar med en hänsyftning på, att vi här i lifvet ju alla äro vandringsmän. Sådana behöfva passande reskostym, matrensel och staf med två knappar, böra dock ej vara utstyrda (skämtar poeten, som väl hört någon sjöhistoria derom) som den påfviska bilden i Calicuth, hvilken liknar hin, der han mottager de troendes hyllning »i en stor läder-kraga mäd kors ok kröke» och med sjöskal och en mängd andra prydnader, som ständigt hvälfva sig omkring »slijkt soomagas» hals. Det behöfves äfven godt och troget ressällskap, och derpå omnämnas en resandes alla faror till land och vatten, liknande frestelserna i lifvet. Den andra afdelningen öfvergår nu till mannen sjelf, som ej fick vara någon »hampus eller en pankaka ok mors grijs», utan med ringa mynt i pungen gaf sig ut i verlden. Denna resa, som väl då var för våra landsmän lika ovanlig som nu en resa kring jorden, omtalas i korthet blott med angifvande af kursen och ortnamnen. Han besökte Danmark, Holland, Portugal, seglade genom Gibraltar sund omkring på Medelhafvet, såg Spanien och Madrid, Genua, Sicilien, Malta, Cypern och Alexandria, genomströfvade så landvägen Syrien och Palestina med de heliga orterna ända till Eufrat och kom tillbaka med en karavan till Egypten, hvars under något utförligare beskrivas. Härifrån gaf han sig åter ut till sjös, kom till Rodus, Mindre Asiens kuststäder, Stambul, Aten och Korint. Men Hellas' undersköna ruiner hafva ej gjort det minsta intryck hvarken på resanden eller poeten. Man begrep ännu ej deras värde. Få år derefter skjöto ju Königsmarks venetianska kanoner på Panteon. Truls ämnade sig nu öfver det Adriatiska hafvet, men blef af korsarer jagad kring Afrikas och Spaniens kuster, anlände dock lyckligen till Rom och besåg Italien, först Neapel och sedan han oantastad passerat Schylla och Carybdis och Ætnas svafvelrökande brand, Palermo, så Venedig, Mailand och Florens. Hemfärden skedde genom Frankrike, England, Holland och Tyskland. Alla dessa och många flera orter äro på ett ledigt sätt inpassade i alexandrinen. Men då Truls kom tillbaka, var han ej lik dem, som yfvas

»Ok skräppa^[39] hvad de lärt: tre bokke-språng at springa,
At stöta en falsk quart mäd udde-lösan klinga,
At hosta två, trij ord uth effter franskt humeur
Ok veta, om ey mehr, à vous ok serviteur.»

Han hade lärt sig förfarenhet och vett och blef rådmän i hufvudstaden. Och derpå följer grafskriften:

»Then hela världen för tykt nästan allt för trång.
Ät then är thenna plass—trij ahlnar iord—för lång.»

Utan tvifvel var hela detta qvåde på sin tid mycket läst och berömdt.

Vi se att till och med sorgepoesin fick tjena till mångahanda ändamål. Likväl är sådant undantag, och tyvärr fylles största delen af begrafningsrimmen af ett i oändlighet uttänjdt räsönerande, merendels utan poetisk lyftning. Vi skola i korthet angifva de idéer, hvarmed Lucidor här rör sig, endast anmärkande, att de poetiska vändningar, som medfölja, äro af oss uppletade, der de sparsamt förekomma i massan af öfrigt rimgods.—»Alt är inte» och underkastadt förgängelsen; sjelfva de hårda metallerna upplösas. Och hvad står qvar af Assurs, Persiens, Alexanders, Cæsars makt, Solons vishet. Ganymedes' och Adonis' däjlighet? Ingen konst, så mäktig den vara må, kan rädda från döden, som leker med menniskan på mångtusende sätt. Liksom en ljuflig ros ler vid morgonrodnaden, men innan qvällen är bortrifven, eller som de största träden i skogen fällas ner af yxan, eller qvittrande och glada foglar fastna i snaran, så skola vi alla gripas af döden. Och huru olycklig är vår bekymmersamma lefnad och huru fåfänga dess sträfvanden! En samlar som Euclio egodelar, en annan löper efter Thais i Korint, en tredje lefver i sus och dus bland kort och tärningar, men endast samvetsqvalen återstå för dem på slutet,

»När lifves trötta skepp får stryka seglen neer».

Döden kommer ju och jemnar allt. »En heerd-kiöp ok en rjksstaf» blifva lika. Det ser till och med ut, som om allt skulle bli sämre och sämre:—

»Lucretia döör bort, Xantippe lifver kvaar».

Gud låter ofta den onde åtnjuta verdens fördelar och den gode deremot lida brist. Det är så hans underfulla råd. Än tager han den gode hastigt bort till sig ur den här snöda verden, än låter han enligt sitt löfte honom bli långlifvad på jorden (detta användes ömsom efter den aflidnes olika ålder och omständigheter). »Lijkväll, om en vill rätt beskåda ok betrackta», finner man att döden just är lifvet och vårt mål, liksom örnen flyger mot solen, och elden söker himmelen.

Så är det också med den aflidnes »salig-sälle siäl». Men man måste hafva ett tigersinne och en leopards natur eller vara gjord af Pyrrhæ stenar och uppfödd på Kaukasus af drakgift för att ej smälta i tårar vid en sådan bår. Ty mot honom har afunden sjelf intet att säga; Zoili och Theons »laster-tand» kan ej skada honom. Nu prisas hans dygder (vanligen sammanfattade under en benämning »dygden») och jemföras med forntidens store mäns egenskaper, hvilka han öfverträffat. Man kan af honom lära, hvad man bör göra och bör undvika i lifvet. Dervid försummas ej heller att omtalas den nåd, som kongl. maj:t kunnat bevisa honom. Men den, som värdigt förmår sjunga hans lof, vore blott en Cicero och Demostenes, Mantuas svan eller sjelfva Suada. Poeten vet med sig, att han ej duger dertill: »han såf aldrig än uppå Parnassi klint». För öfrigt är tiden alltid för kort att uppräknat alla dygder och förtjenster. Dock skulle minnet i evighet fortleva i den verld, som han lemnat, så länge denna funnes qvar.

Poeten vänder sig derefter med tröstens ord till de anhöriga. Han »står'et gierna til» att deras sorg är bitter, men de böra besinna, huru väl den aflidne nu har det i jemförelse med oss, arma dödliga. Han går öfver stjernors hvalf i snöhvita kläder och tittar ned på oss och undrar öfver mörkret på jorden. Hans salighet är långt större än den, som de hedniska skalderna trott sig finna i Tempedalen och de elyseiska fälten, i »Amphions röst ok Orphei lyre-klång». Derröre må hans närmaste och vi alla underkasta oss Guds vilja och förtrösta på hans hjälp samt laga så, att vi i likhet med den aflidne må »ur pust til lust» ingå i den eviga saligheten och icke till helvetet.

Bland de bättre begrafningsrimmen märka vi dem till grefve Tott vid hans äkta hälfts, född Oxenstjerna, död, som ega flera praktfulla oratoriska satser. Utan tvifvel har man mycket beundrat denna till den sörjande grefven:

»Ey skiäres utan kvaal ens halfva hierta aff,
Män himlen gier thet heelt igen, ok halfft en graff.»

De vid grefve Gabriel Oxenstjernas död äro märkliga för den dystra färgtonen i Lucidors filosoferande vid slutet af hans lif samt för den lysande ätts skull, med hvilken Bruter, Fabier, Meteller och Scipioner jemföras. Man stod dock ännu midt i ljuset af de stora utförda bragderna. Tiden hade ej hunnit kasta minnets skugga deröfver. Det ser ut, som om skalden efter »Giljareqvalet» sorgfälligare skurit sin penna, då han vände sig till de förnäma. Men mest berömdt var dock qvådet »Oundviklige dödens öde» vid välborna jungfru Strijks graf. Det är det enda, som Blom finner ha förnuftig mening, och vi kunna våga det påståendet, att det, med någon liten modernisering och förkortning, eger ett varaktigt och stort värde. Som kronan af Lucidors griftqväden skola vi analysera det närmare. Det skall gifva en åskådlig bild af hela hans skaldskap inom denna genre.

Början är sant patetisk:

»Hijt, iordemaskar, hijt! Här kunn' I rättlig lära,

Hur fåfängt all ting är, gods, högheet, fågring, ähra.
 I, som falsk-lysand' skjn, som sminkte lykans prakt,
 Ok hvad som dårars hug plä kitla, haa i akt,
 Hijt, säger iag, hijt, hijt! Gran-skåden denna båren
 Och thenna skönheets roos, i bästa ungdoms-våhren
 Aff dödens kalla nord ifrån sin ädla stamm
 Affrijfvin, nederlagt! Kom, kommen, träden fram
 I, som ehrt fåfängt hopp med dårlig vällust spijsen
 Ok med olustig lust the glade sorger lijsen,
 Til högheet, prål ok makt igenom eld ok siö
 Med fahra fijken ok ey tänken til at döo!»

Endast ett består, sjelfva ostadigheten, ty hvad trotsar tiden? »Als intet.» Hvar äro nu t. ex. Babels mur, Rhodos' rese, Pharos torn? »Längstlijfvede *Phœnix* sielff är (om han är) ey frij». Huru vill då menniskan, »tu mullsäk, maskemaat», undgå förgängelsen? Intet kan frälsa henne, hvarken »all apthekens hälso-maat», mumie-balsamering eller Molukkernas kryddor. Så måste äfven hon, flickan, hvars beröm nu följer, betala sin tribut åt benrangelsmannen:—

»Tänk, öfver-tänk, betänk! The ögon, som så tåkka
 Mäd sit kysk-klara skjn kund' *Venus*-stiernan släkka
 Ok trossa solen siälf, är uthan något liuus
 Ok liggia uthan skjn i dödens mörka huus.
 The öron, them så kiärt Guds helga ord at höra,
 Är hörsel-löös' ok vet' ey, hvad nu maskar giöra.
 The läppar aff corall, aff roser ok rubin
 Är döo-blåt öfverklädd' ok hafva mist sit skjn.
 Then snabba hand, som förr med *Pallas* kunde kämpa
 Ok i hand-konstig värk *Arachnens* klookheet dämpa,
 Är stälnd lik som steen, lik marmor ok kristall,
 För mehr än marmor hvijt, nu meer än marmor kall.
 The fötter, som så vijgt then trånga dygd-stijg trådde
 Ok genom olyks-törn ok tistel cronan nådde,
 Nu the i döden ey mehr någon krafft förmå,
 Måst til sit hvijlorum med andras fötter gå.»

Sedan följa fyra utmärkta förmaningsstrofer i kort trokeisk vers. Vi anföra de två första som prof:

»Menniskia, tänck hvem tu äst!
Inte ok een blotter gäst.
 Är thet tå ey under,
 At tu vilt så fåfängt troo,
 Thet tu ävigt här kan boo,
 Som döör alla stunder?

Haar tu för tit ögne-måhl
 Högheet, makt ok svijkfult pråhl,
 Tänk, at *alt* är *inte*!
 Förty döden, som tig taer
 Ok tog tin fahr-fahr-fahrs-fahr.
 Gillar inte mynte.»

Slutligen anslås en lenare tonart på strängaspelet. Vi citera de sista raderna: —

»Begråten thenna värden!
 Rättferdigheetens sool lys henne, vij haa flärden.
 Hoon är frij, trälar vij. Vij ligge, ok hoon står.
 Oss brenner sool ok kiöld, hoon haer en ävig vår.
 Vij stå ännu i strijd, ok hoon haer seger-vunnit.
 Vij släpe syndens ook, ok hoon hae'r hvijlo funnit.
 Hoon leer i himmelsk frögd, vij gråta här vår nöd.
 Hoon lifver äfvig säll, vij vänta än vår död.»

»**Om een möös plikt**», »ett samtal emellan Anna och Phillis», afdeladt i 43 stycken, hvart och ett med sin latinska öfverskrift som anger innehållet, är det enda större arbete vi ega af Lucidor. Men det är endast en öfversättning från den holländske skalden Cats och dessutom ofullbordadt samt senare af Nils Keder öfversedt och rättadt. Dertill kommer att vi måste erkänna, att vi sakna nödig insigt i det holländska språket, så att det är oss omöjligt att uppgifva, hvad som här är Lucidors eget. Dock trösta vi oss lätt med att denna vår okunnighet ej kan beröfva honom det minsta af hans författarära, ty ingen skall nu mera vilja tillräkna Cats' arbete något poetiskt värde. Emellertid hafva vi genombläddrat hans skrift med ett intresse, som visserligen ej var af kritisk eller poetisk natur, men som här må i några ord uttalas. Ett exemplar finnes på kongl. biblioteket. Redan sjelfva dess yttre utstyrsel med sitt solida och ljusgula pergamentsband måste uppväcka bokvännens nöje. Titeln lyder »Jacobi Catzii I. C. Silenvis Alcibiadis, sive Protevis». Volumen är tryckt i Amsterdam »by Willem Blaeu, op't water inde vergulde Sonnewyser», hvars kännemärke väl stod och speglade sig i någon kanal. Årtalet finnes ingenstädes utsatt, men en latinsk anteckning på främre permens innansida upplyser, att den 12. augusti 1651 en viss Nicolaus Jonæ Galatius fick boken till skänks af sin kärälsklige

broder. Det kan här af tyckas, som om den varit ämnad för det lärda publikum. Men man ändrar snart sin tanke. Ty efter det sedvanliga företalet på latin och holländska med sitt »Lector — — vale» eller »Leest dan — — en waert wel», kommer en tillegnan till damerna på Zeeland (»Aen de Zeevsche Ionckvrowwen»), och slutligen ända till 11 parentationer till författaren sjelf. Boken består af moral- och kärleksstycken, dock i holländsk mening, d. v. s. faderliga eller lekande råd till folk, som tänka gifta sig, helst till fruntimmerna. Det längsta är det, hvarmed vi skola sysselsätta oss, och kallas »Monita amoris virginei» eller »Maechden-Plicht», särskildt egnadt »ten de eerbare, achtbare, konstrijcke Ionch-vrov Anna Roemers», hvilket är en desto större komplimang, som hennes namn och lof sammanfalla med poemets bästa figur, Anna. Men de holländska verserna äro dessutom parafraaserade på i sanning väl gjorda latinska pentametrar, och alltsammans är försedt med lämpliga noter från bibelspråk eller latinska och franska auktorer. Att Montaigne ofta skall citeras är naturligt. Bland de latinska få Seneca, Gregorius Nazianzenus, Augustinus och Erasmus figurera bredvid mångt pikant ord af Ovidius och Lucretius. Till och med Euripides anträffas på originalspråket. Men hvad som allra mest slår an, det är planscherna, som åskådliggöra en i texten använd liknelse eller berättelse. Hvilken skilnad mellan den tidens friska och våra stillösa kopparstick! Man ser genast att här finnes konst från kronan till roten af lifvet, från handtverket till Rubens och Rembrandt. Det mest betecknande är just stilen, så väl en konstnärlig som patriotisk. Det är återigen den holländska genren, som möter oss i hela sin egendomlighet. Än får man se den sinlige dandyn med sin promenadvärja och starkt plymagerade hatt samt fröken med sin styfkjortel och stora spetskrage, än bonden grinande åt nappet på metkroken, än en mängd barn, gående på styltor eller lekande med dockor eller ridande ranka. Än se vi benrangelsmannen, som skyndar i väg på en krokodil, eller en hvalfiskfångst med skepp och båtar. Alla djur betrakta åskådaren än i dag med de lifligaste menniskoögon. Guden Amor, som ofta förekommer, ser ut som en välfödd hollandspilt. Än är genren genomförd ända derhän, att hela planschen består af några fingrar, som med en starkt stiliserad ljus-sax snoppa ett talgljus. Den yttre omgifningen är lika nationell. Det är Holland man ser både i gatan med sina sirliga gatuportar, smårutiga fönster och utvecklade takbyggnader, i trädgårdspromenaden, der fransysk rätlinighet och holländsk småtreflighet sammansmält med hvarandra, i det sankta, trädfattiga landskapet med sin kärrmark, sitt kyrktorn och sin oundgängliga väderqvarn, och i dynerna vid kusten, upplysta af en flämtande vårdkas, medan ett båtsegel synes i fjerran, och hafsfåglar skynda öfver scenen. Framför allt förekomma mycken renlighet och blommor. Man blir omsider öfvertygad om, att detta pergamentsband utan årtal skall vara en elegant bok, en slags fruntimmerskalender eller rådgifvare för hvad man kallar verlden. Att hälften är latin och franska, betyder ingenting, ty sådant ingick ju i det täcka könets uppfostran. Man blir naturligtvis nyfiken att få reda på innehållet och se hvad en sextonhudratalets fashionable poet har att säga till damerna samt huru han säger det.

Vi vända oss då från originalet till Lucidors öfversättning, endast anmärkande att den senare, långt ifrån att vara en fri disposition af det förra, mycket nära ansluter sig dertill, så att all sjelfständighet saknas. Den är som originalet skrifven på 8-fotade jamber och på ett ledigt och mera vårdadt språk än vanligt, hvilket troligtvis är Keders förtjenst. Men man tröttnar dock snart på de evinnerliga maskulina rimmen. Och hvad värre är, arbetet är genomtråkigt, man kan ej säga annat. Hvilken förståndig prosa i innehållet! Skalden föreställes i hemlighet lyssna till tvenne flickors samtal öfver en mös pligter och giftermål. Den ena, Phillis, står midt i sin ungdoms vår, är giftassjuk och af inbillning »från rätta vägen villad». Den andra åter, Anna, är mognare till åren, mera sansad och betänksam. När flickorna komma underfund med att man lyssnar på dem, göra de slut på debatten, hvarvid skaldestycket äfven upphör, sedan i sjelfva verket sista ordet i ämnet blifvit utsagdt. Det är till hela sin anläggning och i hvar enda detalj en lärodikt och ej ens en sådan, hvilken eger det mindre mått af poesi, som ligger i gnomerna eller i öfverraskande vändningar. Det är endast en torr och skolmessig förmaning på vers, uttänjd i det oändliga. De båda karaktererna beherrska ej framställningen, utan äro rent liflösa, tillkomna för att bättre uttömma rasonnemanget från två synpunkter. De höra till dessa stela dockor, i hvilkas mun man målat en papperslapp, full af förståndigt tal. Följden är, att de komma att sakna all individualitet och nyansering, och att hela dialogen står qvar på samma punkt och af brist på utveckling och dramatiskt lif icke förmår att i längden intressera. Liknelser användas ymnigt, men de äro ej framsprungna ur fantasins eld utan att borttappa ämnet. De äro mödosamt hopletade från hvarjehanda simpla saker, från köket och bakgården, från diverse yrken och en trivial erfarenhet, någon gång från de yttre naturfenomenen. Till på köpet hafva de blifvit matematiskt och omständligt utförda. Men ännu besynnerligare måste det förefalla oss, att de ofta äro opassande, ja, rent af oanständiga. Den populäre skalden begagnar dock den samtalston, som då flickor emellan brukades. Ehuru Lucidors rykte är för hela stycket indifferent, skola vi dock till försvar för det ofvan sagda lemna ett kort sammandrag af innehållet och dervid anföra de uttryck, som synas oss mest lyckade.

Redan i inledningen begår författaren ett poetiskt misstag, i det han ej öfverlemnar poemets intryck åt framställningens egen konst eller läsarens uppfattning, utan genast i början förklarar:

»Hvad Phillis säjer är full mäst
Gott, men, hvad Anna säjer, bäst.»
(»Al spreeckt oock Phyllis met bescheyt,
Het is u best dat Anna seyt.»)

Phillis uttalar helt naivt sin trosbekännelse:

»Hvem gifftes ej? Hvem blifver mö,
Som icki heller ville dö?

En mödom är een börda tung,
Odräglig för den, som är ung.»

Anna råder henne då att vända sig om saken till far och mor, men Phillis anmärker alldeles riktigt, att det har sig svårt för en ung flicka att yppa sitt första kärleksbehof och sin blyga låga till hvem det vara må, ty

»när een modig piga får
Tri sex uti sin ålders åhr,
Föräldrar, märken då förvist,
At hon haer feel förutan brist
Och, fast hon tiger, någon bräck.
At hon är lustig, stält och käck,
At hon är modig i sin gång
Och älskar en liuf älskogs-sång,
At hon upbeenar nett sit hår
Och lagar, at alt artigt står,
Band, kraga, knytning, ärmekrus,
Förn som hon går utur sit huus,
År märken, märken, moer och faer,
At hon eld uti hiertat haer.
En mangill[40] piga tänker kring.
Fast om hon säjjer ingenting.
Troo fritt, hon haer af sorg sin deel,
Fast hon haer alt, lell haer et feel.»

Anna svarar, att det aldrig skadar att vänta och se sig före. Man skall låtsas hårdhet mot männen, men lagom, så att de ej gå sin väg i förtviflan. Man skall gifva dem hopp emellanåt, ty derigenom blifva de så mycket mer förälskade. Alldeles som vårdkasarna (»våhlböten») locka med sin eld seglarna att ankra bredvid sig, men icke sjelfva gå ut från hamnen. Mot detta beräknande tal invänder den lifliga Phillis, att hon tror på friarens kärlek, äfven sedan han fått »ja», att en flicka ej alltid är ung och eftersökt, att man kan börja underhandlingen genom mellanhand. Och när Anna förmanar henne att noga lära känna och ransaka sin friare, innan hon ger honom några rättigheter, utbrister hon i en tanke, som hos oss skulle heta »hvad gör en kyss, när ingen den ser?», men här lyder:

»Och gier man kyssar utan breck,
Eij smeta de ell gie en fleck.
Et ermklä tårkar mången af,
Och man behåller hvad man gaf.» etc.,

der det långrandiga talet hjert afsticker mot det lifliga i tanken. Anna visar nu arten af sin erfarenhet. En mös oskuld, säger hon, är mycket skör och bör aktas väl. Med guld och skänker så får man ju allt. Och om man springer och leker med männen, låt vara i fria naturen, på Djurgården, Liljeholmen eller Bralund[41], inbjuder man frestelsen eller skadar åtminstone sitt goda rykte. Phillis har svårt att underkasta sig ett sådant tvång:—

»Man må full binda beest och träl,
Men kvinnans ädla mood eij väl.
Lääs femton låås om hennes krop,
Så blåser hennes vet dem op.»

Efter dessa vackra verser förkunnar hon till sist, att hon allra minst vill gifta sig med en bokmal, som låter henne sofva i fred om nätterna. Anna håller ett långt och förståndigt tal liksom en gammal tant, att man bör äkta en medelålders man, som är lugn och trogen, och ej taga någon svärmande kurtisör. Men han får ej vara för gammal heller, ty

»En purpur-mun och ijs-gråt skägg,
En fager målning, rutten vägg,
Flintskallot hufvud, gullgult hår,
Ijs-kaller snö och liufig vår,
Een unger mö och gubbe-gloop,
De skicka sig eij väl i hoop.
Taen ingen gammal, ty han kan
Mehr synas faer eer än eer man,
Och fast han lefver, är han dö.
I blifven kiärng ock ären mö,
Een änkia och lell giffter fru.»

I synnerhet får en flicka ej taga en enkling, ty han har kanske förut stora barn, som det blir svårt att reda sig med. Slutligen förmanas systemen, att, sedan hon väl är gift, aldrig tänka på någon annan än sin äkta man, och som dervid de båda flickorna märkte den lyssnande skaldens närvaro och sprungit sin väg, är utan tvifvel Annas sista förmaning äfven dennes sluttanke.

Vi kunna dock ej lemna föregående korta redogörelse utan att påpeka en betecknande omständighet. Det förekommer vid slutet en afdelning, den fyrtiondetredje i ordningen, som ej är utförd i den svenska öfversättningen. Phillis är villig att medgifva, att Anna har rätt. Men, frågar hon omsider, hvad skall jag göra, om min far skickar mig en gubbe på halsen, ty så mycket värde har dock ej hans förmögenhet för mig, att jag skulle vilja tillhöra en åldring. Anna svarar härfpå med en omskrifning. Qvinnans vapen är ej kraften utan bönerna. Med lydnad

vinner hon hårda sinnen hellre än med motstånd.—Var Lucidor missnöjd härmed, så att han lät det utfalla ur sin bearbetning? Och vågade Keder ej ändra hans text eller kände han ej till originalet härutinnan? Men hvad Cats sjelf tänkte vid ett slikt kinkigt fall, det se vi af öfverskriften: »Vis omnis abesto». Guldet skulle segra, hjertat uppoffras.

Detta samtal pröfvar nu tålamodet alltigenom elfvahundra jamber. Nog finner man der diverse tal om kärlek, men kärleken finner man ingenstädes. Och författaren har ej heller den tillfredsställelsen, att vid slutet lemna läsaren öfvertygad om den grundsanning, som han i inledningen proklamerade. Ty åtminstone för oss framstår Anna trots skaldens hela didaktik i en mycket sämre dager än Phillis, just derföre att den senare tvärt emot hans medvetenhet råkat få en liten gnista af poesi. Ett i sanning olyckligt resultat för en didaktisk poet! Men om också »fader Cats' bok» på sin tid gällde som ett mönster i Holland, som en versifierad långkatekes (hvilket ord verkligen är träffande), intager den inom den europeiska litteraturen en mycket låg plats. Att Nils Keder skulle kasta sig öfver hans »Weck-wyser ten Houwelick», som också är ett namn på möns pligt, förundrar oss icke, ty han har efterlemnad två oändligt prosaiska och förståndiga men långdragna bröllopspoem. Men att en sådan natur som Lucidors skulle välja Cats till föredöme och öfversätta honom, kastar ett egendomligt ljus öfver hela tidens uppfattning af poesin, såsom varande till för allt annat än för sig sjelf. Vi skynda oss att lemna denna qvafva poetiska atmosfär och låta Lucidor föra oss öfver till en långt friskare i

De världsliga visorna. Hvad vi förut genomgått, var skrifvet på beställning eller till för skalden sjelf mer eller mindre likgiltiga förhållanden. Han har också der låtit pennan skena i väg, och vi måste ur massan af rimgods uppleta det poesins guld, som hörde till hans begåfning. Hädanefter, låt vara någon gång manad af tillfälliga känslor, är han fullt sin egen och antager en djupare och allmännare ton. Han vårdar mera sin stil och stafning. Han, så att säga, slår sig ned inom skaldernas gemensamma krets. Vi hafva först här hans poesi i ordets egentliga betydelse. Antalet af hans kända visor är 31, hvaraf 8 på tyska. Men olyckligtvis äro 9 svenska och 3 tyska förlorade och blott till begynnelseorden bekanta. En, »Nys, när Frigga satt i bade», är slipprig. Återstå således endast 5 tyska och 13 svenska, hvarom vi kunna bilda oss ett omdöme. De äro med undantag af två dryckessånger och en tröstevisa alla samtliga (såväl som de okända) kärleksvisor till fingerade namn. Bellinde, Climene och Lisille hafva hvardera fått två tyska. Castalinne, Belikinne, Margaris, Iris, Fillis och Lisette hvardera en svensk. De öfriga styckena hafva ingen benämning. De tyska visorna, såsom tillhörande en utländsk sångmö, gå vi förbi (huru skön är ej t. ex. »Lass't uns die Blüht der Zeit!»). Vi anmärka blott, att de alla i motsats till de svenska funnit nåd inför den stränge Sondéns ögon och af honom anföras som bevis på, hvad skalden kunde hafva blifvit. Har ej härutinnan granskaren mera låtit sig nöja med det främmande språkets alster och deremot allt för mycket stött sig på det inhemska gammalmodighet? Sanningen är dock, att Lucidor liksom alla poeter på hans tid till formen redde sig bättre med det uppodlade tyska tungomålet. Vi hafva förut omnämnt, att han skref en och samma kärleksdikt på båda språken och sid. 15 citerat en strof deraf på tyska. Vi skola nu till läsarens pröfning anföras samma strof på svenska. Skilnaden är tydlig:—

»Om jag haer feelat med min mund,
Så skall han ock så af alt hiertans grund
Dit purpur-läppars paar
(Som jag mig har
Til mit sielfz-strauff-altar
Utvalt med kiärleck stoor)
Bekyssa, min hiert-siähl- och ängla-moor.
Pfui! Sin koos alt förtreet.
En kyss, som ingen veet—
Förljknung skedt.»

Af de andra sångerna känna vi redan tre: »Skulle iag sörja, då vore iag tokot» och den vid utresan, som begynner »Så måste iagh digh, kiärste vänn, förlåta». Den tredje står först i samlingen och är troligen äldst. Den består af en samling stoiska sentenser på ett virtuosmessigt språk och utgjorde väl någon poetisk öfning i Upsala. Början lyder: »Hvarföre skal iag mig med sorger qvälia?» Columbus har skrifvit en liknande. »Hvad är det åt, att jag mitt sinne qväljer» (se hans »Odæ Sueticæ», X., med öfverskrift »Naturlig dödsbetraktelse» intagen hos Atterbom), i skaldevärde Lucidors betydligt öfverlägsen. Sedan nu alla dessa sånger blifvit afräknade, återstå för vår granskning endast två dryckesvisor och sju kärleksvisor, dock dessförinnan måste vi göra en väsendtlig anmärkning.

Man har visserligen medgifvit, att Lucidor begagnat en omvexlande och liflig, ja, ibland konstmessig meter, men man har äfven påstått att han går miste om denna formella förtjenst, just derföre att han öfverdrifvit den och gjort den osmaklig. Det är ej nog med rimmen i slutet af hvarje rad, utan de förekomma midt uti raderna och upplösa derigenom tankens rytmiska behag till en, som Atterbom icke oäfvat kallar, på samma fläck fortgående slängpolska. I bästa fall märker man dem ej, tills de här och der störande uppfattas af örat. Vi bestrida ej det fullkomligt berättigade i anmärkningen, men man borde å andra sidan besinna, att i språkets då varande tillstånd en sådan virtuositet måste förefalla högst beundransvärd. Den tröga svenskan behöfde framför allt upparbetas för musernas fria lekar, och hvarje tungomål och litteratur har i sin början egt sådana rena formvirtuoser, som gjort sin stora nytta, men äfven lockat verkliga skaldar till rimförkonstling. Dock drabbas icke Lucidor så tungt af förebråelsen, ty man har ej uppmärksammat, att, hvad som i hans poem tager sig illa ut för örat vid uppläsningen, kan taga sig helt annorlunda ut vid musiken. Olyckligtvis känna vi ej nu till hans melodier, men sjelf har han uppgifvit sig hafva komponerat visor, och för öfrigt har väl han som så mången annan satt

nya ord till redan brukliga melodier. Det är en ny sida af hans begåfning. Hans sångers hela struktur hänvisar tydligt på, att de äro ämnade att sjungas, ända derhän att på vissa ställen («Ich liebe dich» etc.) da capot finnes utsatt i texten. Poemen skola således egentligen sjungas eller—om vi få begagna uttrycket—halfsjungas. De nu för oss öfverflödiga rimmen kunna då beteckna tonfallen eller ackompanjemang. Öfver hufvud taget har poesi och musik, innan de uppdrefvos till konster, räckt hvarandra handen till menniskornas nöje. Men derigenom blir det också svårt för oss att rätt uppfatta skaldestycken, som förlorat en del af sin naturliga luft. Till och med Bellmans rykte har i någon mån lidit deraf, och det vore orättvist att ej beakta saken hos Lucidor, som har äran likna honom häruti som i åtskilligt annat.

Då vi jemfört honom med Bellman, har det icke skett helt godtyckligt för att närma honom till en skald, hvars namn är så stort, att det är en heder att stå till och med i dess skugga. Det är nemligen ett faktum i den svenska litteraturen, att Lucidor är Bellmans föregångare. Hammarsköld sjelf har medgifvit, att »man i alla hans bacchanaliska qväden märker en aflägsen gryning till det egna genialiska skaplynne, som sedermera med fulländningens glans framstrålade i de bellmanska dryckesvisorna». I visan »Kom, kiäre bröder, kom» hafva vi ju—Lucidors originalitet ostörd—en hel bacchiscen i deras anda framför oss. Skalden uppmanar sina kära bröder till ett gladt lag och att slå bort alla sorger. Han ropar åt drängen, att, om han vill undvika bas, skölja ett glas åt honom i baljan. Men i sällskapet kontrasterar mot de öfriga en »jungru gran» gosse, som ej är så van att dricka och sitter tyst. »Drick hin lilla flickans skåhl, som boor i nästan gåhl» tillropar honom poeten, och sedan han enligt bruket i stående ställning druckit skålen och tryckt en kyss på glaset, utbrister ett ursinnigt jubel. Värden framsätter två a tre pipor tobak per man, och för att ölet bättre skall smaka lutar man sig åt väggen och holmar, så att röken står som ett töcken upp i taket (de då varande källarrummen voro små). Sedan dobbas med tärning och kort («trij på ra»). Poeten vinner. »Rundadinellula!» Allt ölet är nu utdruckt till sista droppan, men se, se, vinet spritter i stället upp och ner i bågaren. Den stackars ynglingen, som tycker att det kunde vara nog, får en ytterligare uppmaning att resa sig, säga »topp» och klinga laget rundt med glaset och stoppen. Men han tömmer ej i botten som en ärlig svensk man. Skrif då upp din förtäring på räknebrädet och gå i säng, min herre, ty vår sed är, att den, som ej kan dricka, får bjuda god natt.—Vi se ju det glada kroglivet på 1600-talet i hela sin natursanning, med dess olika nöjen, öl och vin, tobaksrökning, kort och tärning samt en flickas skål. Man spelade öfver allt den tiden, från gallerierna i Versailles och Whitehall till den holländska bykrogen. En fulländad dandy måste vara stark spelare. Dock äfven här hafva vi ännu ingen Bellman. Den glada scenen är hvarken som hos honom satt i förbindelse med den sköna naturen utanför, hvad som förlänar hans bacchanalier så mycket idylliskt behag. Ej heller har den genom sina karakterer svällt ut till ett allmän-menskligt drama. Det är blott, så att säga, ett stundens lif på krogen, men som sådant högst lefvande skildradt. Det originellaste består i den häftiga patos, som strömmar öfver det hela. Man hör ännu festens buller, kamraternas sorl och glasens klang genom de två sekler, som skilja oss derifrån. Rytmen passar mera för utrop än toner. Den skall sjungas af en hel kör af dryckesbröder, och ingenstädes har Lucidor så konstfullt slösat med rimmen som här. Hur leker han ej med svenskan t. ex. i följande:—

»Hvem gier en större kup?
Dreng, fort, fort skölj' et glaass!
Pojke, snart, ell' du får baass!
Bödlen må vara maass.
Kom nu, nu vill vij taas,
Intill alt är drukkit up.
Then, som för glaass, stoop, kannor, bolkar[42] skolkar,
Han må fritt gå, ok trå
Han som med then blijr vän.
Låt sij, at I som iagh i lagh är män!»

Den andra dryckesvisan är så bra skriven, att den ganska väl låter läsa sig utan melodi. Det är en hög centralryk, som också en dylik sång måste vara för att ej den flygande poesin må råka i delo med moralen. Att visan är högst genialisk lär ej kunna bestridas. Eget nog finnes af honom ej mera än dessa två bacchisånger, ehuru han var så mycket ute med kamrater och vänner. Men Lucidor tillhörde ej det glada Sverige i samma mening som efteråt en Hallman och Kexél, och hvilket Bellmans öfver sorg och fröjder upphöjda sångmö skulle evigt förherrliga. Dertill var han i djupet af sitt sinne för patetisk och allvarsam, och häruti ligger ett annat skäl, hvarföre han ej kunde hinna Bellman. Men för att fylla den felande länken har man åtskilligt af Runii diktning att fästa sig vid. Vi tro oss göra läsaren ett nöje med att citera Lucidors andra dryckessång: —

»I männ af höga sinnen,
Som skämnes at drikka, minnen
At drikken gier största lust!
Förachten then hiernlösa hopen,
Som lefver i sårg och pust,
Ock sök som iagh frögd uti stoppen!

Fast om I pengar gömmen,
Vij kasta them ej i strömmen,
Vij hålla them i vår krop.
Alt mynt giörs ju at förtära?
Dy hempten et fullt stoop op,
Så längi mig beenen kunn bära!

Lät then som siuk, sigh qvällia.
Vij vele then dricken vällia,
Som hafver then bästa smaak:
Iagh älskar mäst dubblade drickar,
Hvar glädie står op i taak,
Till thess iagh bå hickar ock nickar.

Tross them, som thet förtryta,
Fritt lät them migh thet förvijta,
At iagh är med dricken dull^[43].
Iagh låter ju gilliare gillia.
När iagh hafver fylt mig full,
Kan iagh migh från sorgen bäst skillia.

Dy drick hvar stund ock timma!
Långt bättr' är i vijn att simma
Än lijda heet kärleeks brand.
Släck uth een slijk skärs-eld med kannan
Ock mäd ett glaass i hvar hand,
Till thess man blier heeter om pannan!

Blier iagh af dricka döder,
Så beer iagh alla drickz-bröder,
At the min afdödde krop
När under ett vijnfaat uthsträkka,
Om torsten migh väcker op,
At iagh strax thensamma må släkka.

Lucidors kärlekssånger skola nu andas emot oss, men de äro alldeles stumma om de enskilda förhållanden, som bragt dem till lifvet. Af deras ordning i upplagorna är det omöjligt att bestämma något derom, och hälften af dem han skref äro ju förlorade. Vi hafva dock förr antydt, att de ej äro några blotta fantasiskapelser, och dervid citerat ett och annat drag. Ett tillfällighetspoem i ordets inskränktaste mening och tillkommet för stunden är t. ex. sången

»Hvad begär du, hierta lilla?
Visor? Visor gör hvar man.» Etc.

Man har velat finna den opassande. Visserligen är den litet sjelfsvåldig, men medgifvas måste, att den i all sin enkelhet är ett mönster i sitt slag. En annan gång firar skalden på ett högst snillrikt sätt under festens gamman en allmänt beundrad skönhet, i hvars beröm, utom andra artigheter, antikens gudaverld ståtligt figurerar. Hon förliknas vid Diana, när gudinnan hvilar sina af jagten trötta lemmar i skogen, och hon fördunklar Frigga, så att man måste ropa: »Slekken *Paphos'* eldar uth, ok du, *Cyperm*, var bedröfvad!» Den visa, som börjar »Så är dit hierta från mig vändt», är allt igenom sångbar och utmärker sig för sitt musikaliska väljud. En helt annan ton anslås i den till Fillis, »Låt hvem, som vill gå», der han öppet förklarar sig som nu mera endast könets goda vän utan att besvara sig med frieri och äktenskap. Den är skriven på 5- och 6-fotade jamber med en den tiden ovanlig ledighet och dertill märklig för sin konstfulla rytm. Men bäst äro de sånger från hans ungdomsdagar, hvarest han lemman mytologi och galanteri å sido och endast sjunger om sin saknad. »Mit hierta vil uti mit bröst mig brista» heter en, der han klagar:

»En hiort, som uti mörka skogar vistar,
Han löper oförhindrat med sin hind.
Så leeker fisk i siön, fogl upå qvistar;
Men iag kan see ock måste vara blind.» Etc.

Och samma känslöstämning genomgår dem alla. Den besjungna kallas ofta hans »andra iagh», hvars träl han är. Han vet att hennes skönhet förtär honom så småningom till döds, men han skall vara evigt trogen intill grafven. Nu äro de tvungna att lefva åtskills, men man måste dock till slut finna sig i hvad som är himlens vilja. Poemet till Margaris är lika framstående för sin passion som sin poesi. Dock har äfven här besannat sig, att poeter känna djupt, men tyvärr ej alltid ihärdigt, och att man tål mycket förrän man förgås. Lucidor är med alla sina ömma qvåden ingen Petrarca-natur. Huruvida nu dessa stycken under olika namn tillhöra en och samma eller flera »gudinnor» är emellertid af ringa vikt. Hufvudsaken är—och det betecknar just skalden—att det allmän-menskliga träffar oss i de enskilda förhållandena och bibehåller sig friskt bortom seklerna.

Och dessa sånger, huru sköna äro de icke i all sin enkelhet! De äro inga produkter af konstnärliga sträfvanden och studier, inga rosenhaneska sonetter, ej heller så ädelt finpolerade som »Myrtillus af Bergen» förstod att göra det. De äro bara visor till att sjungas, men Lucidor intager dock genom dem en lika hög och säker plats inom vår första litteratur som någonsin Columbus eller »Elisandras» skald. Med undantag af en och annan ordlek och besynnerlighet, som tiden ej kunde undvara, äro de författade på korrekt och flytande meter. Det karakteristiska hos dem är ej innehållets omvexling, liknelsernas glans och fantasins rikedom, utan endast språkets lena väljud, den melankoliskt veka stämningen och känslans innerlighet. Våra damer skulle kanske finna dem mycket enfaldiga, men säkerligen skulle de önska sina tillbedjare något af deras känslighet. Här uppvaktas ej den käraste med någon grannt utstyrd bukett från orangeriet af främmande rosor, utan med några blommor från den svenska ängen, hvilken våra

förfäder kände och älskade. Och man kan ej undgå att tycka sig se den ännu ungdomlige Lucidor njuta någon af dessa herdestunder, hvilkas saknad han efteråt begråter. Det är simpla blomster han räckt sin älskade. Och flickan och hennes mor öppna sin smårutiga och blyinfattade fönsterluft för att låta sin qvafva kammare dricka aftonens vind, medan de öppna sitt hjerta för sångarens verser och sakta melodi. Det är det enkla som utgör deras behag. Och det är en betecknande omständighet, att just han, hvars lif var så stormigt, hvilken »omkom, genomborrad af svärd», och som gifvit oss våra hemskaste psalmer, i dessa poem äfven skänker oss, vi veta icke hvilken ålderdomlig och ljuf flägt från den gamla goda tiden. »Så måste iagh digh, kiärste vänn, förlåta», hvars slutverser vi förut citerat, är enligt vår mening den innerligaste af dem alla. Men följande står ej långt efter:

»Iris, aldrabäste vänn,
Ach, när sijn iagh dig igän
Ock fåhr mäd dig tala?
När uprinner dok then dagh,
At min siäl ok andra iagh,
Du, migh skalt hugsvala?

Aldrig gifver någon ting
Större qval och hierte sting
Än en vänn, som såther.
Dödligt är ju såre vist,
När man halfva hierta mist
Ock mäd vän'n förlåter.

Mins, när iagh sidst från dig drog,
At iagh gråt-ögd afsked tog
Ock slijk sårg än lijder.
Sårgse ti min störste lust,
Lijkvähl glader i min pust,
At iagh för digh qvider.

När sikh solen till sit lopp
Reser utur hafvet op,
Reser och min iämmer,
Som mehr stadig än hon står,
Dy min sårg eij nedergår,
När sig solen gömer.

När seen natten öfverhölgt
Målne kappan, månen, fölgdt
Utaf stiernor, skjiner,
Qvellier *Morpheus'* drömmar migh,
At iagh, fåfängh-glad, sijn digh,
Som mäd sorgen tijner^[44].

I alt, hvad iagh sijn och höör,
Uti alt, hvad som iagh giör,
Är olust i löije,
At iagh vämjens hvar iagh är
Ok du intet mäd äst när
Som mit eenda nöije.

Mången skönheet finnes här,
Som mäd skiäl dyrckvärdig är,
Lell mig ingen kräncker^[45],
Dy iagh, lijk sool-bloman sikh
Effter soolen vänder, migh
Til digh, min sol, länker.

Segelsteen^[46] och iernet haer
Vexel-kiärlek, som them draer.
At the samnas giärna.
Så draer du ock hierta mit,
At det rättas effter dit,
Min *magnet* ok stierna.

Hvij fördenskuuld klagar iagh
Öfver himmelens behag,
Thet man billigst lijder?
Ty, hvad ingen ändra kan,
Måst een lijda, lijk een man,
Som, hvad värst, bäst tyder.

Trooheet, then iagh en gång svor,

Skall, mä'n lijf i bröste boor,
Ey från mig försvinna.
Dy slut mig uti din siähl
Som mit hierta dig lijk trähl
Dyrckar, min Gudinna!

Psalmerna. Vi äro här som genom ett trollslag förflyttade till en helt annan atmosfer. De ömma kärlekssångerna hafva tystnat för suckar och ångest. De andliga styckena äro sju, hvaraf vi redan anført en del af det på tyska. Först i samlingen möter oss en versifierad nådelära, som erinrar om moraliteterna. Menniskan föreställes redan hafva ätit af kunskapens träd. Tvenne allegoriska figurer, Rättvisan och Sanningen, framträda inför Gud och förorda evigt straff. Tvenne andra, Nåd och Frid, tala för den fallna. Slutet blir att de senare vända sig till Guds enfödde Son, som tar skulden på sig och frälsar menniskan. Sedan anmärka vi ett stycke, »Ach, huru ligger staen så platt aldels öde», hvilket är en grann parafras af det förhärjade Jerusalem, som, landsflyktigt och bespottadt af hedningarna, vänder sina ögon tillbaka mot sin förgångna storhet. Redan här råder den dystra färgton, som betecknar skaldens andliga diktning. Vi mena de trenne poem, som äro upptagna i vår nu varande psalmbok. Nr 463 är en fri, nästan sjelfständig parafras på alexandriner i fyraradiga strofer af den tyska sången: »O Ewigkeit, Du Donner Wohrt, O Schwerd, das durch die Seele bohrt, O Anfang sonder Ende!» Denna, som innehåller 16 strofer i helt annat versslag, då vår är en stark förkortning och har 12 strofer, är skrifven af Johann Rist eller Risten och utkom 1658 i Lüneburg bland hans »Himlische Lieder». Sedan blef den ånyo införd i en mängd tyska psalmböcker och öfversattes till och med i Amerika, »Eternity, tremendous Word!», samt i Frankrike, »Eternité, ta durée épouvante!» Högmarck uppgifver, att den är bearbetad af Lucidor och efteråt något städad af Lagerlöf. Beckman lutar åt den åsigten, att endast Lagerlöf är författare. Vi kunna ej finna de skäl giltiga, som vilja beröfva Lucidor äran af denna sköna psalm. Det är sant, att den hvarken är med bland de tre sångerna, som under namn af »Lucida intervalla» utgåfvos 1685, eller förekommer i »Helicons blomster». Men den har kunnat senare anträffas. Beckmans påstående, att dess sansade stil är ett starkt bevis mot Lucidors författarskap, synes oss gendrifvas just deraf, att Lagerlöf fått genomse den. För öfrigt är den till hela sin anda fullt öfverensstämmande med den förres andliga dikter. Den är slutligen skrifven på alexandriner liksom en af hans öfriga psalmer. Dess melodi skall hafva varit nyttjad inom den reformerta kyrkan till konung Davids åttonde psalm och år 1552 använd för Marots bearbetning deraf. I Svedbergs psalmbok intager den nr 477, i den så kallade gamla af år 1695 nr 407.—Den nästa i ordningen eller nr 465, som likaledes är på alexandriner, utgör jemte den följande psalmen och »It samtaal» det lilla häfte, som utkom 1685. Dess nummer i den svedbergiska psalmboken är 479 och i den gamla 409.—Den tredje eller nr 467 består i originalet af 20 strofer, blef af Spegel sammandragen till 13 och intar hos Svedberg numret 475 och i den gamla psalmboken 406. I vår har den omsider blifvit hardt när oigenkänlig. Nio strofer äro någorlunda bibehållna, men de öfriga 11 förkortade till eller—rättare sagdt—ersatta med fyra nya. Wieselgren anmärker dock med skäl att flera kraftfulla strofer fått bortfalla.

Det är bekant att från pietistiskt håll en skarp och oförsonlig kritik angripit den wallinska psalmboken, i synnerhet beträffande de äldre sångernas modernisering. Man har velat återföra dem jemte hela den teologiska andan till det gamla. Visserligen hafva de ibland vunnit på den senare granskningen, i det att flera onödiga omsägningar och plattheter fått försvinna, men vi tro att klagomålen ej sakna all grund, och att af hela den massa ändringar, den forna psalmdiktningen fått undergå, långt ifrån alla voro behöfliga. Många konkreta uttryck, hvaruti ett kraftigt lif uppenbarade sig, hafva blifvit ersatta af intetsägande abstrakta begrepp. Man har för mycket aktat sig att stöta en ljum rationalism för hufvudet, och ord sådana som Satan och helvetet äro nästan bannlysta. Vi taga några exempel ur Lucidors dikter för att åskådliggöra vår åsigt. Icke har framställningens styrka vunnit på en sådan förändring som:

»För gudlöshet, med uppsåt här bedrifven,
I Herrans lag står själens dödsdom skrifven.»

Originallet har:

»För synden, the här en kort tid ha drifvit,
Ett ständigt ve och qvahl them blir thär gifvit.»

Eller:

»O syndaträl, som i din dvala dröjer,
Der syndens lust din säkra själ förnöjer.»

Originallet har dock:

»O syndig man, som säker är och trygger,
I syndsens sömpn och dödsens dvala ligger.»

På samma sätt är Lucidors väldiga patos, som verkar genom de hopade frågorna med sin tvära motsättning, i vår psalmbok alldeles omgestaltadt och olika. Man har fått en mera regelbunden och genomskinlig tankeföljd, men det kan blifva fråga om, huruvida ej just det abrupta gör en långt kraftigare verkan. Så här läser man hos Lucidor sedermera öfverarbetade verser:

»Hvad är tit lijf? It damb, som snart försvinner.
Hvad är tin lust? En ström, som fast borttrinner.

Hvad däjligheet? En färgad maske-stek.
Hvad godz och guld? En glittrand mull och treck.

Hvad adlig ätt? It ord, som bara nämnnas.
Hvad styrkia? Svagheet, som i grafven lämnnas.
Hvad högvis konst? It tacklöst hufvudbrot^[47].
Hvad nijt och flijt? Besvär för spee och spott.

Hvad saligheet? En frögd förutan ända.
Hvad himmelen? En hambn, dijt oss böör lända.
Hvad Gud? Alt got, al glädie, tröst och nåd.
Hvad samvets-ro? It dagligt giästebod.

Hvad evighet? En tid förutan tider.
Hvad helvetet? En eld, hvar siälen lider.
Hvad verldens gunst? En byggning satt på sand.
Hvad Satan? Ach, vår grymme afvundzman.»

Pietisterna återfinna ej de varma trosuttrycken för 200 år sedan och anklaga de nya förbättrarne. Och poesin skall gifva dem rätt, häruti men af ett något olika skäl. Det kan ej förnekas, att äfven det religiösa medvetandet som allt annat går framåt och att den gamla tidens gudsuppfattning var sinlig och rå. Men sådan den nu var, hade den fått sitt fullgiltiga uttryck i sina psalmer, och ingen som helst abstrakt grannlåt kan ersätta deras egendomliga skaplynne. Det är endast genom att bibehålla det konkreta och personliga i dem, som man lär känna tidens karakter, och de erhålla ett sant poetiskt och allmän-menskligt intresse. Vi nödsakas derföre påstå, att Lucidors andliga diktning ej kan studeras i de sånger, som uti den svenska psalmboken bära hans namn. Men å andra sidan fordrar rättvisan att erkänna, att Wallin och hans medhjelpare hufvudsakligen måste låta sig bestämmas af, hvad den allmänna församlingen begrep, och hvaraf den uppbyggdes, då vi åter uteslutande afsett de gamla författarnes poetiska individualitet.

Wieselgren har räknat Lucidor till den svenska kyrkans största psalmsångare. Det visar sig likväl af det jemförelsevis lilla, han i den vägen skrifvit, och af en viss begränsning hos honom af det omätliga ämnet, att han ej kan göra anspråk på en sådan plats. Om han ej bör ställas i jembredd med våra största andliga diktare, Spegel och Wallin, försvarar han dock väl sin ställning som en pater minorum gentium. Mot Wieselgrens vitsord strider redan det, att det kan blifva fråga, om han skrifvit psalmer af ett verkligt religiöst intresse, eller om det icke snarare skett af ett blott poetiskt. Han var ingen andlig författare ex professo som en Arrhenius eller Spegel. Men vi behöfva blott kasta en blick på det då varande svenska samhället för att inse, huru lätt hans skaldskap kunnat slå in på en sådan väg. Kyrkan var i sjelfva verket den tiden allrådande och uppslukade i sitt sköte hela det litterära lifvet. Dogmerna funno då ännu fullt opartiska försvarare. Målsmännen för de olika vetenskaperna hade ej ännu lösslitit sig från det ortodoxa beroendet. Presterna voro lika mycket sökta af folket som hedrade vid hofvet. Låt vara, att vi nu uppfatta religionen ur en vidsträcktare och förnuftigare synpunkt, men bristerna i det då varande sinliga gudsmedvetandet ersattes mer än tillräckligt af den religiösa kraft och öfvertygelse, som genomgick kyrkan. Huru ifrigt skötte ej presterna sitt kall och gingo förmanande eller bestraffande omkring i sin hjord! Huru andäktigt och fulltonigt brusade ej psalmsången genom kyrkorna! Det uppstod en stor andlig poesi, full af lif och tro, för oss numera omöjlig att efterhärma, ty vi ega ej dess förutsättningar. Den räknade snart en skara af ifriga, till en del utmärkta idkare. Dessutom införde man andliga sånger ifrån Tyskland och öfversatte dem sjelfständigt, ty det råde naturligtvis då en mycket liflig såväl andlig som politisk förbindelse med trosbröderna på andra sidan hafvet. Äfven andra än prestmän lemnade sin tribut åt denna poesi. Lagerlöf öfvergaf sitt latin för att rikta vår psalmbok med trenne sånger. Förnäma damer försökte sig på gladeligt rimmande. Rikskansleren de la Gardie fann tröst för den verldsliga storhetens vexlingar genom att författa psalmer. Kongl. rådet Lindsköld roade sig på lediga stunder ej blott med qvicka divertissementer för hofvet utan äfven med att skriva psalmer. Ej under således, att Lucidor, en poet ex professo, skulle försöka sig i andlig diktning, och han valde då den genre, som var egendomligast för hans patos och kanske hans lif. Men ett dylikt patos var på samma gång i full enlighet med tidsanden. Ty trolldomsväsendet stod då i högsta flor, hexeribålen från Dalarna kastade sitt hemska återsken öfver landet, och man trodde på fullt allvar, att Satan var lös och vandrade omkring i våra svenska bygder. Den 20. februari 1670 låg hela riket försänkt i bön i kyrkorna, då en särskild solemn bönedag på regeringens befallning hölls för den förskräckliga och oerhörda trolldoms skull, som mest öfver hela Sverige bland den gemena hopen gick i svang. Somliga trodde verldens förstöring och domdagen vara när. Andra fördystrade sina dagar och nätter med funderingar öfver hemligheten af Guds nådesanning, synden mot den heliga ande och den eviga fördömsen. »Biographiskt lexicon» lemna oss några bilder af dessa olyckliga prestmän, som, om de också aldrig egde något af Bunyans snille, dock genomgått alla hans själsqual. Af sådana färger blefvo nu Lucidors religiösa dikter sammansatta. Han har sålunda alldeles icke behöft hemta anledning ur sitt eget lif. Han utgör helt enkelt det poetiska uttrycket för en tidsstämning. Men det lärer till hans heder, att han aldrig sagt ett ord för någon vidskepelse, oaktadt hans patos kunnat ypperligt begagna sig deraf. Det visar, att åtminstone han ej trodde på trollen och skorstensfärderna. Men att öppet uttala sitt tvifvel, skulle hafva varit farligt. Dock om vi efter bokstafven få uttyda slutorden i hans dystraste sång:

»Merk tu thet, som thetta hörer,
För thet är mit Testament!
Och om thet tit hiertat rörer,

Hvad mig nu är skeet och hendt,
Så fly synden!»

och ej blott anse det som en stämning under psalmens författande, har han sjelf i sin innersta varelse erfarit sin tids anfäktelser. Möjligen har han på denna mörka och jemmerfulla väg sökt försoningen. Ty vi sakna ej alldeles exempel på, att män, hvilka eljest ej begagnat nådemedlen för att besitta sin Gud, dock förmått nalkas hans tron vid handen af poesins genius.

Arten af Lucidors religiösa diktning ligger innesluten i följande hans verser:

»Ryys, hisna, skiälf, bäf, darra, krop och leder!
Rees up, mit håår! Min tankar, stigen neder
Til afgrundz diup och seen, hvad kval ther är,
Som fräter allt, men ingen ting förtär!»—
»Kroppen ryys, och hiertat skiälfver,
När iag tänker therupå,
Ropandes til bergen: Hvälfver
Öfver mig och lät mig få
Hastig enda, ty jag veet
Ingen nåd och säkerheet.
Ah, hvar skal iag, usle, blifva,
När Gud vil mig öfvergifva?»

Det är en centrallyrik inom det rysligt patetiska. Man ser att författaren har djupt dykt ner i fördörelsens jemmer. Han är den svenska kyrkans qual- och straffsångare par preference. Hvilken skilnad är det ej mellan honom och en Svedbergs pligttrogna eller en Spegels andaktsfulla eller en Arrhenii enfaldiga, barnaglada kristendom! Man ser att dessa senare haft ständigt umgänge med Gud. Lucidors poesi har vänt mot honom ryggen med förtviflan i hjertat. De andra hafva trots alla pröfningar sina ögon stadigt riktade mot den milda, försonande aftonglansen kring Golgatas kors. Han åter har stigit ned i ångstens och fördörelsens mörkaste afgrunder. Försoningen förekommer här mindre, den är skjuten i bakgrunden. Det ser ut som skalden i sin koncentrerade ungdoms- och olyckas kraft rent af försmått att skildra och prisa den. Troligen hade det skett annorlunda om han, en resignerad gubbe, stått vid livvets afton. Nu är det idel natt, och en tung natt öfver Lucidors andliga sång. Om vi vandra der, känna vi att evighetens oändlighet omgifver oss, och att helvetet ej är långt borta. Den onda människan ströfvar der omkring med alla ångerns och förtviflans qual målade på sitt ansigte. Hon vill undfly dem, men ondskan bor i hennes hjerta och följer henne, hvart hon går. Samvetet gnager henne som en orm, sargar henne med pilstyg, och då hon söker tröst genom att frammumla Skriftens språk och löften, klämtar det högt till, så att hon återfaller i sin misströstan. Hon till och med drömmer att hon är fördömd. Af förtviflan längtar hon till grafven, men drifves åter derifrån, då hon känner lukten af svafvelströmmen. Hennes lif är så eländigt, att hon anropar bergen att falla öfver och skyla henne. Slutligen uppnår fasan sin högsta spets. Alla goda englar hafva gått bort, och onda andar smyga sig, tassande, omkring hennes fjät. Vid hvart fotsteg hon tar tycker hon att jorden, som ej vill bära henne, öppnar sig. Satan »raskar» efter henne, och döden synes gräslig. Ett svagt sken faller omsider in från nådens himmel, och den olyckliga kan våga hoppas. Tron är dock ännu ringa och »som en förbråkad rö». Hennes krafter äro utarbetade, och hon sjunker af den orsaken ned till ro. Nog skall då Jesu hand lägga sig öfver hennes sömn! Sådan är denna Lucidors poesi.

Här har han också, liksom jägtad af en feber, uppjudit hela sin kraft och patos. Ämnet är oföränderligen detsamma under föga omvexlande former. Det är något af den hebreiska profeten i honom. Slutrefrängen är alltid en uppmaning till att göra snar bättring och förlita sig på Guds nåd genom hans enfödde son. Men hvarje sång stegrar oupphörligt det skakande intrycket. Den måttfullaste af hans psalmer är den sjelfständiga bearbetningen efter Rist. Den framhåller betydelsen af en tid, som har ingen gräns, och en pina, som aldrig upphör. Läsarens tanke svindlar liksom skaldens. Men intrycket—så väldigt det än är—uppväcker ingen egentlig fasa. De mellersta stroforna äro allmänt erkända som några af de herrligaste toner, den svenska kyrkan eger. Och den sköna stämningen fulländas genom psalmens avslutning med samma vers hvarmed den begynt: »O evighet, tin längd mig fast förskrecker». Sedan kommer psalmen »O syndig man, som säker är och trygger», hvarest motsatserna mellan livvets intighet och dödens sanning, himlens salighet och helvetets pina starkt skildras. Men psalmen »Herre Gud, för tig iag klagar» är en enda syndajemmer alltigenom tjugu verser. Høyden af Lucidors religiösa diktning intages dock af det poem som bär titeln »It samtaal emellan döden och een säker menniskia». Det har ett subliment innehåll, som ovilkorligen kommit oss att tänka på Belsazars måltid eller de allmänna dödsfantasier, som understundom liksom pesten smögo sig öfver medeltidsfolken och äfven inspirerade Orcagnas och Holbeins målningar. Det är ej otroligt, att Lucidor känt till dödsdansen och velat imitera den. Men han har också kunnat få sitt ämne från svenska folkets egen inbillningskraft. Ty på en tid, när läkekonsten ännu var maktlös mot en mängd farsoter, gjorde döden förfärliga härjningar. Vi se af hans begravningsqväden, att helst om sommaren »liktågen» voro talrika. Och hvilken andlig ångest låg ej öfver nationen! Men detta stycke är ingen vanlig psalm, utan Lucidors snille springer här i framställningssättet öfver den vanliga psalmformen och närmar sig dramats handling och lif. Vi beklaga, att utrymmet skall förneka oss att fullständigt citera de femton åtta-radiga stroforna, men vi skola ange hufvudinnehållet. Döden är ej här en blek allegori, utan uppträder som en fullt lefvande person. Han slår sig förtroligt ned midt emot en säker menniska, och de börja samtala. Menniskan säger sig vilja lefva i glans och lycka. Döden varnar för Guds misshag och sin egen allmakt.

»M. Jag är uti silke klädder,

Och min säng är kostelig.
D. Jag med ormar åt dig beddar
Och med matkar skylar tig.
M. Hvar man seer och hedrar mig.
D. Men si, Gud förachtar dig.
M. Alle gå mig nu til handa.
D. Til thes jag taer bort tin anda.

— — — — —
M. Iag är i got välstånd satt.
D. Tu skalt mistat thenna natt.
M. Nu vil iagh mig kräsligt göda.
D. Nu skal iagh tig plötsligt döda.»

Den öfvermodige fortsätter sitt gästabud och frosseri. Han bjuder Döden skåla med honom, ja, spela tärning om hvad som helst: —

»*M.* Stora glaas är mit behag.
D. Tu äst sielf som glaset svag.
M. Lustigt speel och sköna krantzar.
D. Faalna, när tu med mig dantzar.

— — — — —
M. Drick en skåål! Hvem borier först?
D. Tu, som får en evig törst.
M. Spela vi, trotz hvad thet giäller?
D. Siälen, när tu tig så ställer.

M. Lefver så, att hvar man merker
Al vår glädies bång och liud!
D. Ah, det onda, som tu verkar,
Ropar nogsampt up til Gud.
M. När iag en gång varder grå
D. (Om tu kan thet drögsmål få)
M. Vil iag from och nychter blifva.
D. Viltu Gudi dräggen gifva?

— — — — —
M. Mine barn få nog äntå.
D. Tu i helvetet och så.
M. Iag skal dela med min nästa.
D. Satan får kanske thet bästa.»

Vi se att den säkre syndaren utlofvar bot och bättring på gamla dagar, ty han tror fullt och fast på att nödig tid skall beviljas honom. Men nu säger Döden till, att timglaset är utrunnet. Han söker beveka honom och slutligen ber han blott om ett kort uppskof. Men förgäfves. Fasan får makt med honom: —

»*M.* Iag kan ei för ångest tala,
Ia, at sukka är mig svårt.
D. Sukka och tig Gud befalla,
Gör thet snart! Tin tid är kort.
M. Ah, Gud som rättfärdig gör!
D. Hans budord man lyda bör.
M. Ah, låt mig tin nåde niuta!
D. Beed och dö! Tin tid är ute.»

Det är ett mästartdrag af skalden, att han ej intränger i nådens hemlighet, utan låter människans tillkommande öde efter skilsmässan af kropp och själ liksom förlora sig i oändligheten. Ty Döden står härefter ensam qvar och varnar:

»Then är fort. Men om han hade
Hiertans tro, så fann han nåd.»

Derföre sen er i tid före om ert eviga väl, ty ingen har upptecknat min dag, så att han må minnas mig hvarje dag.

»Man kan sig väl seent omvända,
Men hoo veet, hvad tå kan hända?»

Vi känna intet enda skaldestycke inom hela den svenska litteraturen som i det hemskt sublimas genre förmår mäta sig med detta Lucidors poem.

Vi hafva slutat vår granskning. Det är oss en glädje att erkänna, att de farhågor, vi hyste vid början af vårt arbete, nu vid dess slut blifvit bragta på skam. Visserligen kände vi på förhand att för oss personligen denna granskning skulle medföra den nyttan, att vi kunde stärka vår kärlek till den svenska litteraturen. Ty det är ej så mycket genom att beundra densamma från den period, då den hunnit fullt utbilda sina flygande vingar, som fastmera genom att uppsöka den från dess omogna barndom och dess första bekymmersamma steg, som man erhåller en kanske mindre lätt och intressant, men desto mera uppoffrande och derigenom gedignare kärlek till

denna litteratur. Men vi hafva också, hvad vårt ämne beträffar, fått en ny bekräftelse på vår tro, att i de flesta fall människan vinner på, att man närmar sig henne. Ty då vi företogo oss att öfverskrida den dubbla gränslinie af andras ogynsamma omdömen och eget vårdslösadt skaldskap, som fördunklade Lucidors bild, skedde det ej utan farhåga, att resultatet af vår granskning skulle blifva ledsamt, och att hans gestalt genom att göras klarare skulle framstå i en ofördelaktig dager. Vi hade nämligen framför allt beslutat att hålla oss strängt vid sanningen, följden måtte blifva hvilken som helst. Men vi tro oss nu mera kunna försäkra, att, om det första intresset som Lucidor hos oss uppväckte berodde på hans isolerade ställning, han hädanefter har mer grundade anspråk på att uppmärksammas och studeras. Vi ställde honom blott under belysningen af hans egen tid, och han blef ej längre den föraktlige vagabonden. Vi sågo ej ned på hans poesi från höjden af våra tiders konst och poetiska resurser, och den upphörde att vara ett handverksmessigt och hoprafsadt rimsmideri. Man har någon gång anmärkt, att hans inflytande på vår litteraturs utveckling varit ringa eller alls intet, att ingen skola af honom bildats, och att ingen ens visat sig hafva varit påverkad af honom. Man har sett honom som en fribytare utom sina samtidas krets och som en varnande skalderuin för efterverlden. Äfven om man hade rätt häruti, skulle vi säga, att den svenska sånggudinnan måste tacksamt erkänna hvarje begåfning och försök inom sin sfer. Ty det kan ej bestridas, att Lucidor har, äfven han, upptagit den fosterländska lyran, då den ännu ej var så eftersökt och lätthandterad, och derur förstått att framlocka toner, som skola höras till en sen efterverld. Men man har ej haft rätt. Lucidor står lika väl som någon annan inom den svenska kulturströmmen. Han har varit en länk deraf. Han har egt och fyllt en bestämmelse deruti. Han hör till de byggmästare som i tidernas längd upprest den svenska civilisation, i hvars solljus vi nu förnöja oss och hvilken understundom kommer oss att glömma vår pligt att vara tacksamma. Emellertid måste det dock tillika sägas, att hos honom liksom hos så många andra skalder anlagen öfverflyglade karakteren. Men man må besinna, hvilken grad af karakterens storhet det behöfves för att riktigt handtera och utveckla alla resurserna hos det väldiga instrument, som heter snille. Hos Lucidor förmådde ej viljans roder betvinga de brusande anlagen, utan dessa drefvo honom ur den rätta kursen. Den lätta förmågan att frambringa vers lånade sig allt för väl åt likgiltigheten och vårdslösheten i hans lynne. Om derföre största delen af hans skrifter kan utan afsaknad bortkastas, återstår dock tillräckligt mycket för att utgöra ett betydande resultat af hans poetiska verksamhet. Detta resultat låter i korthet så bestämma sig, att åtminstone ett bröllops- och ett begravningsqväde bland hela samlingen af dylika stycken eger ett varaktigt poetiskt värde, att dryckessångerna erinra om Bellmans framtida skaldestorhet och äkta nationalitet, att några visor finnas, som i sin enkla sångbara genre ej kunna undvaras af den svenska litteraturen, slutligen att i vissa psalmer utvecklas hela kraften af skaldens egendomliga patos. Med allt detta skall Lucidor väl alltid synas som en ofullgången natur, och man skall förgäfvos vid den förtidiga graf, hvaruti den trettiotåriga mannen nedstörtades, gissa, hvad som kunnat blifva såväl af hans lefnad som poesi, om de fått fortfara. Men redan i afseende på värdet af hvad han verkligen blifvit skall den menskliga omdömeskraften få medgifva sin otillräcklighet. Huru mycket af hans skuld afplanas genom de kalla och trängande omständigheterna omkring honom, och huru mycket af hans talang sköt hastigare fart under något kärlekens och lyckans solsken? Huru bör man uppdraga gränserna af hans anlag, och huru många verksamhetsfält skulle hafva tillhört honom framdeles, om äfven vid hans död obegagnade? Allt frågor, som åtminstone vi ej kunna besvara. Vi vilja blott säga, att emellan de glada dryckessångerna och de ömma kärleksvisorna samt de hemska psalmerna finnes ett stort mellanrum inom hans förmåga, och att den man, hvars ofulländade poesi förmått uppresa så vidt skilda gränsstenar, af naturen varit ämnad till långt mera än hvad han blef. Men redan det bästa, han lemnat efter sig, bevisar en verklig skald.

[32] = upphöra med.

[33] = der.

[34] = sätter p. för min mun.

[35] = anständighet.

[36] = förmon.

[37] Likaså vid en ung gift qvinnas graf:

»Lijk som när rosen-bladh mäd ljufve nälker blandas,
Fast om the vissna bort ok torkas, lijkväl andas.
The mäd en liuf-sööt luft, som sprider sigh omkring:
Så är og hennes prijs — — — — —

Vij vele mäd full hand fiol ok amaranth
Iempt andra blomster mehr uthströ kring hvarien kant
Ok rund kring grafvens bredd.»

[38] = ljuder.

[39] = skryta med

[40] = giftvuxen.

[41] Det förtjenar anmärkas, att intet ord förekommer i dikten om dessa trakters sköna natur och lifliga folknöjen. Men visst fanns der ett rikt ämne för behandling. Medelklassens då varande förströelser i Stockholm voro nämligen om sommartiden att ro ut och slå sig ner i det gröna samt leka t. ex. »Tick-tack», »Blindbock», »Giöm grant», »Tag fatt på den», »Mig möter monsieur. Hur heter han?», »Min vän, kom snart

igen» (hvem igenkänner ej flera af dessa namn ännu?). Deruti deltog då gamla och unga, gifta och ogifta. Om vintern åter klingade bjellrorna öfver isen, och man gjorde en utflykt till Drottningholm, Brahelund (i Haga-trakten) och Fittja. Utom dessa enkla och landtliga nöjen var lifvet monotont, så vida ej en mycket stor fest någon gång måste firas.

[42] = bollar, träskålar.

[43] = det tyska toll. oredig, galen.

[44] = smälter bort.

[45] = gör intryck på mig.—Är visan skriven i Stockholm 1669 och rör den någon flamma i Upsala?

[46] = magnet.

[47] = hufvudarbete.

De **källor**, som vi till vår afhandling utarbetande hufvudsakligen begagnat, äro följande:

Helicons blomster, plåckade ok wid åtskillige Tillfällen utdelte af Lucidor den Olycklige. Det är alle de Poëtiske Skrifter, som författade blefne af *Lasso Johansson*. Sthm 1688.

Samlade Vitterhets Arbeten af Svenska Författare från Stjernhjelm till Dalin. Efter original-upplagor och handskrifter utgifna af *P. Hanselli*. Upsala 1856-1875.

Lars Johansson Lucidor. En litterär studie af *Birger Schöldström*. Utgifven i 25 exemplar. Sthm 1872.

Försök Till Et Biographiskt Lexicon öfver Namnkunnige och Lärde Svenske Män, af *Georg Gezelius*. Sthm 1778-87.

Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige Svenske män. Upsala och Örebro 1835-57.—Ny följd Örebro 1857-68.

Svenska Adelns Ättartaflor, utgifna af *Gabriel Anrep*. Sthm 1858-64.

Joannis Schefferi Svecia litterata sive de scriptis et scriptoribus Gentis Sveciæ. Opus posthumum. Holmiæ 1680.

Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum, quam pro laurea exhibet *Joh. Henr. Lidén*. Upsaliæ 1764-72.

Isak Reinhold Bloms Samlade skrifter. Sthm 1827.

In Historiam Poëseos Suecanæ Hypomnemata, quæ—p. p. *P. Ad. Sondén* Upsaliæ 1817.

Svenska Vitterheten, Historiskt-Kritiska Anteckningar af *L. Hammarsköld*. Andra upplagan, utg. af *P. A. Sondén*. Sthm 1833.

Sveriges Sköna Litteratur, en öfverblick vid Akademiska föreläsningar af *P. Wieselgren*. Lund och Upsala 1883-49.—Jemte Tredje upplagan. Del. I. Lund 1866.

Svenska Siare och Skalder, eller Grunddragen af Svenska Vitterhetens häfder. Intill och med Gustaf III:s tidevarf tecknade af *P. D. A. Atterbom*. Upsala 1844-52.

Grunddragen af Svenska Vitterhetens historia. Akademiska föreläsningar af *Bernhard Elis Malmström*. Örebro 1866-89.

Psalmopoeographia. En utförlig Beskrifning öfver them, som hafva sammansatt, öfversatt och förbettrat Psalmerna i Sv. Psalmboken af 1695. Af *Lars Högmarck*. Sthm 1736.

Den nya Swenska Psalmboken, framställd uti Försök till Swensk Psalmhistoria af *Johan Wilhelm Beckman*, Sthm 1845-72.

Ur en Antecknares Samlingar. Sthm 1868-1874. [Af *G. E. Klemming*.]

Samlade Skrifter af *Hedvig Charlotta Nordenflycht*. Upsala 1852.

Jacobi Catzii I. C. Silenvis Alcibiadis, sive Protevs: Humanæ vitæ ideam, Emblemate trifariam variato, oculis subjiciens. — — — Amsterdam.

Palmsköldiana. (Samlingar i Upsala universitets bibliotek).

Olof Celcii d. y:s anteckningar. (Handskrift i Upsala universitets bibliotek).

Stockholms kämners- och rådstufvu-rätters protokoll för åren 1669, 1670 och 1674. (Handskrifter i Stockholms rådhusrätts arkiv).

Först sedan afhandlingen börjat tryckas, fästes vår uppmärksamhet på en till »Nya dagligt allehanda» 1872 insänd notis, undertecknad C. A. K., hvarigenom tvetydigheten af Lucidors härstamning på mödernet synes försvinna. Amiralens hustru, Barbro Jönsdotter, hade nämligen i sitt första gifte (Umeå 1622) en son och fyra döttrar. Antagligt är, att en af dessa döttrar var den olycklige skaldens moder. En hennes syster har kunnat blifva gift med Assersson. Insändaren åberopar den likpredikan öfver amiralens son, som hölls 1649 i Stettin af Mathias Decenius. Om den assersonska familjen läses en uppsats af Säve i »Land och Folk» för 1874.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK OM LARS JOHANSSON (LUCIDOR DEN OLYCKLIGE) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are

outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other

copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.